R. BOYLE
OPERA

TOM. IV.

16986/B
vol. 4
N. IX 17/6
[Opera C.]
20
22502883797

T

NA

(I

In A

RO

No

elicitatem

Ap

(9)

EXCELLENTIA THEOLOGIÆ

CVM

NATVRALI PHILOSOPHIA

(Prout utraque Hominum Studiis objecta proponitur)

Comparatæ,

In Epiſtolâ ad Amicum datâ, diſcuſſa.

Authore

ROBERTO BOYLE,

NOBILI ANGLO, SOCIETATIS REGIÆ SOCIO.

Felicitatem Philoſophi quærunt; Theologi inveniunt; Soli Religioſi poſſident.

GENEVÆ,

Apud SAMUELEM DE TOURNES.

M. DC. XCVI.

EDITORIS MONITIO AD LECTOREM.

POSTQUAM Lectorem præmonuero, ſequentem Diſſertationem A.D.1665. elaboratam fuiſſe, dum Ejuſdem Author ad Peſtem magnam, Londini tunc temporis graſſantem, devitandam, cum aliis pleriſque rus proficiſci, & frequenter huc illuc commeare cogebatur, Librorum ſuorum ſatellitio ut plurimum deſtitutus; nil mirum, credo, videbitur, ſi in rerum quarundam, ab aliis Scriptoribus decerptarum, recenſione, prout memoria ſua illas ſuggeſſerit, ipſamet Loca, ad quæ relatio habetur, præciſe in margine non apponerẽtur. Quo etiam nomine, mirari nemo debet, nuperas quaſdam Inventiones atque Libros, quos ex uſu fuiſſet, tanquam quibuſdam Diatribes ſuæ partibus affines, animadvertiſſe, ab illo prætermiſſa eſſe, cùm res tales quæ omitti videntur, recentiùs in mundum prodierint, quàm ut ei potuerint, quãdo ſcribebat, innotuiſſe. Si quis autem quærat, cur ergo Diſſertatio tamdiu ante abſoluta, non citiùs lucem aſpexerit? Reſpondeo, Lectorem monendo, ſummum ejus Intereſſe pro ſtudii illius, quod depretiare videtur, compendio, atque quæſtu, in cauſâ fuiſſe, quòd Chartulæ hæ tamdiu apud Dominum ſuum delituerint. Per annos enim nonnullos, virorum quorundam, etiam magnæ apud eum Authoritatis, efflagitationibus reſtitit, Diſcurſum ſequentem ſupprimens, dum metus erat, ne ab Experimentalis Philoſophiæ Hoſtibus, eò temporis adverſus Illam debacchantibus, malè applicaretur; ideoque, Chartas has non permiſit foràs prorepere, donec plurium, etiam eminentium, in partibus Tranſmarinis Eruditorum Virorum Literæ atque Encomia, unà cum eorum votis in Societatem Regiam cooptari, palam feciſſent Exiſtimationem famamque ejus ne tantillum quidem Labis accepiſſe, nec veriſimiliter in poſterum accepturam, ex hominum quorundam vel invidorum, vel ſaltem malè informatorum conatibus. Cui etiam rationi pro mantiſſa ſubnecti debet animus Authoris à Tractatûs, tam inuſitatæ indolis, excuſione paulò averſior, quâ etiam de cauſâ, inter alias, nomen ſuum præfigi declinaverit: Tametſi, excuſo jam Libro, cauſa ſubſit verendi, non diu fore quòd celaretur; cùm hic in marginales quaſdam relationes, ad Tractatuum ſuorum alios habitas, incidat, quas (cùm Chartæ diu fuerint ſepoſitæ) oblitus eſt, ſolummodo in privatum ejus uſum fuiſſe deſcriptas, ac proinde in publicum prodire non debuiſſe.

AVTHORIS PRÆFATIO.

HAVD ita ignarus ſum hujus ætatis genii, necnon & Eorum Indolis, qui Tractatus ſequentis ex veriſimili Lectores eſſe queant, quin facilè prævidere, nonnullos probabiliter ſciſcitaturos, Quâ de Cauſâ hujus naturæ Diſſertatio unquam omnino ſcriberetur? nonnulles etiam ſtomachaturos, quòd à me ſcripta ſit.

Qui ſcire velint, quid me potiſſimum impulerit calamum meum huic Argumento intingere, iis maximâ ex parte in Ipsâ Epiſtolâ ſatisfactum eſſe poteſt, videlicet, in variis ejuſdem locis, præcipue circa Exordium & circa Finem, ubi hortamenta ad ſcribendum incitantia abunde declarantur. Quamvis autem quamplurimæ ex iſtis rebus viro illi (ad quem Epiſtola miſſa eſt) peculiariter applicitæ & (ſi ita loqui liceat) appropriatæ ſint; ea tamen vilitas atque depretiatio ſtudiorum Theologicorum, à qua diſſuadere ſatago, minimè eſt ejus ſolius crimen, ſed adeò apud plures alios (aliter Ingenioſos) homines nunc dierum invaleſcit, potiſſimum Medicinæ addictos, ut optandum eſſet, ſequentem diſcurſum minus tempeſtivum fore, quàm, vereor, reapſe ſit.

Nullus autem dubito quin Lectores aliquot, qui hujus Ingenii Tractatum necnon neceſſarium nec inutilem judicarent, minùs tamen oblectarentur, quod ab eo ſcriberetur, Cujus conamina Phyſica gratanter excepta, id committere debere exiſtimant, ut totum ejus Tempus in Phyſiologiâ illâ excolendâ inſumeretur, cujus tamen prærogativam atque præcellentiam, quam jure merito, præ cæteris omnibus rei literariæ ſtudiis, ſibi vendicare poſſe autumant, hâc Epiſtolâ imminuere ſatagit.

Sentio equidem, quanto cùm favore, quantâque gratiâ Chartæ Philoſophicæ, hactenus à me divulgatæ, a Curioſis fuerint exceptæ; quos tamen ſpero haud ægrè laturos, ſi repræſentavero, me nec Prælectorem eſſe neque Profeſſorem in Phyſicis, nec unquam me pollicitatione quavis Publico obſtrinxiſſe, non alii cuivis Argumento calamum immiſcere: Et reverâ abludit à ratione, ut quicquid à me vel jam ſcriptum vel de futuro ſcribendum ſit, ad aliorum curioſitatem gratificandã, propriâ me libertate defraudans, uni ſolùm Argumento agglutinaret: potiſſimùm, cùm non deſint viri alii, etiam ſummi apud me æſtimii ſummæq; gratiæ, qui æmulum jus ſe habere autumant ad me in hujuſmodi Tractatuum, qualem nunc edi poſtulant, elucubrationem ſollicitandum, ac habent Eruditi ad Diatribas Phyſicas à me expoſcendas. Et quanquam non me latet, ſequentem (particulatim) Diſſertationem, quæ Phyſiologiæ ſtudium vilipendere videtur, primâ fronte minus idoneam apparere, quàm quæ ab Homine ſcriberetur, qui alibi in ſuis operibus de Excellentiâ & utilitate ejus ſtudiò diſputavit. Fateor tamen, re attentiùs perſpectâ me imparem planè fore, Eorum rationibus vel rejiciendis vel refragandis, qui contrà ſentiunt.

Primò etenim, conditio mea, necnon & quòd laicus ſum, (ut loquuntur) pro circumſtantiis Amicioribus reputantur, quæque Authori iſtiuſmodi Argumentum, quale

le

le jam ipſe ventilavi, tractaturo, compendia quadam eſſe valent. Nil opus eſt renunciare, quoad Libros Theologicos in genere, obſervatum eſſe, eos à Laicis, & potiſſimum Generoſis, conſcriptos (cæteris paribus) majori pretio habitos, magiſque efficaces fuiſſe, quàm qui ab Eccleſiaſticis elaborantur. Et reverâ nil mirum videri debet, ſi ſuaſiones ad Pietatem, & dehortamenta à vitiis, cupiditatibus, & vanitate bujus mundi, plus plurimùm valeant, vel eo ipſo nomine, quòd ab hominibus urgeantur qui anſam habent, quam tamen minimè arripiunt, voluptatibus iis copioſius fruendi, à quibus alios diſſuadere ſatagunt. Porro, (ut rem præſentē propiùs attingam) tametſi non auſim, cum egregio quodam Theologo, aſſerere, Quicquid è ſuggeſto concionatorio ſonat apud pleroſque pro Stultitia Prædicationis *reputatum iri; non eſt tamen inficiandum, cæteris circumſtantiis pari paſſu ambulantibus, aptiſſimum eum eſſe ad Theologiam commendandam, cujus Profeſſio Theologia non ſit. Quid quòd ſingularis, pene cujuſcunque, ſtudii, ac proinde Theologici, famam & exiſtimationem promovere poteſt, illud ab iis hominibus laudatum cæteriſque antepoſitum, quorum conditio, vitæque ratio, à peculiari aliquo munere in Rep. Literariâ eos eximens, illecebras uſitatas præripit huic vel illi ſtudiorum generi indulgentiùs favendi; quod tamen alii quaſi jure merito obſtringantur extollere, vel quòd Ars ipſorum ſit, vel intereſſe ſuum eò tendat, vel ab iis tale quid expectetur; cùm alterius censûs Generoſi, iſtis præjudiciis immunes, illud commendare obligentur, quòd reverâ diligant & magnifaciant.*

Sed aliud eſt quod oſtendere videtur magis convenire Authori hujus libri quàm alii de ſimili ſubjecto diſſerere. Qui enim ex Profeſſo Theologi ſunt iis ſtudiis intenti creduntur, quæ ut ſublimioris naturæ, ita & à rerum corporearum inveſtigatione aliena eſſe ſupponuntur: cùm nullum genus hominum doctorum ſit, quod aliarum ſcientiarum ſtudioſos magis deſpiciat, quàm moderni noſtri Phyſici, utpote qui Excellentiæ ſcientiæ quam colunt probe ſibi conſcii ſint, verendum eſt, ne quæ de præeminentia Theologiæ ſupra Phyſiologiam, à prædicatoribus dici poſſent (imo qui ſtudium poſterioris, vel, ut præparatorium, aut minùs neceſſarium exiſtimant) ab aliis rejiciantur ut ſententia Judicis non ſolùm alterius fori, ſed & parti contrariæ addicti; & dicatur eos emolumenta quæ ex creaturarum inveſtigatione proveniunt, eodem modo quo voluptates quæ ex earum uſu oriuntur deſpicere, non ob aliam rationem quàm quòd iis frui ipſis non licuerit.

Sed hæc contra authorem nullum locum habere poſſunt: ille enim Naturæ ſtudio ex profeſſo incubuit, & illius inveſtigatione nec inutili nec defunctoriâ oſtendit ſe non mediocrem voluptatem ex ea capere. Quædam etiam ſatis fæliciter invenire, & ob ea ab Eruditis non modicis laudibus extolli illi contigit. Nec à re alienum erit addere, Philoſophiæ naturalis amatoribus minùs ingratum fortaſſe fore, reperire eam in hoc Tractatu, Theologiæ, ſi non ancillam, tamen inferioris ordinis Matronã ſtatui ab homine, qui cùm id aſſerit, ſcientiam naturalem omni ſtudio colere perſeverat. Sic ut quantum ejus exemplo fieri poteſt apparebit, ut ex una parte non neceſſe eſſe hominem, earum rerum quas ex libro Creaturarum edocemur, ignarum eſſe, aut voluptatis quæ ex iis oritur incapacem, quòd ea quæ ex Sacris Scripturis diſcere poſſumus iis longe anteponat, ita ex aliâ, Sacrarum Scripturarum præeminentiam, cum libri

Naturæ ſummo honore & aſſiduo ſtudio optime conſiſtere poſſe.

Si verò quis hîc objiciat, quædam loca hujus tractatus (quæ tamen pauca fore ſpero) ſtudio rerum naturalium contraria, aut minus æqua videri, etſi cauſari poſſem quàm difficile ſit homini duo ſtudia inter ſe comparando, quæ utraque magnopere diligat, ita ex æquo de iis decernere, ut neutri injuriam faciat: Tamen ſatius duco reſpondere, non ſine ratione ſperandum eſſe in hujus generis Diſſertationibus, æquum Lectorem, non quid dicatur, ſed qua occaſione, & quo conſilio ſingula dicta ſint conſideraturum. Et ex ſerie hujus Tractatus apparet Phyſiophilum (ad quem potiſſimum ſermo meus ſpectat,) non ſolum ut Naturæ addictum, ſed à S. Scripturæ ſtudio averſum eſſe, à me ſupponi. Ideoque cum eo, ut æquo Judice agere non potui, ſed ſecundum conſilium hoc in caſu à Sapientibus datum, Ramus, *ut cum Ariſtotele loquar,* recurvus in contrarium deflectendus erat, ut in rectam poſituram reduceretur, *ideo neceſſum fuit Naturæ ſtudium plus æquo deprimere, ut Hyperbolicum ejuſdem æſtimatorem in judicii æquilibrium deducerem, utque facilius cogitationes meas Ipſi inſinuarem, indulſi mihi veniam contemptum Peripateticæ & vulgaris Philoſophiæ in partes meas vocandi, in clauſulis nonnullis negligentius ſubinde de Illa loquens, quàm pro uſitatâ indole mihi eſt in more, aut quàm, niſi tali anſâ ſumminiſtratâ, aliter feciſſem; ut hujuſmodi opinionum ejus Indulgentiâ occaſionem captarem liberius inde cum illo argumentandi.*

Sed ut ad Hortamenta redeam, jam allegata, quæ me induxerint, ut Chartas haſce publici juris facerem, tametſi non omnia illa recenſui, univerſa tamen vel conjunctis viribus vix tanti fuiſſent apud me, niſi ſuperpondium aliquod acceſſiſſet ex juſta indignatione à me conceptâ, cùm viros, vel ſagaces ſolerteſque, illud ſcientiæ genus parvi facere adverterim, quod Homines, quà ſuſtollit, quà beat maximè; necnon & nobiliſſimas ſapientiſſimaſque intellectus noſtri operationes, pro imbecillitatis ejus Symbolis reſpicere.

Non eſt, quòd expectem, quicquid dici poteſt, nedum quod ipſe in præſenti Tractatu jam dixi, illos in ſententiam meam tracturum, qui Proſelyti non eſſe firmiter ſtatuerunt; quique maluerint præclariſſimis ſcientiæ generibus ſe privari, quàm concedere clariorem quamque eruditionem dari, quàm cujus Ipſi participes ſunt ac domini. Non tamen animum deſpondeo, quin, quod hîc propoſuerim, Sacrarum Veritatum æſtimium in iis confirmet, qui jam juſtam eorundem venerationem imbibevint; alioſque itidem præmuniat, ne ab iniquis, etiamſi nonnunquam ſolertibus, eorum inſinuationibus ſeducantur illud ſcientiæ genus minoris facere, quod cùm in ſe Præſtantiſſimum, tum ad Hominũ Fœlicitatem facit, quàm quod maximè. Hocq; propter minùs mihi diſplicet, chartas haſce in molem longè majorem excreviſſe, quàm vel Epiſtolæ tenor requireret, vel Ipſe primò deſignaſſem. Fateor etenim, quòd oblatâ ad ſcribendum anſâ, ut in ſtatu valde irrequieto deprehenderer, (quod, vereor, ne ſcriptionem per totum affecerit) ita longè abfuit ab inſtituto argumento huic tam diu inhæſiſſe; Verùm rebus novis ſub calamo oborientibus (ſi ita loqui liceat) contentus fui locum iis in Chartis meis concedere; eò quòd tam mei ipſius, quàm Amici ergò, ut ſatis utrique factum ſit, conſcribens, non abs re fore exiſtimavi, ante utriuſq; oculos conſiderationes illas ponere, quæ apud me *pariter atque* illum divinarum *Ve-*

ritatum

vitatum Prærogativam atque eminentiam (præ Phyſicis) ſtabiliant, necnon & meipſum in earum æſtimio inſuper corroborent. Tametſi verò ingenuè fatear, ſequentem Diſſertationem, quid aliud quàm ratiocinia, comprehendere, ideòque ejuſdem telam minus uniformem audire; illud tamen, ſpero, non ineptum exiſtimabitur in diſcurſu tali, qui non ad Evincendum modò ſed & ad Perſuadendum deſignatus eſt: Quem ſcopum ſi fæliciter attigerim, ſpero futurum, ut nec Lectorem tædii in Legendo, nec me operæ in Scribendo unquam pœnituerit.

INTRODVCTIO.

DOMINE,

Speraſſem equidem Me meliùs Tibi notum eſſe, quàm ut reapſe dubites quin colloquium illud, quo doctiſſimus Amicus tuus nos ambos heſternâ nocte excepit, mihi placuerit. Quid quòd & Quęſitum tuum magis adhuc me inquietat, quòd tuus ſciſcitandi modus, Quouſq; Amici confabulatio illa calculum meum obtineret? verendi cauſam ſubminiſtrat, plus eam Tibi, quàm pro votis meis arriſiſſe. Priuſquam verò judicium meum de diſcurſibus iis (circa quos id requiris) tutò ferre poſſum, monere par eſt, eos nec de uno ſolùm argumento inſtitutos, nec ejuſdem Indolis, fuiſſe. Quod ad me, addictior ſum illi, quàm ut citra vel minimam reluctantiam non agnoſcerem, eum ingenii plurimum oſtendere ſolere, cùm tanquam Phyſicus, de rebus pure Phyſicis ediſſerit, cumque à *vero* ſtat rariſſimè Cauſæ bonæ ſuâ tractandi methodo præjudicari aut officere ſolet. Quod verò ad clauſulas illas, quibus licentiam Tibi indulſit, Doctiſſimum Drem. N. ſugillandi, eâ tantùm de causâ, quòd Doctor ille tam Theologica quàm Phyſica Studia excoleret; quodque haud rarò Libros Religioſos legat, nonnunquam etiam & ſcribat, non ſum adeo ipſi Suffenus ut calculum meum apponere obtendam. Verum eſt, illum non negaſſe, Doctorem fuiſſe hominem quà doctum, quà ſagacem, ſapientiſſimâ Dei Providentiâ ita ordinante, ut ad audacia quorundam ora obſtruenda, qui facilè inducerentur ut credant, faciliùs ut palàm proferrent, nullos audire Pholoſophos niſi qui, ſibi ſimiles, nil aliud eſſe cupiunt. Gens noſtra variis hominibus locupletatur, qui tam humanioribus literis nitent, quàm vacant divinis; & qualemcunque venerationem Moſi & D. Paulo exhibeant, æquè tamen in Ariſtotelis & Euclidis doctrinâ ſunt verſati; imò & Epicurum & Carteſium æquè callent, ac qui iis ſolùm ediſcendis tempus ſuum terunt. Quamvis verò hâc de causâ Dominus N. non ſibi ſumpſit, Doctorem, ejuſque compares, quorum nomina ex occaſione memoravit vilipendere, nimis tamen dilucidé manifeſtavit, ſe ex eorum numero fore, qui tametſi non negent,

quoſ-

quoſdam, Theologiæ valorem præſtantiamque profitentes, viros eſſe eruditos, ita tamen ſermocinantur, ac ſi iſtiuſmodi homines iis eſſent dotibus inſtructi, in animi ſui religioſi opprobrium; Cùm illud, ſuâ quidẽ ſententiâ, tantam maculam ipſis inurat, ut non niſi Ingenii uberioris latice eſſet abluenda: planè ac ſi præjudicium ex Sacrarum literarum æſtimatione oriundum, literis humanioribus, quaſi compendio quodam reſarciretur. Quocirca, cùm genius hic faſtidioſus inter diverſa hominum genera, latiùs, quàm optarem, proſerpere incipiat (quibus utinam Phyſici nulli connumerari mererentur;) cùmque quæſtio à Te propoſita, nec non & humanitas amico tuo præſtita, id committant, ut verendi cauſa ſubſit, ne oculis faventioribus à Te reſpiceretur; hiſce, inquam, de cauſis, Anſam, à Te ſumminiſtratam, non defugiam, cùm hujuſmodi Praxeos improbationem renunciandi, tum rationes quaſdam improbationem hanc ſuffulcientes, proponendi: quam quidem provinciam libentiùs ſuſcipio, quia res præſtari poteſt, abſque quòd Epiſtolæ limites nimium tranſgrediar, aut Feſtinationis, quâ hæc ſcribere cogor, cancellos diſrumpam. Amicus enim tuus nonſe *opponit* Theologiæ, ſed inferiore ſubſellio eam locat; cùmque Fidem ſe *Literis Sacris* adhibere profiteatur, (cui eò uſque credo, ut ſe Tibi confidere, quando id aſſerat, autumarem) circa *Principia* conſentimus; adeoque non eſt mihi, adverſus illum, tanquam Atheum, diſputandum, ſed ſolummodo tanquam Phyſicum, Naturæ ſtudium plus æquo ſuſtollentem. Et Theologicæ veritates, iſtius censûs res ſunt, ut neceſſum non ſit Argumenta *pro iis* adducere, *ab iis* potiùs depromere par eſt & conceſſum.

Etiamſi verò, ut jam ſubinnui, brevitati litare ſtudeo, ne tamen Argumenti hinc ubertas, illinc gravitas res mihi ſuggerat, methodo aliquali conſarcinandæ ſufficientes (ne indiſtinctiùs & confuſiùs foris appareat,) Epiſtolam ſequentem in duas partes diſtribuam; quarum Prior precipuas conſiderationes dogmaticè ſeu poſitivè comprehendet, quibus ſtudia Theologica Phyſicis præferenda cenſeo: In Poſteriore verò allegationes perpendam quas Amicum tuum in Naturalis Philoſophiæ gratiam, interpoſiturum prævideo. Ex qua diſtributione facilè colligere eſt, hinc *Hortamenta*, illinc *Objectiones*, diſtinctas ſibi ſectiones, in partibus ad quas reſpectivè pertinent, vendicatura: Adeò ut de Ordine Rerum ſeu Capitum, hujus Tractatus decurſu diſpoſitorum, nil opus ſit ut quid ampliùs moneam.

EXCELLEN-

EXCELLENTIA THEOLOGIÆ,

SIVE

STUDIA THEOLOGICA PHYSICIS PRÆFATA atque ANTEPOSITA.

PARS PRIMA.

VT abſque ulterioris Præloquii ambage , res ipſas , ad quas in Diſſertatione hac potiſſimùm collimo, attingam , Generatim conſidero ſicut vix ulla dari Hortamenta aptiora aut magis efficacia , ad incitandum Hominem , ratione præditum , ſtudio cuipiam ſe addicere , quàm *quod* Argumentum ſit ex ſe Nobile ; *Quòd* Officium ejus ſit, illi invigilare ; *quodque* ex profectu in illo ſtudio , magna ſint ei accretura commoda & compendia ; *ita* ne unum quidem ex tribus iſtis hortamentis ſtimuliſque deſiderari, quin potius copioſiſſimè ſuppetere ad veritatum Theologicarum ſtudia nobis commendanda.

SECTIO PRIMA.

PRimò igitur, Objecti Excellentia atque ſublimitas in cujus contemplationem invitamur, iſtiuſmodi eſt, ut nemo ſit, qui *Deum* eſſe verè fateatur, quin eâdem operâ ſimul agnoſcat, ſpeculationem nullam dari, cujus objectum, quoad Nobilitatem, cum Dei Naturâ & Attributis ullatenùs certare potuerit. Hominum Sagacium Animi, ad *ſpirituum* naturam atque indolem veſtigandam, eò curioſitatis nonnunquam aſſurgunt, ut minus avidum deſiderium expiſcandi, *utrùm darentur aliæ ſubſtantiæ ſpirituales, præter Animas humanas*, ita apud pleroſque invaluit, ut in ſatisfactionem ſuam hac in re, illicitas nonnunquam ſemitas calcaverint; nonnullis etiam ſe dæmonum potentiæ ſubjicere malentibus, quàm ut ignari diutiùs perſtent, utrum talia ſint Entia, necne; prout ex privatis quorundam confeſſionibus didici; deinfauſtis iſtiuſmodi incœptis, (tametſi nimis lætè ſuccedentibus) à viris quibuſdam eruditis, tàm alias artes, quàm Medicinam profitentibus, præſtitis qui & ipſi rei hujus experimina diverſis in locis fecerint, quique homines fuerint nec Timidi nec ſuperſtitioſi ſed hoc obiter.

Dicam quod res eſt, neceſſe eſt, Hominem illum Deitatis notionem, quâ injuriam, quâ humilem imbibiſſe quinimò & Entis illius infinitè perfecti naturam atque Attributa perparùm conſideraſſe, nec non Hominis na uram atque infirmitates minùs perſpectas habuiſſe, qui imaginari valet, Divinas Perfectiones eſſe Argumenta, quorum inveſtigationem, quiſpiam hominum (inculpate) contemnere poſſit, imò vel quorum diſquiſitioni plenè ſufficere valeret. Non modò Biblia Sacra nos docent, [a] *Magnitudini ejus non eſſe perveſtigationem*; & , [b] *Intelligentiam ejus eſſe inſcrutabilem*; quòd, *ſe infimè demittat, reſpiciendo in Cœlis & in Terra*; quòdque non modò *hic* vel *ille* homo, verùm etiam, [c] *Univerſæ Gentes, tanquam gutta è ſitulâ, & tanquam flos pulviſculi ab eo reputentur*: verum etiam Ethnicus ille Philoſophus, qui egregium eum de *Mundo* librum, Ariſtoteli annis adultioribus aſcriptum, concinnavit, de Poteſtate, ſapientiâ, & pulchretudine Dei, verbis paulò minùs magnificis tametſi argumento infinities ſublimiori neceſſariò inferioribus, ſermocinatur; quod, qui ſatis ſe intelligere poſſe autumant, potiſſimum abſque divinæ relationis ope, nos perparùm ſeipſos intelligere, cenſendum eſt.

Verùm, Amicus tuus forſitan objiciat, *Ad Dei notitiam nil præter Naturalem Theologiam requiri*. Libens equidem concedo ſuffragante Apoſtolo;

a. *Pſ.* 145. b. *Pſ.* 147. 5. c. *Pſ.* 90. 5.

ſtolo, [a] γνωςὸν τῦ Θεῦ Gentium Philoſophis ,non ignotum fuiſſe: addo inſuper, tantùm notitiæ divinæ, ex lumine naturæ debitè impenſo, conſequi poſſe, quantum homines excitare ſufficeret, ad ſeipſos, in hoc Studiorum Nobiliſſimo, pluſquam plerique ſolent, exercendos; quantumque Ceſſationem ſuam hac ex parte tam ſibi quàm Conditori ſuo injurioſam argueret.

Hoc tamen non obſtante, ſicut Deus ipſe infinitè meliùs ſe novit, quàm myops homo, ita Informationes de ſuâ ipſius naturâ atque attributis, quas nobis impertire dignatus eſt, multis paraſangis *ratiunculas* illas ſuperant, quas Ipſi de Eo, abſque Ejus ope, nobiſmet ſuppeditare valemus. Et profectò, me judice, diverſi Cœli aſpectus ſive Phaſes, quibus Ens noſtrum diſpanditur, diverſas etiam Indicationes, quas de Formatore ejus fieri poſſunt, haud perperam nobis adumbrant *ſicut* enim, Tametſi homo, nudis oculis, cælum eſſe objectum perquam glorioſum, radiantibus variarum ſpecierum ſtellis ditatum, diſcernere queat, cùm tamen oculus, Teleſcopio bono ſit inſuper adjutus, non modo numeroſas, ſtellas (quà Fixas, quà Planetas) nudo oculo nequaquam aſpectabiles, conſpicere valet, verùm & Planetæ, priùs viſi, multò majores apparebunt diſtinctioreſque: Ita, quanquam nuda ratio, debitè adminiſtrata, glorioſa plurima Dei Attributa nobis diſcludere ſufficiat; eadem tamen ratio, revelatione adminiculante, multò plures in Deo excellentias diſpandet, necnon & pridem contemplatas majore clarioreque lumine manifeſtabit aggrandeſcetque. Ut verò palam fiat, quantùm oculus vel caligans, Sacris literis illuminatus, de Divinis Perfectionibus detegere valeat, quamque remotiores ſint iſtiuſmodi perfectiones, à Philoſophorum oculis vel maximè *lynceis* qui lippo ſolùm rationis lumine fruuntur opus eſt hoc unum tantummodo conſiderare, quantò aptiores & magis idoneæ de Deo conceptiones & noemata, in Piſcatorum aliquorumque monumentis, qui Teſtamentum novum ſcriptis conſignarunt, inque Chriſtianis illiteratis, qui illud amplexi ſunt, comprehendantur, quàm inter Mundi Gentes vel maximè moratas (quales olim eluébant Græci & Romani,nunc dierum Sinenſes atque Indi Orientales) atque inter Sapientum, ipſorumque etiam Philoſophorum, eminentiſſimos, Ariſtotelem putà, Homerum, Heſiodum, Epicurum alioſque.

Præter quod Scripturarum liber plus multò nobis pandit de Dei Attributis, quam liber naturæ, datur & aliud Studii noſtri Objectum, quod Theologiæ in ſolidum, acceptum referi debet: Quamvis etenim aliquid de Dei naturâ lumine naturæ internoſcere valeamus, voluntatis tamen ejus ſive Legum Poſitivarum, notitia ſuæ Ipſius revelationi debetur. Conjectandum eſt enim, quàm Curioſi magni Principes, virique Sapien-

[a] *Rom.* 1.19.

tes olim extiterint, ad ſe, de Legibus à prudentibus & famigeratis *Legiſlatoribus* Sancitis, informandos; *partim* ex frequentibus Veterum Sophorum Myſtarumque in Regiones tranſmarinas itineribus, ad Peregrinas Leges & Regimina obſervandum æque ac eruditionem ſuam domum reportandum, *partim* etiam ex regali eo magnificoque ſumptu quo, magnus ille doctiſſimuſque Monarcha Ptolomæus Philadelphus *inſumere* non dubitavit, ad Exemplar Authenticum Legis Moſaicæ adipiſcendum, quanquàm Moſen reſpexit, ceu eminentiſſimum ſoſummodò Legiſlatorem.

Et revera, tum Lex illa, tum aliæ Leges in Sacris Bibliis comprehenſæ, non poſſunt non apparere nobis Chriſtianis objecta nobiliora & curioſitate noſtrâ magis magna, utpote qui novimus, illas à Deo omniſcio proveniſſe; qui cum humani generis perinde ac reliquæ univerſitatis Author fuerit, notitiam habeat, Naturæ humanæ multò longè perfectiorem, quàm quivis alius ex legum conditoribus, imò univerſi ſimul ſumpti inauſiſſe conciperentur.

Verùm enim verò, eſt & alia rerum Divinarum manifeſtatio, quâ etiam Theologia nos locupletat. Præter enim id quod Sacra Scriptura nos docet de Dei naturâ atque voluntate, varias etiam Hiſtoricas narrationes (ſi ita vocare liceat) cogitationibus Actiſque ejus comprehendit. Alexander ille magnus fructuoſe ſe occupatum exiſtimavit, cùm Græcorum res geſtas verſibus Homericis legerit; Et reverâ, magnorum Sapientumque Hominum ſententias exquirere, è re quavis natâ oriundas, curioſitas eſt adeò laudabilis, animoque Indagatorio adeò digna, ut Reginam Auſtri majori laude quàm miratione proſequamur, quòd ab extremâ Terrâ ad audiendum Salomonis Sapientiam peregrinata eſt. Literæ verò Sacræ quamplurimis in locis curioſitatem noſtram nobiliori modo exercent, ac proinde locupletiùs illi ſatisfaciunt, voluptate tali nos perfundentes, quâ nec rex Macedonum nec Regina Sabæ frui unquam potuerint: dantur enim nonnulla earundem commata, quæ perſpicuitate & ſolertiâ magnâ nobis patefaciunt, quicquid Deus ipſe de cogitationibus ſuis propriis, quoad viros quoſdam, & res particulares declaverit; quinimo & renunciant inſuper, quid ipſi placuerit, qui omnia novit atque moderatur occaſionibus particularibus quà Loqui, quà Facere. Hujus censûs commata, ſunt res à Deo Noacho dictæ, & recenſitæ,[a] Gen. 6. Mundi peccantis ruinâ, & Juſti illius ereptione: nec non & effatu Dei ad Moſen de Filiabus Zalphaaldi. [b] Num. 27. 7. Ad hanc etiam claſſem pertinent colloquia illa inter [c] Deum & Abimelechum memorata, de uxore Abrahami: [d] inter Deum & Abrahamum de excidio Sodomorum. [e] Inter Deum & Salomonem, de fælici ejus Regis optione: [f] inter Deum & Jonam de Fato Urbis totius orbis maximæ. Sed omnia hæc ſuperant,

a *Geneſ.*6. b *Num.*27.7. c *Gen.*20. d *Gen.*18. e 1. *Reg.*3. f *Jon.* 4.

rant ; [g] binæ illæ miræ ac ſtupendæ clauſulæ ; quarum prima extat in 1. Reg. de ſpiritu pelliciente, qui in ſe recepit, Achabi Prohetas pellicere: altera , magis adhuc miranda interloquia [h] inter Deum & Satanam continet, ubi Deus hominem mortalem non modò laudibus proſequi, ſed (ſi cum reverentiâ ita loqui liceat) de eo gloriari dignatus eſt. Quid quòd in has alterius mundi res (ſi ita vocare,fas ſit) cooptari,quibus ſupremo Numini placuerit in tantum ſe denudare, compendium eſt à Scripturis ſacris nobis ſuppeditatum, idque tantæ nobilitatis, & ſummo rationis noſtræ, propriis viribus ſe exerentis, provenſu adeò inaſſequive, ut ſi Biblia nil aliud momentoſum continerent , attamen hoc ſolo nomine curioſitatem noſtram gratitudinemque inſigniter commererentur.

Atque hac datâ anſâ , aliud etiam compendium , ex diſcurſibus quibuſdam in Sacris Literis, memoratis, nobis accreſcens, nullo modo ſilentio prætermittam ; magis enim noſtrâ refert , quam ut non ſit valde momentoſum , quod ſic ſe habet Scriptura Sacra Judicium illud nobis exhibet, quod Deo Opti.Max.placuerit,de viris quibuſdam particularibus, vitis moribuſque eorum in calculum vocatis, ferre.

Tametſi enim ratione ſolâ , Religionis Fundamentis generatim conteſſerantibus , ſatis nobis factum eſſe poſſit, Deum eſſe bonum atque miſericordem , ideoque *ex veriſimili* hominum peccatis & lapſibus condonaturum , nec non& miniſteria eorum imperfecta æqui conſulturum : nihilominus, præterquam quòd non habemus exploratum, utrum *actu condonaverit*, niſi promiſſio ejus huc ex parte intercelſerit: hoc, inquam;excepto , licèt virtute generalis Revelationis , quæ in variis Religionibus venditatur , certi eſſe poſſumus , Deum acceptare, remittere, & remunerari iis, iqui *ſincerè obediunt* ei,& fœderis,ſive expreſſi, ſive impliciti, quod cum iis pangere dignatur, *conditiones præſtant*. Cùm tamen [k] *ille ipſe* ſit, qui conditionum præſtitarum Judex exiſtat , nec non & integritatis ejus qui in pacto perſtare ſatagit;cùmque *ipſe* [l] omniſcius ſit & καρδιογνώστης adeòque plus mali de nobis ſcire poteſt , quam vel nos de nobis metipſis,[m] conſcientia meditabunda cum ratione dubitare poteſt, utrum apud Deum vir quiſpiam particularis,adeò ſincerus exiſtat , ut ab eo acceptetur. Verùm, cum *ipſemet* Elogia (ſi debitâ reverentiâ ita nuncupare , fas eſt) Davidi, Jobo, Noacho , Danieli &c. dum adhuc in vivis, aliiſque poſt mortem (ac proinde , abſoluto vitæ curriculo in ſtatum immutabilem tranſmiſſis) largiri dignatus eſt,in ſolatium noſtrum diſcere poſſumus, cùm ſatis obedientię præſtationem , quam Deus *acceptare velit*, rem eſſe ab hominibus reâpſe in Praxin deducibilem. Tum etiam, peccata vel gratia & prævaricationes (modò homines opportunè reſi-

A 3 piſcant)

g 1. Reg 22. v. 16. ad 24. h Iob. 1. 6. 7. &c. 2. 3. i Hebr. 8. & 9. k Pſalm. 103. 17. 18. l Act. 1. 21. m Ioh. 2. 20.

piſcant) non eſſe certiſſima indicia , Fælicitatis januam numquam iis, patere in vitâ futurâ. Alii in hunc finem, mortalibus caducis conſolatorium, (nullatenus autem ad animandos, Profligatiores) tendere videtur, quòd Sanctorum Lapſus tam frequenter in Sacris Literis recenſeantur. Quid quòd nullos noverim in Terrarum orbe Libros, imo nec omnes ſimul ſumptos, (ſubductione Bibliorum Sacrorum factâ) qui Chriſtiano cogitabundo, debitum ineffabilis beatitudinis aut miſeriæ in ſtatu immortali in Cœlo vel Inferno ſenſum habenti, ſolamen tam ſolidum ac benè fundatum præbere potuerint, ac quod ex tribus vel quatuor lineis in D. Joan. Apocalypſi derivari poteſt, ubi ait[a], *ſe in Cœlo vidiſſe Turbam multam, quam numerare nemo potuit, ex omnibus Gentibus, & tribubus, & populis & Linguis, ante Thronum ſtantem, & in conſpectu Agni, ſtolis albis amictam, cum palmis* (Victoriæ *Inſignibus*) *in manibus eorum*, & Dei laudibus atque Agni in ore. Unde diſcere eſt, Cœlum non Prophetis modò, & Apoſtolis, & Martyribus, talibus ſupra cenſum ordinarium viris, quorum Sanctimoniam ſuſpicit Eccleſia, reſervatum iri, verùm etiam divinâ bonitate, numeroſæ ſervorum ejus, minùs perfectorum, multitudini Januam ejus patere.

Tametſi infinitæ Deitatis Perfectiones atque Prærogativæ iſtiuſmodi ſint ut nec Theologia ipſa, magis quàm Philoſophia, *aliud* ſtudiorum noſtrorum objectum, ullatenus quoad ſublimitatem & præſtantiam cum eo certans, quod *de Deo* nobis recludit ſuppeditare poteſt: Theologia tamen ulterioribus quibuſdam Judiciis nobis gratificatur, viz. circa Angelos, circa univerſum, & circa Animas noſtras, quæ etiamſi *Dei* ipſius notitiâ neceſſario inferiora, tamen, vel quoad objectorum nobilitatem, vel propria momenta & gravitatem, longe iis anteponenda ſunt, quæ naturalis Philoſophia ſectatoribus ſuis exhibere valuerit.

Antequam verò ad particularia plura, Revelatione nobis patefacta, progrediar: æquum erit ad præveniendum aut amovendum præjudicium quoddam, monere, non oportere nos rerum, revelationis miniſterio diſclufarum, pretia æſtimare, juxta impreſſiones eas, quas nunc dierum *nobis* Chriſtianis infigere ſolent, qui ex iis nonnullas in Catechiſmis noſtris didiſcimus, & reliquarum forſan notitiam ex Concionibus Publicis, aut Libris Theologicis ſæpiùs hauſimus. Nil mirum etenim, nos iſtarum veritatum recenſione invalidius affici, quæ (quanticunque in ſe valoris) utplurimum à nobis adhuc pueraſcentibus, aut ſaltem minus Adultis, quàm ut Excellentiam & momenta earum diſcernere aut licitari valeamus, fuerint imbibitæ.

Adeò ut licet poſtea intellectui noſtro, jam adultiori, ſint oblatu, cùm tamen antehac fuerint familiares, nec recolere poſſimus quando ignoravimus, inde provenit, quod impreſſiones nobis minùs vigoroſas inſculperent. Cùm ex adverſo, ſi res eadem (cum circumſtantiis, veritatem earum

a *Apocalyp.* 7.9.

earum aſtruentibus) cuipiam ex Philoſophis Ethnicis, aut alteri cuivis prudenti Sagacique viro, fuiſſent detectæ, qui veritates momentoſas in pretio habuiſſet, cui tamen nihil in earum aſſecutionem ſuppetiit, præter Rationem propriam, proculdubio cum ſtupore & exaltatione illas oſculatus eſſet. Quod ut ſupponere inducamur, varias habemus inſtantias cùm in Primitivi temporis Monumentis, cùm in Narrationibus modernis de hominibus ad Chriſtianiſmum converſis inter Populum Chinenſem, Japonium, aliaſque Gentes literatas. Quamlibet enim nuda ratio, veritates has expiſcare minimè valeat, cùm tamen Revelatio, viam ſternens, eas ſemel ſufficienter illi propoſuerit, ipſamet earum varias promptè amplecti & pluris æſtimare potis eſt. Quod cùm ſemel hic loci innuerim, pergo jam ad nonnullas ex Revelationibus ipſis memorandas.

Primo autem, quod ad Angelos ſpectat, non jam movebo litem, utrum nuda ratio vel eo uſque aſſurgere valeat, ut nos certiores facere poſſit, *dari tales Entitates* in rerum naturâ. Tametſi enim ratio conficere poteſt, exiſtentiam eorum non eſſe impoſſibilem, forſan etiam nec improbabilem; hæreo tamen ac ſubdubito, utrum illi inter Ethnicos Philoſophi qui aliorum ſpirituum ſeparatorum, præter Animam humanam, exiſtentiam crediderint, ſuam hac in re fidem vel meræ ratiocinationi, vel Experientiæ claræ, vel cuivis demum origini, præterquam, Revelationi, imperfectæ Traditionis interventu, iis tranſmiſſæ, in acceptis referant. Et particulatim quoad *Angelos bonos*, in dubio ſum, utrum veteres iimyſtæ vel rationes ullas ſatis validas, vel Hiſtoricas probationes ſatis graves, vel, ut verbo dicam, ſingulare quid cujuſcunque generis, argumentum habuerint, unde irrefragabiliter, viro cautiori ſatisfactum ſit, de Eminentium horum ſpirituum vel exiſtentiâ. nedum de ulteriori naturæ ſuæ diſquiſitione & ſcrutinio: Cùm tamen Theologia, Sacrarum literarum miniſterio nos informare poſſit, [a] non modo tales ſpiritus dari, ſed & [b] vaſtam eſſe eorum multitudinem; quod [c] a Deo & Chriſto conditi ſint, [d] immortales nec ſpecies ſuas propagent; quòd [e] Præcipuam ſedem in Cœlis habeant, ubi viſione Dei fruuntur, [f] & eum conſtanter laudant, [g] cui punctim obediunt, atque quod [h] nunquam in eum peccaverint; Porrò inde docemur, bonos hos Angelos, eſſe [i] Entitates admodum intelligentes; nec non [k] tantæ inſuper poteſtatis, ut eorum unus ingentem exercitum, noctis ſpatio, delere potuit: [l] eſſe etiam inter ipſos ordines, [m] Diabolis inimicari, & adverſus eos militare; [n] quod corpora, inſtar noſtrorum, aſſumere poſſint, ictu tamen oculi diſpareant; [o] quòd nonnunquam circa res humanas

a *Matth.* 26.53. b *Dan.* 7.10. c *Johan* 1.3. *Col.* 1.16. *Hebr.* 1.7. *Luc.* 20.35 36. d *Mar.* 1.32 e *Mat* 18.10. f *Eſ.* 6.2,3. g *Matth.* .10. h 2. *Sam.* 14.20. i *Marc* 13.32. k 2. *Reg.* 19.35. l 2. *Theſſ.* 4.16. m *Jud.* v.9. *Apoc.* 12.7. n *Dan.* 10.13.41. o *Act.* 12.7. & 9.10.

nas occupentur, idque non ſolùm[a] in Imperiorum Regnorumque tutamen, verùm etiam[b] ad pios quoſdam ſingulares protegendos liberandoſque. Et quanquam[c] fulgenti ſplendore, &[d] Majeſtate ſtupendâ apparere ſoleant, eſſe tamen in univerſum[e] *Spiritus Miniſterii munere fungentes, qui Miniſterii cauſa emittuntur propter hæredes ſalutis futuros:* Quod non modò[f] Adorationem humanam recuſent, ſed monent inſuper,[g] illam ſoli Deo deberi; quòd, ſicut ſenſu quodam à Jeſu Chriſto, vero homine perinde ac Deo, conditi ſint, ita non modò illum adorant ſimpliciter eum *Dominum,* [h] ut ſoliti ſunt proprii ejus ſectatores, appellantes, ſed inſuper[i] *Conſervos* ſe diſcipulis ſuis profitentes.

Quod ad reliquos autem Angelos, quamquàm Ethnici tam Philoſophi quàm alii, ita plerumque circa eos hallucinati ſunt; ut pro veris Deis adorarent; nonnullis tamen eorum adhuc dubitantibus, num immortales eſſent, vel ſecus: Scriptura Sacra nos informat, eos[k] non eſſe αὐτοτόκλιτους, ſed[l] Creatas ſubſtantias: *quòdque* licèt magna humani generis pars illos adoret[m]: impuri tamen atque impii ſint ſpiritus,[n] Humano generi hoſtes, &[o] Primorum parentum in ruinam ſeductores; *quod* etiamſi[p] ἀταξίας atque confuſiones inter homines progignant alantque, eſſe tamen[q] Ordinem aliqualem inter ſe tanquam ſub uno Imperarore ſeu Primipilo militantes;[r] *quòd* ſpiritus mali ſint, non[s] Naturâ ſed Apoſtaſiâ:[t] *quòd* Potentia eorum ita limitibus certis eſt conſtricta, ut nec eorum Legio vel contemptiſſimum Porcorum gregem, invadere poteſt, abſque peculiari veniâ à Deo indultâ; *quòd*[u] non boni Angeli modo ſed & Homines Boni, iis reſiſtendo, fugare poſſint, ſinceroſque eos Chriſtianos qui in *hoc* mundo eos profligarunt, ex eorum numero futuros[x] qui ipſos in *venturo* judicabunt: *quòd* eorum immortalitas committat, ut[y] etiam pœna eorum immortalis evaderet: quòd[z] ipſi veritatibus iis crederent, etiam contremiſcentes, ad quas rejiciendas hominibus ſuaderent; quòd tantùm abſit, ut fælicitatem, quam cultores ſui ab iis expectant, conferre poſſint, ut[a] ipſimet ſint Creaturarum miſerrimæ, *catenis caliginis reſervati, uſque ad judicium magni illius diei;* quo[b] æternis ſuppliciis adjudicabuntur in impiorum iſtorum, quos ſuperarunt, ſodalitio.

Præterea, Animadvertendum eſt, quoad res vel corporeas, quas Phyſicus ceu Thema peculiare ſibi vendicat particularia quędam enumerari, eaque naturæ latiſſimè patentis necnon & momenti maximi, quorum ſcientiam Phyſiologus Theologiæ acceptam referat, neceſſe eſt. Quarum veritatum contentus ero inſtantias paucas in ipſo mundo, ſive univerſa rerum corporearum congerie ſive aggregato, ſubjungere; cùm illud

a *Dan.*1 .1. b *Act.*12.11. 2 *Rois* 6.17. c *Luc.*24.4. d *Iudic.*13.6. e *Hebr.*1.4. f *Apoc.*19.20. g *Apoc.*22.9. h *Matt.*28.6. i *Apoc.* 19.10. k *Io.*1.3. l *Col.*1.16. m *Luc* 4.33. n 1.*Petr.*5.8. o 1.*Cor.*11.3. p *Apoc.*12. q *Apoc.*12.7. r *Matth.*25.41. 1.*Iohann.*3.8. ſ *Iud.* v.6. t *Marc.*5.9. o.11. u *Iacob.*4.7. *Pet.*5.9. x 1.*Cor.*6.3. y *Mat.*25.4. z *Iacob.*2.19. a 2.*Petr.*2.4. *Iud.*6.13. b *Mat.*25.41.

illud ceu nobiliſſimum & maximè principale objectum ſit, quod Phyſiologia in contemplationem noſtram exhibeat.

Primò igitur, qui veritates a Theologia revelatas admittunt, generatim concedunt, Deum non Authorem modò, ſed & Creatorem Mundi fuiſſe, non me latet Anaxagoræ doctrina, de eo quod τὸν νοῦν (Cujus etiam Cicero mentionem fecit) vocitavit in *productione mundi:* nec ignarus ſum, quicquid Græcorum aliorum quamplurimi poſtea de Æternitate mundi docuerunt, pèculiariter Ariſtoteli in acceptis referri debere, qui tantùm non gloriatur omnes retrò Philoſophos, contrarium ſenſiſſe. Non hic loci in examen, deducam (quod alibi à me ſit) utrum, & quouſque argumentorum merè Phyſicorum vi, Creatio mundi poſſit evinci: poſito, ſed non conceſſo, Naturalem rationem ad veritatem tam ſublimem aſſurgere *poſſe*, videtur tamen non *actu* illùc aſſurrexiſſe ubi divinæ reſolutionis ope non fuit, adjuta atque excitata. Tametſi enim veterum Philoſophorum plurimi *Mundum* originem habuiſſe crediderint, pro conceſſo tamen apud eos omnes fuit, materiam originationem non habuiſſe: nec quiſpiam eorum, quòd ſciam, vel ſomniaſſe unquam viſus eſt, ſubſtantiam aliquam ex nihilo produci potuiſſe: Qui plus multò Deo largiuntur, quàm Ariſtoteles, eum formam ſolùm non materiam, mundo dediſſe, & materiam præexiſtentem, in Syſtema hoc ordinatum, quod *univerſum* vocamus ſolum modò compaginaſſe, Philoſophantur.

Deinde, cùm Philoſophorum Ariſtoteli ſuccedentium, quamplurimi, mundum Æternum fuiſſe ſupponerent; quique aliter ſenſerint, viz, originem habuiſſe, non tamen eò fiduciæ auſi ſunt aſſurgere, ut ætatem ejus ſe internoſſe profiterentur, (exceptis abnormibus quibus & glorioſatis hominibus, quales Chaldæi Fabuloſi, quorum inepta computatio ad annos 40000. vel 50000. aſſurrexit) Theologia nos informat, Mundum id ſenii adeò non attigiſſe, ut tricena vel quadragena Annorum millia ab illâ ratione, & multa etiam ſecuta ab aliorum computo poſſint deduci: Scripturalis enim doctrina talem de mundi ætate rationem exhibet, ut certos nobis limites præſcribat, intra quos duratio tam longæva poſſit concludi, abſque quòd in calculatione hallucinemur. Cùm Philoſophia indeterminatæ durationis, nec certis quibuſcunque limitibus præfinitæ, vaſtitati nos remittat.

Præterea, Tempus, Ordo, variæque aliæ circumſtantiæ de modo, quo fabrica Mundi abſoluta eſt, nonniſi ex Revelatione nobis innoteſcunt cùm nuda ratio evidentiſſimè impar ſit, ad nos, de *Particularibus* quibuſdam, Primi hominis originem præcedentibus, informandos, & quanquam in ea ſum opinione, non ita multum Religioni intereſſe, ut plurimi, quà ſententia quà praxi ſua, exiſtimant, qui particularia naturalis Philoſophiæ Theoremata ex hoc vel illo libri illius commate deducerent, qui in hunc potiùs ſcopum deſignari videtur, ut circa res *ſpirituales* magis quàm *corporeas* nos erudiret: Nihilominus, non video juſtam aliquam rationem

ad eorum dogma amplexandum qui duo priora Geneſeos capita ita in Allegoriam tranſmutarent, ut ſenſum eorum literalem atque Hiſtoricum ſubverterent. Et quanquam Sacras Literas, ad nobiliores melioreſque veritates, quam Philoſophicas quaſque, edocendas potiſſimùm deſignatas cenſeo, non tamen proclivis ſum illos condemnare, qui Geneſeos, Principium *particularia* plurima, quoad rerum originem comprehendere putant, quæ etiamſi haud *incaute* aut *ſingulatim* in re Phyſicâ urgenda, ſtricturas tamen valde notabiles Lectori attento & veſtigatorio ſubminiſtrare valeant.

Quod autem ad mundi durationem, quem veteres Philoſophi interminabilem ſtatuerunt; quemque Stoici igne conſumendum (notione à Judæis hauſtâ) cenſebant, tametſi Phyſicè gratis dictum fuit Theologia tamen ex divinâ Revelatione difertim aſſerit,[a] præſentem naturæ curriculum τῆς γενέσεως τροχὸν non ſemper duraturum, ſed futurum aliquando, *mundum hunc* (aut ſaltem *vorticem* hunc noſtrum vel Annihilatione abolitum iri, aut (quod longè veriſimilius videtur) innovatum, & quaſi transformatum, idque ignis interventu, qui præſens naturæ ſyſtema diſſolvet ac deſtruet. Adeò ut hâc, illâ viâ, præſens rerum ſtatus (tam Naturalis quàm Politicus) finem ſuum ſortietur.

Accedit, quòd ſicut Theologia hæc nobis documenta circa Creaturas *in genere* propinat; ita de præcipua nobiliſſimaque ex viſibilibus, viz. Homine Revelatio res varias eaſque maximi momenti luculentiſſime recludit, ubi neceſſe eſt rationem cæcutire.

Et primò, circa corpus humanum Epicurei originem ejus, ſicut & rerum univerſim cæterarum, fortuito Atomorum concurſui attribuerunt, Stoici verò ſatis abſurdè atque injuriè (multò tamen condonabilius, quàm eorum hac in re Sectator Dominus Hobbeſius) homines e Terrâ, fungorum inſtar, profilire velint; cùmque Philoſophi alii opiniones circa illud tueantur, nimis abnormes, quàm ut hic recenſere oporteat; Liber Geneſeos nos inſtruit, corpus humanum primò peculiari quadam ratione,[b] e Terreſtri materiâ fuiſſe Architectatum: quid quòd & illic deſcribitur, tanquam perfectum atque abſolutum, priuſquam anima illi uniretur. Porro, ſicut Theologia docet, ut corpus humanum originem ſuam primò nactum ſit, conſimiliter etiam informat.[c] Quid de illo fiet poſt mortem, tametſi naturalis ratio, nudè conſiderata, ad Articulum tam abſtruſum tamque difficilem, ac Reſurrectionis illum, aſſurgere vix obtendetur; qui cùm a D. Paulo inter Athenienſes Philoſophos propoſitus,[d] non niſi riſu, & ſtupore excipiebatur.

Ne memorem, Theologiam nos diverſas res alias docere de origine & conditione corporum humanorum, viz.[e] univerſum Genus humanum unius viri uniuſque fœminæ eſſe progeniem; Primam mulierem non fuiſſe

a *Iacob.* 3.6. b *Gen.* 2.7. c *Act.* 24.15. d *Act.* 17.29.32. e *Gen.* 2. *Act.* 17.26.

ſe ex eadem materiâ nec eodem modo formatam, ac Primus vir, ſed poſt-ea ex latere ejus deſumptam;[a] Adamum atque Evam, ſicut Epicurei multi aliique Philoſophorum de primis hominibus ſomniarunt,non fuiſſe primo infantes; unde, ſicut nos, gradatim in homines adultos maturuerint, ſed ſimul & ſemel adultiores formati, tandem, de futuro ſicut [b] omnium corpora denuò reſurrectura, ita [c] univerſa (ſaltem juſtorum) in æternum ſervabuntur, ne moriantur iterum.

Quòd verò ad animam humanam, tametſi libens fatear,plurimum deduci poſſe ex rationis ſolius lumine, de exiſtentiâ proprietatibus,& duratione ejus; divina tamen Revelatio eadem ipſa aſſerit majori cum perſpicuitate atque magiſterio; cum ratione enim ſtat, ut qui animas noſtras creaverit, eaſque ſuſtentat, optimè ſciat & quid ſint, & quandiu, ex beneplacito ejus, duraturæ. Et ſicut Sacræ Literæ diſertim docent, animam rationalem eſſe quid a corpore diſtinctum, utpote ab ipſiſmet hoſtibus, [d] qui corpus trucidant, minimè trucidabilem: Ita circa originem immortalis hujus animæ, (de quâ Philoſophi nonniſi alienas & precarias conjecturas perhibere poſſunt) Theologia certiores facit, [e] animam humanam eandem, cum cæterorum animalium formis, originationem non habuiſſe, ſed immediatum Dei opificium fuiſſe & corpori, jam formato, unitum; non tamen ita unitum, quin divortio facto, ipſa ſuperſtes in ſtatum tranſibit, [f] quo mors hominum nullum in eam ſortietur.

Expecto hic loci objectionem, ſcilicet in perpetuæ ſeparatarum animarum durationis ſententiam, nil opus eſſe probatione ſcripturali, cùm animæ immortalitas ſolo naturæ lumine ſufficienter probari poſſit, & particulatim a Magno veſtro Carteſio etiamnum demonſtrata eſt. Sed detur mihi venia, renuncianti, præterquam quòd res tanti ponderis & momenti non poteſt nimis cumulatè probari, ideoque univerſa ſolida probationis media admittere oporteat, præter hoc, inquam, vereor ut Carteſiani plurimi, perinde ac alii, de præſenti difficultate, necnon & de ſcopo Carteſiano in ſuâ diatribe errent atq; hallucinentur.Fateor etenim, totius Phiſiologiæ ope animæ immortalitatem adverſus hoſtes ejus uſitatiores, Atheos ſcilicet atque Epicureos, aſtrui poſſe. Cùm enim fundamentum, cui mortalitas ejus juxta eorum mentem innitatur, hoc ſit, quod anima non eſt vera ſubſtantia, ſed ſolummodo corporis modificatio quæque proinde neceſſe eſt ut pereat, ſolutâ corporis compage ac ſtructurâ, ad quod pertinebat: Cùm hoc, inquam ipſorum fundamentum ſit, ſi ab intellectualibus quibuſdam, animæ rationalis operationibus,ad quas materia, qualitercunque modificata, aſſurgere nequit, probare valeamus. *Eam eſſe ſubſtantiam ab humano corpore diſtinctam*, non datur ratio

a Geneſ. 2. 21.22. b 2. Cor. 4. 14. c Luc. 20. 35. 36. d Matth. 10. 28. e Gen. 2. 7. f Luc. 20. 35. 36.

cur Poſterioris diſſolutio Prioris deſtructionem inferret, quæ & ipſa ſimplex eluit ſubſtantia ac tam realis ac materia ipſa, quam tamen Adverſarii perire poſſe non concedent. Quamquam vero ex mentalibus rationalis animæ operationibus aliorumque fortean Mediorum interventu, adverſus Epicureos alioſque mere Phyſicos, qui Deum extra oleas mittunt, probari poſſit, eam eſſe immortalem ſenſu recèns propoſito; eædem tamen probationes non evincent, *Eam abſolutè non ceſſaturam exiſtere*, ſi cum Philoſophis res ſit, qui, cum Carteſianis aliiſque plurimis concedunt admittuntque Deum eſſe unicum rerum Creatorem Conſervatoremque. Quomodo enim certi eſſe poſſumus, Deum non ordinaſſe, animam humanam, etſi durante ordinario ejus & ſuſtentante concurſu, corpori ſupervivere poſſe, attamen ſicut generatim creditur non creari niſi ad immediatam in corpus infuſionem, ita eam annihilatum iri, cùm a corpore disjungatur, Deo in ipſo mortis Articulo influxum illum ſuſtentatorium cohibente, qui unicè commiſit, ne in priſtinum nihil relaberetur. Unde conſtare poteſt non obſtantibus probationibus Phyſicis de animæ humanæ ſpiritualis & ſeparabili naturâ, plurimum tamen Revelationi divinæ debere, quæ certo nos informat, *durationem ejus ſempiternam fore.*

Jam verò ut expleam quod de Carteſianis, nec non & de demonſtrationis Carteſianæ ſcopo ſuprà innixurus eram, non alios appellabo Teſtes præter propria ejus effata, ad probandum, ipſum hanc rem, quoad ſummam, eodem modo (ac ipſe feci) conſideraſſe, præ ſe ferentem demonſtrare, animam eſſe ſubſtantiam a corpore diſtinctam, non tamen abſolutè loquendo eſſe Immortalem.* *Cur* (reſpondet eximius Author) *De immortalitate animæ nihil ſcripſerim, jam dixi in Synopſi mearum meditationum. Quòd ejus ab omni corpore diſtinctionem ſatis probaverim ſupra oſtendi. Quod verò additis ex diſtinctione animæ a corpore non ſequi ejus immortalitatem, quia nihilominus dici poteſt, illam a Deo talis naturæ factam eſſe, ut ejus duratio ſimul cum duratione vitæ corporeæ finiatur, fateor a me refelli non poſſe. Neque enim tantum mihi aſſumo, ut quicquam de iis quæ a libera Dei voluntate dependent, humanæ rationis vi determinare aggrediar. Docet naturalis cognitio & ſed ſi de abſolutâ Dei poteſtate quæratur, an forte decreverit, ut animæ humanæ iiſdem temporibus eſſe deſinant quibus corpora quæ illis adjunxit, ſolius Dei eſt, reſpondere.* Quod ſi ille non ſibi ſumeret, naturalis rationis ope vel exiſtentiam animę poſt mortem niſi ex hypotheſi tantum, demonſtrare; profectò multò magis præſumendum eſt, eum in ſe recepturum, Qualis eſſet illius animæ poſt disjunctionem a corpore conditio, determinare. Utque nihil hac in re dubites, habebis, propriam confeſſionem, liberè ab eo, privatis literis, admirabilis Domi-

Des Cartes reſponſione ad objectiones ſecundas pag. in 95.

Dominæ, Principi Elizabethæ, Frederici Regis Bohemiæ filiæ primogenitæ factam, quæ ſententiam ſuam de quæſtione illa graviſſimâ requiſiviſſe videbatur, cui ita reſcribit.

Pour ce qui &c. (1) Quod ad animæ ſtatum poſt hanc vitam, notitia mea eſt longè inferior Domini *Digbæi* illâ, (*Nenelmum* cenſet, Equitem Auratum) ſepoſito enim, quod Religio eâ de re docet, fateor, mero naturalis rationis interventu, nos conjecturas multas, nobiſmet adblandientes, cudere poſſe, quinimo & ſpem ſatis amplam, nullam vero *certitudinem* adepturos. Ac proinde in proximâ clauſulâ, imprudentiam eam, ne certa pro certis amittamus, pro cauſâ ponit, quare mors, juxta rationem naturalem nunquam eſt a nobis quærenda.

Nec mirum illum ita hac de re ſenſiſſe; Quicquid enim mera ratio demonſtrare poteſt, ad duo hæc reduci poſſunt; *Hoc*, quòd cùm anima rationalis ſubſtantia ſit incorporea, non datur neceſſitas ipſam cum corpore perire, adeò ut, niſi Deus aliter ſtatuerit, anima poteſt corpori ſupereſſe, & in æternum durare: *Illud*, quod cùm natura animę, juxta Carteſium, in hoc conſiſtat, quòd ſit ſubſtantia cogitabunda, concludere eſt, eam, licèt per mortem a corpore ſeparatam, vim tamen cogitativam retenturam. Num verò, horum utrumvis vel ambo conjunctim, ſtatum ſeparationis poſt mortem homini meditabundo commendare ſufficerent, dubitari meritò meâ ſententiâ poteſt. Immortalitas enim ſive Perſeverantia in Duratione, ſimpliciter conſiderata, eſt potiùs quid præſuppoſitum, ſive requiſitum, Fælicitati, quàm illius Pars; cùmque in ſe ſit res indifferens, ſtatus ſeu conditionis, cui adjungitur, naturam aſſumit, nec ſtatum illum Fœlicem miſerumve reddit, ſed Poſſeſſores ejus fœliciores miſerioreſque, quàm ſecus, facit. Et quanquam Scholaſtici quidam, aëreis Methaphyſices notionibus ducti, opinionem hominibus imprimere vellent, eligi potius debere, miſerum eſſe, quàm non omnino eſſe; ſpeculativis tamen eorum argutiis; totum humani generis ſenſum opponere poſſumus, addito etiam graviore illo humani generis Servatoris Teſtimonio, qui de Diſcipulo, illum prodente locutus, ait,**Bonum eſſe homini illi, ſi natus non fuiſſet.* Quid quòd Æternitas generatim concipitur, non minùs inferri miſerias exaggerare, quàm Cœli gaudia ſuſtollere. Hic autem in conſiderationem venire poteſt, meram rationem non poſſe nos abſolutè facere certiores, animam corpori ſuperſtitem futuram; in cujus aſſertionis veritatem non modò Carteſii confeſſionem nuper recitatam, habemus; ſed & probabile etiam argumentum a naturâ rei ductum, cùm *ſicut* corpus atque anima in unionem coaluerint, non Agentium quorumcumque merè Phyſicorum vi, cùmque eorum aſſociatio atque unio, dum in ſtatu conjuncto, facta eſt conditionibus a libera atque arbitrariâ Dei inſtitutione unicè pendentibus; *ita* non aliter e docere poteſt, quin ex aſſociationis iſtius legibus, hæc ſit una, corpus at-

B 3 que

* *Marc.* 14.21.

que animam ſibi mutuò non ſupereſſe: Secundo, ex ſuppoſito, anima cor-pori ſupervivere permittatur, mera tamen ratio non poteſt informare, quid de illâ fiet in ſtatu ſuo ſeparato, utrùm vitali unione alteri cuivis corpori vel vehiculo, unietur; & ſi cuicunque adjungatur, quale id de-mum erit, & quibus Legibus unio fiet. Poſſibile enim eſt ut corpori, vel non omnino, vel imperfectè ſaltem, organizato aſſociari poſſit quo ea-dem munia, quibus in humano corpore functa eſt, exequi non poteſt ut videre eſt in idiotarum animabus quæ vel in hac vitâ corporibus adjun-guntur quibus nec differere aut ſaltem Philoſophari non valent: Patet etiam, animas quaſdam in corpora introduci quæ, propter Paralyticos alioſque morbos movere non poſſunt, quod tamen non ſemper impedit, quin dolori ſenſili ſint obnoxiæ. Adeò ut, id quantùm naturaliter ſci-mus, anima humana, a corpore ſeparata, tali materiæ portiori aduniri poſſit, quam nec movendi poteſtatem habeat, nec privilegium conſenta-neas quaſcunque informationes interventu ejus hauriendi; cùm virtute illius unionis non alio ſenſu poſſent, præterquam doloris: Perpenda-mus jam, quid inde ſequeretur, ſi animam ex infælici hoc conjugio miſe-ram non fieri concedam: ſupponamus ergò, eam liberæ rerum ad pro-priam ſuam naturam pertinentium poſſeſſioni relinqui: Cùm verò dos illa in facultatè *perpetuè cogitandi* conſiſtat, jure merito in dubium voca-ri poſſi:, utrum talis facultatis exercitium fœlicitati ejus complendæ ſufficeret. Facile forſan credideris, me, perinde ac alium quemvis cogi-tationibus propriis adblandiri, quibus liberè frui, ab aliorum interloquiis cæteriſque avocationibus vacuus, ſupra modum delector; vellem in itinere, ſervo tantum uno libroque ſtipatus, prandendi causâ in Pando-chium divertere, an eo die cogitationibus meis ſolutiùs indulgeam. Exi-ſtimo tamen, homines, vel maximè contemplationi deditos, ſaltem cum tempore, cogitandi tædio gravatum iri, modò levamen nullum ab obje-ctis deforàs advenientibus, legendo, videndo, aut colloquendo alterna-tim ſentiant: accedente etiam, ſi cogitationes ſuas exequendi anſa de-fuerit, vel membra corporea movendo, eaſque vel diſcurſu, vel libris ſcri-bendis, vel Experimentis faciendis communicando. Hac datâ anſâ in memoriam recolo, generoſum quendam mihi pridem innotuiſſe, qui in Hiſpaniis agens, ob crimen quoddam Politicum, quod tamen ipſe actio-nem Heroicam interpretatus eſt, per anni unius ſpatium arctâ cuſtodiâ includebatur, idque tali in loco, ubi etiamſi victu, viro nobiliore, qualis fuit, haud indigno averetur, negatum tamen fuit luminis qualiſcunque, ſive ſolis ſive Candelarum beneficium, hominum etiam nemine eum vi-ſere permiſſo, præter commentarienſem, qui ſtatis temporibus, cibum potumque attulit, omni tamen interloquio cum eo ſtrictè prohibito. Generoſus hic, etiamſi ex ſermocinatione genii vividioris viſus eſt, a me tamen rogatus, ut potuit tempus ſuum in triſti illâ ſolitudine inſumere? faſſus eſt apud me, ſe, quamquam libertatem huc illuc in carcere ſuo com-

commeandi habentem, necnon & prioris vitæ aleas atque diſcrimina in mentem ſæpè recolentem, variiſque modis cogitationes ſuas combinantem & diverſificantem, ut hiſce omnibus modis menti ſuæ negotiorum varietatem, quoad potuit, facelleret; hæc tamen omnia parùm profeciſſe, ſed ſæpè coactus eſt largiores vini hauſtus deglutire, & tunc in Lectum ſe provolvere, ut melancholicæ illius,in quam novorum objectorum defectus illum non jecerat, tædium falleret. Et reverâ facilè concedam, ingens diſcrimen repertum iri inter illum cogitandi ſenſum quo in libertate ejus uſus, ac quandiu incarceratus eo muneri quaſi mancipatus fuit, cujus delectatio, inſtar ignis, non poteſt dein durare, cum, illius inſtar, & fomite & ſpiraculo deſtituatur.

Et, ut verbo dicam, tametſi lubens fatear, cogitandi exercitium, colloquiis atque actionibus in vitâ communi intertextum, perjucundam eſſe temporis impendendi rationem cùm tamen homo ſit animus naturâ ſociabile, vereor ut cogitatio ſola jejuna eſſet & laſſabunda occupatio, ſi Æternitas eí unicè addiceretur.

Antequam ad proximam ſectionem pergo, non omittam animadverſionem, hanc, quòd tametſi brevitas ea quam mihi propoſui, calamum reprimat ab aliis argumentis Theologicis, præter quæ circa divina attributa, & res de Mundo in genere a me memoratas,& de animâ humanâ; dari tamen res alias, folius revelationis ope ſcibiles, eaſque naturæ tam nobilis ac ſublimis,ut ingenia vel præſtantiſſima habeant,unde in earum veſtigationibus abunde ſe exerceant, necnon & ſummè ſibi gratificarentur. In cujus rei probationem, non aſcendam ad adorandum Trinitatis myſterium, ubi in confeſſo eſt, ſpeculatorum vel altiſſimos cæcutire, perſtringi, & quaſi abſorberi; inſtabo potiùs in humani generis Redemptione, & Dei de hominibus decretis. Etiamſi enim hæc minùs ſuprà facultatum naturalium Sphæram elevari videantur, in res tamen quaſdam ad Lemma prius pertinentes, perhibente Scripturâ,[a] *Angeli cupiunt introſpicere*: & poſterioris conſideratio id egit, ut qui in Angelorum mentionem raptus fuiſſet, cum ſtupore exclamaverit Ὦ βάθος.[b]

Neque hæc ſolitaria ſunt, quæ Scriptura ipſa myſteriorum nomine inſignit, tametſi, brevitatis ergò prætermiſsâ eorum mentione, contentus ero generatim tibi repræſentare; quòd cum Dei Sapientia infinita ſit, ſine dubio methodum pluſquam unam habeat ad ſe prodendam: & quanquam Mundus materialis productionibus ſapientiæ ejus ſit refertus illud lumen non impedit, quin Scriptura egregiis plurimis ejuſdem attributi characteribus, & quaſi ſignaturis nobilitetur. Nam, ſicut dicturus eram, non poteſt non eſſe Deitati ſummè injurium, (quâ omnes aliæ Perfectiones veræ perinde ac omniſcientia, modo tranſcendentali uniantur atque emineant,) exiſtimare, Deum non alias methodos perfectiones ſuas mani-

a Petr. 1.12. b Rom. 11.33.

manifeſtandi excogitare & comminiſci poſſe, præterquam materiæ motus diſpoſitionem, nec alio nomine ſtudiorum humanorum, eorumque admirationis objectum eſſe, poſſe commereri, quàm quatenus Creator ſit.

Exiſtimo etiam, tutò additari poſſe præter gravia hæc & abſtruſa myſteria, recèns memorata, dari res alias, etiam plurimas, nobiles,& momentoſas, circa quas ratio, nulla ope adjuta, in tenebris nos relinquat; quæ quanquam haud ita clarè in Scripruris revelatæ, gradu tamen invitatorio illic redduntur, ac proinde curioſæ & Philoſophicæ animæ indagationem probe commerentur. Nonne putabimus operæ noſtræ pretium, ad inquirendum, utrum Chriſti ſatisfactio neceſſaria eſſet ad placandam Dei Juſtitiam, & ad Redemptionem humano generi acquirendam? vel, utrum Deus deſpoticus & ſupremus mundi gubernator *gratis* potuit peccatorum pænas nobis remiſiſſe? Nonne diſquiſitione noſtrâ dignum autumabimus, qua ratione, & quibus legibus, juſtificatio hominis coram Deo tranſigatur, potiſſimùm conſiderantes, quantùm noſtrâ referat illud noſſe quàmque perplexè, doctrina in ſe minimè obſcura, tractari ſoleat? Nonne veſtigandum eſt, utrum animæ humanæ, ante unionem cum corporibus, fœliciori ſtatu præextiterint, ſicut plurimi ex Judæis tam antiquis quam modernioribus,Platoniſtæ, & (præter Origenem) Docti etiam nonnulli noſtri temporis credunt? Nonne curioſi erimus exſcrutari, utrùm animæ relicto corpore, immediatè in Cœlum vel Gehennam transferantur,(ut vulgaris eſt opinio) vel utrum Organorum penuriâ, ſtata inſenſili & quaſi ſegneſcente ſopita jaceat, donec in Reſurrectione corpus recuperet? Sicut Sociniani aliî cenſent) vel utrùm, in Secretiores quoſdam receſſus deveheretur,ubi licèt in conditione bonâ malâ ſit, pro ratione operum in corpore præſtitorum, a flammis tamen Gehennæ comperendinatur, & a Beatificâ viſione cohibetur, uſque ad diem Judicii? (quòd plurimorum, ne dicam, omnium ex Patribus & Chriſtianis Primitivæ Eccleſiæ videtur eſſe Dogma.)

Nonne ſtudioſi erimus prænoviſſe,num in die illo magno atque decretorio,cujus compages unanimi omnium conſenſu disjungenda eſt & quaſi deartuanda, in priſtinum nihil relabi permittetur (ut nonnulli aſſerunt Theologi; vel poſt diſſolutionem, in meliorem ſtatum renovata, quaſi transfigurabitur? Nonne etiam inquirere oportet, utrum in futuro, eoque interminabili, rerum ſtatu, nos invicem cognoſcemus? ſicut *Adam, profundo ſomno experrectus, Evam nunquam antea viſam noverit) & utrum privati iſti affectus atque amicitiæ in hoc mundo mutuò celebrati, unà cum patheticis relationum conſiderationibus (putà Patris & Filii, mariti & uxoris Amaſiæ cuſtæ procique integri, Principis & ſubjecti) quibus earum plurimæ ſuperſtruebantur, durabunt, necne? vel num hæc omnia

* *Geneſ.* 2.21,22. 23.

omnia, tanquam ſuperficiaria atque obſoleta, inveteraſcent & quaſi abſorbebuntur? ſicut prior cognati, longiori ſerie diſſiti relatio vix omnino in conſiderationem veniat, cùm homines ſtatum ſuum ità mutaverint, ut ſtrictis matrimonii vinculis agglutinentur.

Tædio eſſet, ſingula alia commata proponere, quæ in Theologi diſquiſitionem veniunt, eaque curioſum viri ſolertis ſcrutinium ſummè merentia :& circa quæ omnia veterum Græcorum, aliorum ex Ethnicis Philoſophorum monumenta, junctim ſumpta, multò minorem nobis informationem præbebunt, quàm ſingulare Canonicæ ſcripturæ volumen. Prævideo equidem, nihilominus objici poſſe, *in quibuſdam* ex hiſce ſcrutiniis Revelationem impedire rationem eam quaſi gravare, idque in rebus tradendis quas Ratio Hypotheſibus ſuis adaptare & in conſenſionem trahere, conſtringitur. Verùm præterquam hoc *de omnibus* ne obtendi quidem poteſt, ſi perpendatur, quàm myopes & quantis tenebris involutos, ratio, nullatenus adminiculata, circa has res nos relinquat, de quibus ne probabiliter quidem conjecturas producere potuit,præcipuè comparatione factâ cum conjecturis iis veriſimilibus, quas Ratio deducere poteſt ex eo quod aliqualiter in Scripturâ traditum deprehendit.

Hoc, inquam, perpenſo, dabis, ſpero mihi veniam, renuncianti, veritates revelatas, quibus Ratio ſe accommodare cogitur ſi modo onera, talia tamen onera eſſe, ac plumæ Accipitri, quæ gravamine ſuo volatum ejus adeò non præpediunt, ut altiùs in Cœlos penetrare & largiorem rerum proſpectum inde capere, faciant, quàm plumis deſtitutus unquam potis fuit.

Atq; hac occaſione, Domine, major eâ reverentia ſcripturis ipſis quàm expoſitionibus ejus a me debita, id agit, ut liberè Tibi renarrem, vel Theologiâ vel (maximo veritatum ejus repoſitorio) Sacris Bibliis malè actum iri, ſi imagineris, notabiles nullas Additiones Theologicis Judiciis jam factas fieri poſſe;nec clariores textuum in Scripturis Sacris plurimorum expoſitiones edi, nec Reflexiones in Librum illum incomparabilem meliores dari, quàm quæ generatim apud commentatorum, vel concionantium, ne antiquis quidem Patribus exceptis, vulgus inveniri queant. Cùm enim meâ ſententiâ, duæ ſint commentatoris, ritè ſic dicti, virtutes ſive requiſita, ut Thema ſuum non indignè tractaret, viz. aliqualis ſcientia in rebus Criticis, atque etiam ſtudium quoddam pro honore ac procuratione Chriſtianiſmi in genere;accedente etiam judicio emunctiore, ad ea tum diſcernenda tum ſeligenda quæ in inſtitutum illud maxime conducant: vereor ut multi expoſitores, ut vocantur, Scripturarum vel unâ vel alterâ harum dotium deficiant, & optarem certè,non dari nimis plures,qui claudicent utrâque.

Quòd notitia Linguæ ſaltem Græcæ & Hebraicæ in eo requiratur qui ſibi ſumit monumenta illa exponere, quæ idiomatis illis originatim

C ſcripta

ſcripta fuerint, ſi natura rei non ſatis evinceret, facilè tamen induċaris ut credas, ſi errores craſſos atque hallucinationes conſideraveris, in quibus linguarum ignorantia non modò Scholaſticorum aliorumque interpretationes, ſed & venerabilium etiam Eccleſiæ Patrum commentaria, haud infrequenter commaculavit. Tametſi enim generatim ſequendo, viri erant laude digni & inſigniter a nobis ſuſpiciendi, tanquam teſtes gratiſſimi doctrinarum & regiminis veterum Eccleſiarum, eorum etiam plurimis valde piis exiſtentibus, nec paucis ſummâ eloquentiâ præditis, nonnullis eriam (potiſſimum Criticis duobus Origine & Hieronymo) admodum doctis attamen, tam pauci e Patribus Græcis, calluerunt Hebraicè, tamque pauci e Latinis Patribus, vel Hebraicè vel Græcè, ut plurimæ ex eorum Homiliis, imò ex ipſis etiam commentariis, Textus difficiles adeò non enodent, quin priori obſcuritate involutos relinquerent; imò nonnunquam, malis tranſlationibus ſeducti, ſenſus eis affingunt, longe a vero recedentes. Ita ut plerumq; in eorum Scriptis Theologi longè meliores quàm expoſitores apparent, atque Excellenti in Textum diſſertatione, jejunam admodum ejuſdem expoſitionem offendes. Plurimæ enim ex eorum Concionibus & eloquentibus & piis myſteriorum divi-niorum inibi tractatorum Encomia potiùs quàm Explicationes dici merentur: Et quamvis moderniores quædam Tranſlationes hoc Titulo gaudeant, quòd ſint magis utiles, minùsque inacuratæ quàm quibus Patres Latini uſi ſunt: Cùm tamen Sacras Literas Linguis ſuis Originalibus legam (præcipuè quoſdam Veteris Teſtamenti Libros, fateor equidem quòd ſæpè non poſſim non mirari, quid in mentem quorundam, vel nuperiorum Tranſlatorum, venerit, quòd in tam craſſos errores incidentes, variis Textibus ſenſus tam injurios & alienos, affingant. Quidquod proclivis ſum ad exiſtimandum, vix dari caput unum in Sacris Bibliis (præcipuè illa eorundem parte quæ Linguâ Hebræâ Scripta eſt, quæ Tranſlationis melioris & magis in Libri exiſtimationem facientis capax ſit.

Cujus quidem Fama inde imminuitur non modò quòd homines in re Criticâ ſint minùs periti, ſed (ut ad ſecundum nuperæ diviſionis membrum perveniamus) quòd *Judicio* ad obſervandum limato non ſatis polleant, nec *ſtudio* ad eas res in Scripturâ & in Theologiâ proponendas ſufficienti quæ in utriuſque exiſtimationem cedunt.. Vereor enim, ut nimis multi ſint, cùm commentatores tum alii Theologi, qui (tamen ſi aliàs homines forſan pii ſtudio partium aut Eccleſiæ cujuſcunque abrepti, & diſſentientes omnes abominantes quando Scripturas legunt, *magis*, ſi non *unicè*, ſoliciti ſint ad animadvertendum, (præcipuè in commatibus ſpeculativis) quicquid argumenta contra Adverſarios ſuos & reſponſiones eorum objectionibus ſuggerere poſſit. Pauciores verò ſunt, quàm optarem, qui in hoc incumbunt ſcripturas ἐρευνᾷν idque pro iis re-bus

) *Joh.* 5. 39. ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς.

bus, (quales Prophetiæ inanimadverſę, myſteria prætermiſſa, & mirabiles Harmoniæ) quæ luculenter & cum judicio propoſitæ Librum illum altâ, quòd jure ſibi vendicat Proſapiâ (& conſequenter, hominum Prudentum veneratione) dignum reddere poſſint; quique ſoliciti ſunt ad diſcernendum, aliiſque impertiendum, methodo homines regendi ſervandique a Deo revelatâ, Oeconomiam tam egregiam; technaſmata tam profunda, diſpenſationes tam ſapientes, quæ in Religionis honorem cedant non tam quòd Romana ſit vel Reformata, vel Sociniana, ſed quatenus Chriſtiana veruntamen (ſicut priùs innui) benevolæ hæ erga Religionis honorem in genere affectiones, Judicio profundiore ſunt aſſiſtendæ, qui enim eâ ex parte deficiunt, necnon & doctrinæ Criticæ penu deſtituuntur, obſervationes vel ſelectiſſimas (quæ ferè non ſunt obviæ) facilè tranſilire poſſunt; aut res pro myſteriis proponere, quæ non ſunt bene fundatæ, nec ſatis graves, adeòque (non obſtanti affectu benevolo) illud, quod commendare ſtudent, dehoneſtent. Et volens ſum concedere ex peritiæ juſtioris potiùs ſolidiq; judicii quam ſtudii faventioris defectu, provenire, ſolere per paucos in hoc incubuiſſe, ut Scripturarum famæ conciliandæ, æque ac ſenſui ejus eruendo, accuratius conſulerent. Et profectò, quando mecum rocolo, quanto magis in Bibliorum Sacrorum, necnon & Theologiæ Chriſtianæ in genere; compendium atque exiſtimationem, Textus varii ab Eximio Grotio, ab Epiſcopio, Maſio, Medo noſtro, Franciſco Bacono Equite; aliiſque magnis nuperioris ſeculi ingeniis, (ne memorem, quæ adhuc ſunt in vivis) a ſingulis ſuo genere expoſiti atque enclueati ſint, quàm eadem ipſa loca ab Expoſitorum vulgo aliiſque Theologis tractata ſunt; cùmque etiam reminiſcar, neminem ex Myſtis iis nuper recenſitis, ſimul & ſemel & magnum Philoſophum, & Criticum egregium extitiſſe, (cùm tres priores haud ita multùm fuerint in re Philoſophicâ verſati, poſtremo etiam Linguas Orientales non callente) non poſſum equidem non ſperare, quando Deo placuerit Homines Philoſophici genii, eruditione Criticâ; & veræ Philoſophiæ Principiis probè inſtructos, excitare, necnon & Animos iſtis addere ad veritates ſuas ſtudiosè promovendas, quòd hi, inquam, ſi ſolertiam eam atque ſagacitatem, quæ in re Philoſophicâ tam fælices fecerint noſtrâ ætate progreſſus, in rebus Theologicis exerceant, explicationes inde eruerant, longè magis in Religionis noſtræ, & Librorum divinorum Articulos ejus continentium, ſtudium collaudandum facientes, quàm ipſe renunciaverim. Non enim inibi deſunt margaritæ, ſed periti ſolùm urinatores ad eas eruendas: Et quamvis non Tibi narrem, Dei ſapientiam, in Sacris Bibliis profundè latentem, non magis a Te æſtimatum iri debere ex vulgarium expoſitorum & Concionantium gloſſematis ac Syſtematibus, quàm ſapientia, iu mundo Architectando, expreſſa, ex Magiri aut Euſtachii Phyſicis ſit menſuranda; attamen non verebor affirmare, æquè abſurdum eſſe exiſtimare, non plurâ dari in

ſacris literis myſteria, præter ea quę Theologi Scholaſtici & Commentatores vulgares adverterint explicaverintque, ac ſi non alia *Arcana* in Libro naturæ recondi cenſeas, quàm quæ iidem Theologi, (qui & Ariſtotelem & naturam etiam interpretari, ſibi ſumpſerint) obſervaverint expoſuerintque.

Scita ea omnia, quæ Poëtæ, Rhetores, ipſique etiam Oratores in Oculorum (fuſcinantium.) encomia dixerint, longè minùs illos Philoſophi æſtimio commendabunt, quàm vel unius oculi arte Anatomicâ peritè diſſecti, conſpectus, aut ſtructuræ ejus ratio abſque Rhetoricis lenociniis data aut variarum ejus partium uſus admirabiles *Scheineri Oculo*, & præſtantiſſimis Carteſii Dioptricis exhibiti. Porrò, quamvis non exiſtimo me obligari rei unicuiq; ab interpretibus Concionatoribus multis tanquam myſticæ & abſtruſæ, propoſitæ, fidem adhibere, vel acquieſcere, nedum mirari; credo tamen, res varias, in Libris (Scripturarum dictis) comprehenſas, rebus aliis in libro naturę contenti tutò compararis poſſe, uno (ſaltem) nomine. Etiamſi etenim *Miris* omnibus non credam; quæ Plinius, Ælianus, Porta, aliique ejuſdem Farinę ſcriptores de Generatione Animalium referunt; cùm tamen Fideles eas & accuratas rationes evolvam, quas nunc *Galenus* de uſu Partium, nunc *Veſalius*, nunc *Harveus* noſter (de ovo) & moderni Anatomici, nunc veri alii Phyliologi, de Generatione Animalium, & admirandâ corporum ſuorum ſtructurâ, præcipuè Hominum, aliiſque iſtiuſmodi Zoologiæ partibus reddiderint, quas Plinius, aliique Authores cum eo commemorati magis perfunctoriè tradiderunt; has, inquam, evolvendas magis mihi ſatisfactum eſt majori voluptate perfundor, & inducor magis in naturæ operum admirationem, quàm in Narrationibus eorum Ampulloſis & ſuperficiariis legendis. Adeòque (ut ad præſens argumentum dicta applicarem) intimior & magis Critica commatum ſcripturalium eorum abſtruſiorum, graviorumque aliarum rerum Theologicarum penſiculatio, unà cum talibus in ea reflexionibus & Scholiis, quales eorum natura & collatio Philoſophico, æque ac Critico, ſpeculatori ſuggerere poſſint; prudenti conſideratori cum meliùs placerent, necnon & ultiorem, venerationem eamque firmioribus fundamentis nixam rebus explicatis conciliarent, quàm animadverſiones plurimæ levidenſes & perfunctoriæ, quibus Gloſſemata atque expoſitiones Scriptorum Trivialium, utcunque Floridæ atque ceruſſatæ, hominum minùs ſagacium plauſus & encomia lucrarentur.

Atque hac occaſione, auſim additâre, me non omninò dubitare quin ulteriora compendia atque uſus ex Sacris literis oriri queant, quàm vel Theologi noſtri vel Philoſophi unquam ſomniaſſe viſi ſunt. Pauci quidem Theologi, *ſupralapſariorum* nomen adepti ſunt, eò quòd ad Dei decreta electionis atque reprobationis exſcrutanda, ultra Adàmi lapſum retroſpicere auſi ſint, verùm, præter id, quòd ipſorum audacia ab aliis gene-

ratim

ſatim Theologis, aliique Chriſtianis corrępta fuit atque improbata, ſpeculationis ſuæ objectum multò anguſtius eſt, quàm quod Hypotheſi,à me hic deſignatæ, quadraret aut adæquaretur. Etenim, meâ ſententiâ, Eucyclopædiæ illæ atque Panſophiæ, ad quas vel ſublimioris genii homines adhuc collimaverunt, non ſunt tam latè protenſæ, ut Totum id comprehendant, quod ratio humana, ope Philoſophicâ adjuta, & revelationibus jam in ſacris literis extantibus evecta, liberæ ratiocinationis & ſtricturarum in ſcriptis iis uberrimis contentarum, adminiculo (aſſiſtentibus ſpiritus Dei auxiliis, quæ ſemper præſto eſt iis impertire, qui ritè eam quærunt) in hac vitâ conſequi poteſt. Fatendum eſt quidem, Evangelium,[a] univerſum humanæ Redemptionis myſterium quatenus in ſalutem noſtram ſcitu neceſſarium, comprehendere atque explicare. Et Philoſophia corpuſcularia ſive mechanica omnia naturæ Phænomena a materiâ Adiàphorâ, & motu locali deducere ſatagit. Sed nec Fundamentalis Chriſtianiſmi doctrina, nec de vi & effectibus materiæ & motus *illa*, pluſquàm Divinarum Technuſmatum magni & univerſi ſyſtematis Epicyclus eſſe videatur, & non niſi partem generationis rerum, lumine naturæ, informatione ſcripturali evectæ, cognoſcibilium, Theoriæ conficit conſtituitque. Adeo ut utraque hæc Doctrina, tametſi valdè generalis reſpectu ſubordinatarum Theologiæ & Philoſophiæ partium; univerſæ Hypotheſeos non niſi membrum eſſe videtur, cujus objecta, ſicut ego judico, *ſunt natura, Conſilia, & opera Dei, quatenus a nobis* (non dico, *In nobis*) *in hac vitâ detegi valent*.

Illi enim, quibus Deus maturæ rationis privilegium indulſit, cogitationes ſuas non ſatis extendere & dilatare videntur, ſi exiſtiment, Omniſcium atque Omnipotentem Deum Poteſtatis ejus, ſapientiæ,& bonitatis operationes, intra ſecutorum quorundam aream concluſiſſe, quibus eatum exercitium, materiæ, & motus, necnon & Globi Terreſtris incolis productione & regimine limitari potuit; cùm Globus Terreſtris ſit punctum ſolùm Phyſicum, reſpectu portionis illius univerſalis materiæ, quam jam deteximus.

Cenſeo etenim, quatuor eſſe grandes Creaturarum communitates, quarum res merè corporeæ, non niſi unam conficiunt; reliquæ tres, ab his diverſæ, inter ſe etiam diſcriminantur. Primæ Claſſis eſt Generis humani Claſſis, ubi entia intellectualia vitaliter craſſis & organicis corporibus aſſociantur. ſecundæ, ſunt dæmones ſive Angeli mali; Tertiæ ſunt Angeli boni. (Num in utroque hoc ſpirituum genere, Entia rationalia ſint omnimodâ, cum materiâ, utut tenuiſſimâ & maxime ſubtili, unione immunia; vel, num vehiculis non craſſis ſed ſpirituoſis, nobiſque ordinariè inviſibilibus uniantur, *non definio*.)

Nec exiſtimandum, eſt, quoniam bina Angelorum & Dæmonum voca-

a *Act.* 20. 27.

bula ſint facilis pronunciationis, & ſpiritus ii rarò vel nunquam a nobis conſpiciantur, ideò paucum eſſe eorum numerum, eorumq; ſpeculationem minùs neceſſariam. Sicut enim, ingenti pollent Excellentiâ (ut propediem demonſtrabo) ita quoad numerum in Sacris literis tanquam exercitus cœleſtis dextrâ & ſiniſtrâ Throni Dei adſtans repræſentantur. Et de bonis Angelis, ſervator noſter dicit, [a] de plùs quàm duodecim legionibus ejus nutui ac imperio obſequuturis. Imò Propheta Daniel inquit, [b] *Antiquo dierum millies mille miniſtrare & myriadas myriadum coram eo ſtare.* Et de malis Angelis Evangelium nos docet, [c] tantum eorum numerum, qui Legionem conficerent, (quæ uti noſti, computo moderato, ad inter ſex & ſeptem millia allurgere ferè reputatur) [d] hominem ſingularem poſſediſſe.

Quod ad me, cùm penſitarem, materiam, qualitercunq;, vel valde extenſam, vel curioſè figuratam, eſſe tamen rem brutam, motus localis ejuſque effectibus & conſectariis in alia corpora aut cerebrum humanum ſolummodò capacem, abſque quòd veræ alicujus aut ſaltem intellectualis perceptionis, aut veri amoris aut odii particeps, eſſe poſſit; cumque etiam animam rationalem perpendam ceu immateriale & immortale quid divini ejus Formatoris imaginem referens, capaci etiam in ellectu præditam, voluntate etiam, quam nemo cogere poteſt, inſtructam: Hiſce conſiderationibus inducor ut credam, animam humanam eſſe ſubſtantiam nobiliorem & magis pretioſam, quàm corporeus univerſim mundus: quem etiam lubens fatear mirabiliter Architectarum dignumque Omnipotente ſuo ac omniſcio Authore attamen non conſiſtit niſi ex brutę materiæ portionum, variè figuratarum, motuque locati connexarum, aggerie (ſicut maſſa Farinacea, Collyræ, Panes, Placentæ, vermicelli Cruſtula & Artocreata, omnia ſunt tantùm Farina diverſificata) abſque tamen, ulla, vel ſui vel conditoris, vel con-creaturarum naturæ intelligentiâ. Præterea, ſicut Anima rationis aliquouſque magis nobilis & miranda ſit, quàm quid merè corporeum qualitercunque vaſtum, eſſe poteſt; necnon & naturæ ſit magis excellentis, quàm vel curioſiſſima in Terrarum Orbe machina, corpus Humanum; ita quid de eâ fiet, & quale fatum ſit de futuro ſubitura, meliùs Hominum curioſitatem exercere meretur, quàm quid *corporeo univerſo* acciderit, cognoſcere: necnon [e] & Nebuchadnetzaro deſideratius ſcientiæ genus jure merito eſſe potuit, quam ea, cujus defectus animum ejus inquietavit, quando ſomnio ænigmatico, quatuor ſummarum Mundi Monarchiarum Characteres & fata continente, ipſi adumbrabatur. Et ſicut voluntas proprio homini concreditur, cùm materialia cuncta moveant ſolummodo, ut moventur, nec facultatem habeant ſe determinandi ratione cujus Dei voluntati reſiſtere poſſunt; atque etiam ſicut inter Angelos, quidam ſaltem eorum

Ordines

a *Matth.* 26. 53. b *Dan.* 7. 10. c *Marc.* 5. 9. d *Luc.* 8. 30. e *Dan.* 2. 32. 33.

Ordines, majoris ſunt ſubſellii (ſi ita loqui liceat) quàm Animæ humanæ; ita veri admodum ſimile eſt, in Angelorum, ſive boni ſint ſive mali, regimine, qui ſunt Agentia intellectualia atque voluntaria, longe majores Divinæ ſapientiæ, potentiæ & Bonitatis manifeſtationes ac Symbola requiri atque exhiberi, quàm in materiæ Adiaphoræ Adminiſtratione: & Divinæ Gubernationis methodis in horum regimine, longe nobilius eſt humanæ cuntemplationis objectum, quàm Leges juxta quas materiæ partes invicem collidunt & in ſe mutuò impinguntur; atque etiam quàm effectus & conſectaria talium motuum.

Et conſimiliter in ſcripturis offendimus, quòd cùm Deus circa mundi materialis productionem, naturæque compagem ordinandam, pauca ſolummodo verba imperantia, citoque effectum ſuum plenè fortientia, adhibuerit; Ad Generis humani ſobolem, vel in propriam fœlicitatem, gubernandam, non modò legibus & præceptis, ſed etiam reſolutionibus, miraculis, promiſſis, minis, hortationibus, indulgentiâ, pœnis, variisque aliis rationibus & methodis uſus eſt; attamen ſæpiuſculè, cùm jure dicere poſſit, ſicut ſemel per Prophetam, [a] *Quid faciendum amplius fuerit vineæ meæ, quod non fecerim in eâ?* Juſtam habuit expoſtulandi cauſam, ut ibidem factum eſt. *Quamobrem cum expectarem ut ederet uvas, edidit labruſcas*; necnon & de hominibus querendi, ſicut per eundem Prophetam vel de Iſraele conqueſtus eſt, [b] *Expanderam manus meas toto die ad populum rebellem.* Sed ne nimium in hac digreſſione aberrarem ex eo quod de Hominibus dixi, probabile ſit, grandia Dei attributa in ſingulis ex Tribus intellectualibus communitatibus fabricandis regendiſque illuſtriùs exerceri, & magis conſpicua fieri, quam in extruendâ atque ſuſtentandâ rerum merè corporearum communitate. Cumque ſubſtantiæ cunctæ, immateriales eâ de causâ naturaliter ſint immortales ut etiam materia univerſalis immortalis eſſe creditur, fortean revolutiones illæ quæ poſt diem Judicii accident, quo licèt non materia ipſa, is tamen ejus ſtatus atque conſtitutio, cujus nomine *His* *Mundus* eſt, deſtruetur, ad vicem ſternendam pro rerum corporearum ſeriebus atque ſobole, prorſus nobis & Entia, ſingulas ex hiſce, communitatibus intellectualibus componentia, in innumeris, quibus durabunt, ſeculis per neſcio quot vices, diſcrimina, & mutationes ſucceſſivè itinerabuntur; hæ, inquam res, divina Attributa forſan non minus diſpandent, evehentque, quam Mundi machinatio & Humanæ ſalutis œconomia, tametſi hæ (idque dignissimè) contemplationis tam Phyſicæ quàm Theologicæ ſint objecta. Extant etiam clauſulæ quædam in Propheticâ, ſcripturæ parte, præcipuè in Libro Apocalypſeos quæ innuere videntur, Deum res magnas nobileſque præſtiturum, ad quas Philoſophia Mechanica nunquam aſſurrexit, nec communis Theologum grex vel ſomniaſſe viſus eſt; ita exmagna-

a Iſ. 5. 4. b Iſ. 65. 2.

magnalibus iis nonnulla attenta inſcripturas rimatori, aliquouſque revelari poſſe, idque in tantum pii Indagatoris compendium, ut Sanctus Johannes prope Apocalypſeos, ſuæ exordium,[a]Beatos illos pronunciet, qui res in hac Prophetiâ contentas *legant*, ut quæ inibi ſcripta ſint obſervent. Quod innuit, ex causâ Indicationum in ſcriptis iis Propheticis velatarum, cum rebus in Mundo, & Eccleſiâ geſtis, earumque eventibus comparatione, plurimum admiranda Providentiæ Divinæ Oeconomiæ, in utriſq; moderandis, manifeſtari poſſe. Proclivis etiam ſum ad exiſtimandum maturas rerum tam gravium detectiones, æſtimatione Divina privilegia haud vulgaria reputari, non modò quòd *Beati* Titulus hic loci illi attribuatur, qui eas aſſequatur, ſed etiam quoniam Bini illi, quibus magnę hujuſce generis Indicationes factæ ſint, putà, Propheta Daniel, & Sanctus Johannes, ille ab Angelo, eo nomine vir Deſideratiſſimus appellatur; hic verò in Evangelio tanquam Diſcipulus à Servatore noſtro dilectus repræſentatur,

Quid quòd faciliùs induceris, ut credas, divinarum diſpenſationum, e Sacris literis exſcrutabilium, Præſcientiam rem eſſe magnî momenti, ſi advertas, juxta Sanctum Paulum, eoſmet ipſos Angelos, *qui, imperia & Poteſtates in Cœlis*, vocantur, *per Eccleſiam* abſtruſa quædam commata πολυποίκιλο σοφίας τȣ̃ Θεȣ̃, multis omnis Dei ſapientiæ inhaurire atque edoceri ſed non eſt diutiùs ſpeculationibus indulgendum, quæ curioſitatem meam ultra temporis ipſius Limites, ideòque ultra cancellos excurſioni huic occaſionali debite ponendos abriperent.

Attamen, ſicut *hàc*, non indulgebo mihi audaciam conjecturas comminiſcendi circa remotas illas diſpenſationes, quæ, ſaltem earum plurimæ, ante hujus Mundi finem non exordientur; ita *illac* vel Tibi vel pio cuipiam diſquiſitori, nulla objicerem dehortamenta, quominùs, proventum facere ſatagant in illis Dei Attributis cognoſcendis, quæ fructuoſè ediſci poſſunt, abſque quòd in futuræ vitæ. Recondita penetremus.

Atque hic loci, da mihi veniam liberè Fateri, quòd facilè crediderim, modò homines vel Dei Gloriæ, vel ſatisfactioni propriæ non deeſſent, longè plures divinorum Attributorum Indicationes fieri potuiſſe quàm adhuc aſſecuti ſumus. Cùm ſimpliciſſimam vel incompoſitam Dei Eſſentiam contemplemur, perſuaderi facilè valemus, quicquid, ad quodcunque Attributis ejus (quorum nonnullâ viri cogitabundi generatim mirantur ac

* Verbum Originale per τὸ *obſervat* aut *Invigilat* reddere, quàm per *Tenet*, Textus menti magis congruum videtur; Eſtque criticiſmus ab eximio Mathematico æque ac Theologo mihi indigitatus, qui animadverſit verbum τηρεῖ apud Græcos, ceu Technicum uſurpari, ad Aſtronomicas. Eccliplſeon, Conjunctionum Planetariarum oppoſitionum, aliorumque Cœleſtium Phænomenon obſervationes exprimendas.

a *Epheſ.* 3. 10.

ac ſuſpiciunt) pertinet, eſſe veſtigationis objectum valde nobile & ſcientiâ noſtrâ digniſſimum. Nec tamen adeò myſtica eſt hujus ſcientię naturà, ut omnimodò ſuperari nequeat, potiùs firmiter ſpero, oculum Philoſophicum, revelationibus in Scripturâ exiſtentibus illuſtratum, longè profundius quàm hactenus, in abſtruſa illa argumenta penetrare poſſe, quæ haud infrequenter, (forſan ob reverentiam plus ſatis officioſam)adeò jejunè a Theologis & Scholaſticis tractantur, ut eorum Gloſſemata, non dicam Deo (ille enim eſt neceſſarius, ac proinde excuſabilis, defectus) ſed & ſæpiùs nec *hominibus* digna, Creaturas rationales intelligo, qui commata tam ardua explicare ſibi ſumant, & alias circa ea edocere. Et nullus dubito quin Amicus tuus circa hanc rem minùs hærebit ſi novas illas ſcitaſque notiones circa quædam ex Attributis divinis in mentem recolat, quibus magiſter ejus Carteſius, licèt modicè tantùm in *Scripturis* verſatus, nobis gratificatus eſt. Nec ullatenus ambigo, quia longe ulterior progreſſio in argumentis recludendis fieri poſſit, ubi tametſi nunquam *Totum*, ſemper tamen quid *Amplius* ſcire valeamus, modò Genii ſpeculativi particularia ſibi dubia atque ſcrutinia circa Attributa particularia ſibi proponerent, necnon & Hypotheſes cuderent examinarentque, Theoremata ſtatuant, Corollaria deducerent; atque (ut verbo dicam) eadem ſagacitate, vigiliis, animique intentione huic ſtudio invigilarent, quas ſæpiſſimè ſolent circa ſcrutinia indolis longè inferioris exercere atque adhibere, adeò ut Carteſius (Mathematicus qualitercunque profundus) in Epiſtolarum unâ fateatur, ſe non minùs quàm ſex hebdomadas impendiſſe, ad ſolutionem Problematis ſive quæſtionis Pappi inveſtigandam. Et Pythagoras Geometricis ſpeculationibus adeò addictus, fuit & propenſus, ut cùm præclaram iſtam Propoſitionem, quæ quadrageſimam ſeptimam in primo Euclidis Libro conficit, adinvenerit, Hecatomben obtuliſſe dicitur in gratitudinis & gaudii teſſeram pro tam, fælici inventione, quæ tamen tantùm proprietas fuit unius generis Triangulorum cum recti-lineis. Et certè, ſi Chriſtiani Philoſophi rectè æſtimarent, quàm nobilia & fœcunda argumenta divina Attributa meritò cluant, in iis deprehendant, quod & ſummam indolem exerceret, operamque ſuam redhoſtimento ampliſſimo compenſaret. Quoniam verò illud a quo diſſuadere ſatago, fortean non a ſegnitie ſolum ſed & ab Errore mentis proveniat, quaſi pauxillum eſſet de objecto tam incomprehenſibili, ac Deus eſt, cognoſcibile, excepto ſolùm quòd generatim omnia ejus Attributa, ſui ipſius inſtar, infinita ſint, ac proinde, ab intellectu Humano qui finitus eſt, haud plenè ſcibilia; additabo, etiamſi verum ſit propter Dei infinitatem,nos eum comprehendere, (1) plenam & adæquatam notitiam de eo habere non poſſe; nihilominus non modò plurima de eo cognoſcere valemus, ſed, quod plus eſt, progreſſus interminatos in illa cognitione facere, ſicut, proculdubio, Pythagoras (jam dictus) probe novit. Quid ſit Triangulam, necnon & varias ex propriis & affectionibus

nibus ejus calluit, priuſquam clariſſimam illam detexerit. Atque etiamſi ab ejus ætate, Euclides, Archimedes, aliique Geometræ, neſcio, quot alias, ejuſdem figuræ proprietates demonſtraverint, attamen ad hanc uſque diem argumentum illud non exhauſerunt. Et fortean ipſemet (qui non mihi ſumo eſſe Mathematico) in æquationes quaſdam, in uſus meos facientes, eventilando, in Theoremata quædam circa Triangulos inciderim, quę ipſorum nemini innotuerunt. Divina Attributa Themata ſunt adeò feracia adeòque admiratione noſtra digna, ut univerſa mundi Fabrica, atque omnia Phœnomena in eo exhibita, non niſi imperfecta ſunt ſapientiæ divinæ aliorumque paucorum Dei Attributorum aSymbola. Nec mirari ſubit, Angelos ipſos in Scripturis repræſentari, tanquam in Deo adorando, & Perfectiones ejus ſuſpiciendo occupatos. Etenim vel ipſi, cùm finiti tantùm ſint, non niſi inadæquatas de eo conceptiones effingere poſſunt; ac conſequenter, *ſingulorum* noeomatum imperfectio, multitudine eorum quaſi compenſenda eſt, quòd tamen nunquam niſi mutilatim fieri poteſt. Dei verò infinitas impropriè admodum urgetur ceu ſcrutinii noſtri in ejus naturam atque Attributa dehortamentum ſive remora. Nam, (ne hic diſquiram, utrum infinitas, tametſi vocabulo negativo expreſſa, non ſit Quid in Deo poſitivum) non obſtante ejus infinitate, tantùm de Eo, detegere valemus, quantum natura noſtra ſciendi capax eſt: Et quodnam, quæſo diſpendii, in flumine bibenti, ſi totam aquam non epotaret, modò venia concedatur ſitim explere, & liquoris tantum haurire cui continendo ventriculus ſufficiat. Infinitas ergò generoſam noſtram ambitionem propedire non debet, quòminus tantum objecti ejus ediſcere ſatagamus, cujus infinitas id agit, ut noſtra ejus notitia nobilior ſit, & deſideratior, quibus titulis tantopere ſuperbit, ut nil mirum Angelos repræſentari ceu occupationis ſuæ in Deo contemplando laudandoque minimè pertæſos. Nam, ſicut nuper innui, ut non niſi inadæquatas perfectionum earum infinitarum Idæas habere valeat, nec ullo earum numero in imperfectionis redhoſtimentum aſſurgere poſſunt, ita nil mirum videri debet, ſi in recentibus novarum ejuſdem objecti (cùm *Iſtiuſmodi* ſit) Partium (ſi ita vocare liceat) indicationibus, hoſpitio magis nobili magiſque fælici exciperentur, quàm ullibi aliàs varietas iis miniſtrare potuit.

a *Eſ.* 6.2.3. *Luc.* 2.13.14. *Apoc.* 5.11.12.

SECTIO

SECTIO SECUNDA.

ANimadverſis jam *Particularibus* quibuſdam, ex plurium cumulo ſelectis quæ uſurpantur ad oſtendendum, quàm nobilia ſint objecta illa, quæ Theologia contemplationi noſtræ proponit; Progredior ad conſiderationes quaſdam, quæ ſenſatiores nos facere poſſunt, quantis nexibus obſtringamur ad nos earum ſtudio addicendos.

Atque ex Particularibus, quibus nexus hi ſive obligationes nituntur, bina tantùm in præſens memorabo, ſed latiſſimè quidem patentia, *Obedientia* atque *Gratitudo.*

Primò autem repræſentare liceat, nil opus eſſe, credo, ut ſollicitè probaretur, eſſe Dei voluntatem præceptumque ejus, Homines veritates eas edifcere debere, quas ipſe docere dignatus eſt, ſive de natura aut Attributis ejus, aut de methodo, quâ ab Hominibus coli atque adorari velit. Nam ſi darentur ſcripturalia nulla in id propoſitum præcepta, attamen Amicus tuus magis ratione pollet, quàm ut credat, Deum commiſiſſe, ut veritates ejus modo tam ſolenni, tam concionando quam ſcribendo, Humano generi publicarentur, abſque conſilio ullo ut ii, (ſaltem) quibus facultas ac opportunitas earum nonnullis veſtigandis ſuppeteret, iſti muneri obligarentur. Quòd ſi appareat eſſe ipſius *Voluntas*, virum ita inſtructum, veritates maximè momentoſas quas ipſe revelavit exſcrutari debere, non poteſt non eſſe ejus *officium* ita facere: etiamſi enim rei ipſius natura nullis vinculis nos conſtringeret, Præcipientis tamen Authoritas obligaret; nam cùm ipſe ſit Supremus & Deſpoticus Creaturarum omnium Dominus, æquo jure pollet ad condendas, quas velit, Leges, & ad miniſteria quæcunque pro libitu injungenda, ac poteſtatem habeat in illos animadvertendi, qui vel priores violent, aut poſterius abnegarent: & conſimiliter, ſummè obſervandum eſt, ante Adami Lapſum & Fælicis ſtatus propria Tranſgreſſione multationem, non modò legem ei impoſitam fuiſſe, ſed talem, quæ cùm circa rem verſaretur in ſe ἀδιάφορον, (ita enim fuit de arbore vitæ perinde ac quacunque aliâ vel edere vel non edere) totam ejus vim obligatoriam ex merâ Legiſlatoris voluntate ac arbitrio derivaret. Unde diſcere eſt, Hominem legibus Dei ſubjici, non quatenus ei obnoxium, ſed quatenus Creaturam rationalem; nec nõn & rem *in ſe* extra officii limites poſitam, meræ tamen præceptionis vi, officii, nequaquam diſpenſandi, naturam induere poſſe. Et reverâ, ſi *Primus noſter Parens*, in Innocentiæ & beatitudinis ſtatu, quo Divinam benignitatem deguſtavit, abſque quòd, adhuc, miſericordiâ ejus opus habuerit, ex merâ obedientiâ in obſervationem Legis cujus materia in

ſe fuit indifferens, ſtrictiſſimè obligatus ſit; multò magis, in ſtatu Lapſo, ſummis vinculis tenemur declaratæ Dei voluntati obedire, quâ veritates ejus ſtudere præcipimur, idque præſtare, quod tantùm intrinſecæ bonitatis in ſe continet, ut *officium* eſſet, licèt minimè præceptum; tali etiam propoſitâ remuneratione, ut non magis officium noſtrum ſit, quàm in quæſtum nobis cedat. Verumtamen, non eſt obedientiæ ſolùm noſtrique ſtudium, quæ in rerum Divinarum curam nos obſtringeret, ſed & gratitudo in partes vocaretur, eaque rationibus tam importunis ac gravibus efflagitata ut qui effatum iſtud pronunciaverit, Ingratum ſi dixeris, omnia dixeris ingratitudinem loco cæteris vitiis, pejore mente ſuâ non habuit; ac officii illius, in quo urgendo ſum, contemptus ingratitudinem ordinariam ſuperaret.

Non eſſet difficile hac occaſione, demonſtrare, nos ſummè Deo devinctos eſſe & quaſi obæratos, cum ut ipſius Eſſentiæ noſtræ Authori & cuſtodi, tum etiam, quòd (vel immediatè vel mediatè) quotidianorum beneficiorum menſuram omnibus prærogativis, cæteriſque favoris ſymbolis adimpleat, quos ab eo, ut Homines, accipimus; etiam cum altiorum munerum acceſſione, quibus (ſi nobismet ipſis non deeſſemus) ab eo, ut Chriſtianis, gratificaremur.

Sed ſi oſtendere ſatagerem, Quot particulatim nominibus, & quanto gradu Deus nobis ſit propitius, hoc eſſet in argumentum nimis immenſum, excurrere; quòd minùs mihi incumbit quoniam jam in aliis chartis * de his rebus jam diſſerui. Idque propter unicum modò ad gratitudinem incitamentum, peculiariter ad præſens noſtrum inſtitutum faciens, delibabo. Cùm enim Amicus propter ſtudia Phyſica criſtas erigat non Theologie modò, ſed viris Politicis, & in aliis Philoſophiæ & intelligentiæ partibus, vel doctiſſimis deſpicatui habitis, eò quod in re Phyſicâ ſint parùm verſati, illam ipſam intelligentiam inter plurimas alias dotes Deo in acceptis referre debet. Deus enim eſt, qui Hominem *fecit* [a] *Equo & mulo, intelligentia expertibus abſimilem*, eumque nobili rationis facultate ditavit, cujus exercitio qualemcunque habet rerum naturalium ſcientiam ſupra jumenta quæ intereunt adipiſcitur. Illud enim cæteris noſtris dotibus juſtè applicari poteſt quod Moſes, Dei juſſa, Iſraelitis de divitiarum acquiſitione locutus eſt ubi monèt populum [b] cavere ſibi, ne quando Armenta ſua, & greges ſui cæterique Theſauri aucti fuerint Animi ſui efferantur, & ſuggerant ad dicendum, *virtus mea, & robur manus meæ paravit mihi opulentiam hanc.* Sed (ut ſubjungit vir ille Excellentiſſimus æque ac Legislator incomparabilis) [c] *recordaveris Jehovæ Dei tui, quia ipſe eſt, qui dat Tibi virtutem ad comparandum opulentiam.* In eo tamen, quòd Homines, Creaturæ rationales fiant, totum illud non abſolvitur,

* *De Seraphico Amore.*

a *Pſ.* 32. 9. b *Deut.* 8. 11, 12. *verſ.* 17. *verſ.* 13, 14. c *verſ.* 18.

vitur, ſed Deus voluit etiam ut fiant Philoſophi. In rerum enim natûralium cognitionem, objecta requiruntur æque ac facultates ; & ſi Theologorum Dogma, ceu probabile admitteretur, Angelos ante mundum materialem creatos fuiſſe, utpote qui per [k] *Filios Dei* & *Stellas matutinas intelliguntur*, qui jacta Terræ fundamenta cantibus lætis & vociferationibus celebrarunt; concedendum etiam eſt plurimas Creaturas extitiſſe, quæ pari (faltem) rationis menſurâ cum Amico tuo certarent, quibus naturæ myſteria, cùm ipſa adhuc non ſint producta, non innotuerint. Quocirca, cùm Deus tam mundum condidit, quam Homines facultate locupletavit, quâ illum contemplari capaces ſint : Phyſiologi pari nexu Deo pro intelligentiâ ſuâ obſtringuntur, ac nos iis devincerint qui notis ceu cyphris ſecretiora nobis ſcribant, necnon & methodum doceant res ita ſcriptas referandi; aut iis, qui quod Paginam complerent, denarii ſpatiolo exarent addito etiam microſcopii beneficio, ut legere poſſimus. Et ſicut Phyſicus peculiares habeat in gratitudinem ſtimulos propter intelligentiæ conſequutionem ipſi indultam ita ingenuitas ſpeciatim obligat, ad gratitudinem eam, modo à me commendato, exprimendam, *eſt enim acceptiſſimis una ex quibus declarari poteſt* ; præcipuè cùm hac ratione, Philoſophi non modò propriam erga Deum gratitudinem exerceant, ſed & alienam procurent. Cordatæ Hominum Laudationes quàm jucundæ Deo ſint, ex eo, inter alia, conſtare poteſt, quod à Poeta Regali, quem Deus *Hominem ſecundum Animum ſuum pronunciavit*, quà dictum quà factum eſt; is enim Deum introducit dicentem [e] *Qui Sacrificat Laudem honore afficit me*, ubi verbum ab interpretibus noſtris τὸ *offerre* redditum, Hebraïce ſignificat; τὸ *Sacrificare* ; cui conſonum eſt quod alibi de Dei Laudatoribus aſſeritur [f] eos *rependere juvencos labiis ſuis*. Quid quod vir ille eminentiſſimus cui Deus Teſtimonium tam ſingulare indulſit, adeò aſſiduus fuit in hâc exercitatione, ut liber ille, quem nos Græcos ſecuti, *Pſalmorum* titulo inſignimus, Linguâ Orientali, ex rebus quibus maximè abundat, *Sepher Tehiſſim & liber Laudationum*, appellctur. Et ut internoſcas plurimas ex laudibus ejus iſtiuſmodi fore, quas Phyſiologus optimè reddat, uno loco exclamat, [g] *Quàm ampla ſunt opera ſua, ô Jehova! quam ea omnia ſapienter feciſti, !* (ſicut Junius & Tremetius reddunt, nec abludit linqua Hebræa) atque alibi, [h] *Cœli enarrant gloriam Dei Fortis, & opus manuum ejus indicat expanſum eorum* &c. Rurſus, alio loco, [i] *Celebrabo te, eò quod ſuſpiciendis operibus iſtis in admirationem traducor, mirabilia opera tua, quàm maximè novit animus meus*. Nec exclamationibus hiſce, aliiſque ſimilibus, contentus, ſæpiſſimè pia quadam extaſi, & quaſi æſtro poetico percitus, Cœlos, Stellas, Terram, Maria, aliaſque Creaturas inanimatas in communis Creatoris conjunctam lau-

D 3 datio-

d *Iob* 38.5.6.7. e *Pſ.* 50.23. f *Hoſ.* 14.3. g *Pſ.* 104. h *Pſ.* 19.1. i *Pſ.* 139.14

dationem invitat: quod etiamſi ſchema ſolummodo Poeticum videtur, aliqualiter tamen Phyſiologum deceat,qui in Creatoris Potentiâ, Sapientia, & Bonitate enucleandâ, atque inde in res eas quibus attributa illa reſplendent, ſpeciatim reflectendo, tam religioſâ Creaturarum conſideratione, committere poteſt, ut & illæ in Authoris ſui gloriam concelebrandam, ſenſu quodam mutuò conteſſerent.

In ullo alio caſu, auſim dicere, Amicus tuus haud ita malè moratus audit, quin ſummę ingratitudinis ſignum exiſtimet, ſi, quando magnus quiſpiam nobiliſque Princeps gratuitis illum & accumulatis beneficiis abundè demererit, non ſuâ intereſſe putet, internoſcere, qualis ſit vir ille, qui tam munificum ſe Mœcænatem exhibuit; nec ſolicitus ſit de rerum earum, ad Monarchæ illius,tam egregie ſe meriti perſonam & ſtatum pertinentium intelligentiâ acquirenda, quæ etiam non modo in ſe ſint cujuſpiam curioſitate digna, verùm & circa quæ veſtiganda Princeps ille ſolemniter declaraſſet, cupere ſe Homines diligentiis invigilare, & revera ab Animo ingenuo abludit maxime Deus ipſius intelligentiam vilipendere aut negligere præ intelligentiâ,quam abſque eo conſequi nequimus, quâque etiam in illud ſtudium, quod ejus causâ negligimus, nos perducere deſignet quòd huc tendit, ut illum non non ſolùm ut *minimè Patronum* tractaremus, ſed inſuper, quaſi propter collata beneficia illum punire(detur verbo venia)apud nos ſtatueremus, cùm nonnullis ex beneficiis ejus ita abuteremur, ut, in cæteris Conſiliis ejus in cæteris impendendis neglectum, incitamenta noſtrâ culpâ, fiant. Quæ quidem ingratitudo eſt eò magis culpanda, quoniam ingenuitatis & juſtitiæ ipſius leges firmiter injungunt, ut rerum omnium viſibilium Creatorem glorificemus,non noſtri modò ratione,ſed &ratione operum ejus univerſim cæterorum. Ex eo enim, quòd Deus Hominem ſolum mundo hoc inferiore, Animâ rationali locupletaverit, conſectarium eſt, non ſolùm illum eſſe unicum ens viſibile, quod in hac rerum ſcenâ grates & encomia reddere poſſit, atque eo nomine ita facere obligatur, tam pro ſe quàm Creatione reliquâ; verum etiam hoc in Hominum emolumentum cedere, Deum naturalia Entia viſibilia in mundo reliquiſſe, quæ ſtudio & celebrationi ejus inſudare queant. Ratio etenim eſt talis divinitatis radius, ut ſi Deus aliis *Univerſi* partibus præterquam Homini, eam impertiviſſet, abſolutum Hominis in mundum reliquum Imperium, vel partiri debuit vel imminui. Adeò ut ille, apud quem perinde facile fuit Creaturas Homini ſuperiores condere, (ut Scripturâ de Angelorum regionibus & myriadibus perhibet) ac illi ſubjectas, adeò benignè cum Humano genere egit, ut animis eorum ingenuis fideret, utrum celebrationes aliquas a Creaturis, inter quas verſamur, per riperet demeteretque, quàm ut noſtrum in eas Imperium, noſtraſque ſupra earum prærogativas, diminueret.

Vereor autem, ut, non obſtanti omnimodâ veritatum revelatarum, ac proiſi-

proinde ſolum ejus penu, Sacrorum Bibliorum, Excellentiâ, tu fortaſſis perinde ut ego, in nonnullos *virtuoſos* (etſi ſpero haud ita multos) qui eorum ſtudia excuſare ſatagant, allegando, iis qui laici ſunt non Eccleſiaſtici, explicitam paucorum tantum articulorum fidem in ſalutem requiri, quæ tam planè in Symbolo Apoſtolico abbreviantur necnon & tam frequenter & tam conſpicuè in Scripturis proponuntur, ut nullo penè negotio aut ſcrutinio illic inveniri queant.

Ut huic allegationi reſpondeam, libens concedo, ex magnâ Dei bonitate, [k] *qui quoſvis homines vult ſervari, & ad agnitionem veritatis venire*, multò pauciores dari Articulos abſolutè neceſſarios diſtinctè ab omnibus credi, quàm in protixis quibuſdam Fidei confeſſionibus occurrant, quarum nonnullæ, vereor, minùs intelligentiam promoverunt, quàm imminuerunt charitatem. Attamen conſiderandum etiam eſt, (1.) Haud ita facilè eſſe Homini rationali, qui non feret moleſtiam ultra Symbolum Apoſtolicum inquirere, ſibimetipſi firmis rationum momentis ſatisfacere, Fundamentales omnes Chriſtianiſmi Articulos inibi contineri. (2.) Symbolum illud *Credenda* ſolùm non *Agenda* Religionis proponere; [l] cùm Scripturæ deſignarentur, non modo veritates eas, quibus Fidem adhibere debemus, edocere, ſed quibus etiam regulis vivendum ſit, cùm Legum Chriſtianiſmi obſervatio, æque ad ſalutem neceſſaria ſit, ac myſteriorum ejus Fides. (3.) Præterea, quæ ſunt abſolutè neceſſaria, dari etiam diverſa, ſummè fructuoſa & utilia, ut dilucidiùs intelligamus, firmiùs & ſtabilius credamus, & continentiùs in praxin deducamus commata ea quæ ſunt neceſſaria. Quarto. Cùmque utrùm illa Servatoris noſtri verba, Judæis dicta, [m] ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ſint modo Imperativo vel Indicativo reddenda Sanctus Paulus jubeat, ut [n] *Sermo Chriſti copiosè in nobis inhabitet*. (ubi, num Sacras literas tunc extantes, vel doctrinam Chriſti intelligat, eodem penè hic recidit) inde docens, veſtigationem & ſcrutinium in res Religionis neceſſariam fieri poſſe tanquam officium, tametſi aliàs non eſſet neceſſaria tanquam methodus ad ſalutem conſequendam. Et reverâ, res eſt longè condonabilior, veritatum Notitiâ indigere, aut eis eam deficere, quàm contemnere vel negligere. Et Dei benignitas viris illiteratis aut hallucinantibus, indulta, ſupponenda eſt, in fragilitatis noſtræ miſerationem non ſegnitiei hortamentum, deſignari: neque neceſſarium eſt ut is, cui veritatum ejus ſcrutatoribus, etſi circa eas errantibus, condonat, illos etiam contemptores excuſet, qui eas quærere nolent. Verùm numne ex deſignato hoc Theologiæ contemptu, viri illi, quibus mihi res eſt ſaluti ſuæ ſatis proſpiciant, animus tamen ingenuitatem vereor; ut commendent. Etenim, majorem facultatum intellectualium menſuram, quàm vulgus Chriſtianorum, a Deo accepiſſe, & tamen infra eorum plurimos voluntariè ſubſiſtere quoad myſteriorum, & aliarum

k 1.*Tim*.2.4. l *Iohan*.13.7. *Hebr*.5 9. m *Iohan*.5.39. n *Col*.3.16.

rum Chriſtianiſmi veritatum intelligentiam, ad quas intelligendas ſæpè nos invitat ſi non diſertim præcipiat, res eſt quę gratitudinem nimiam parùm ſapit. Quid enim an gratum eſt, vel ingenuum, æternæ fælicitatis notitiam atque ſpem ex Dei beneficentiâ accipere, nec omnino ſolicitum iri ad indagandum, quicquid de naturâ ejus atque Conſiliis internoſci queat, idque methodo tam eximiâ, ac propria ejus eorundem Revelatione: Anxiè de proprietatibus Atomi diſputare, & incurium eſſe de magni Dei Attributis veſtigandis, ° *qui Formavit omnia*? ſpontaneas vilium Creaturarum, qualia ſunt inſecta, generationes ſcrutari, pluſquam myſticam adorandi Dei Filii Geneſin? & laudem, magis ſolicitum eſſe, rem unamquamque corpoream mundi partem conſtituentem internoſcere, quàm divinum atque incorporeum univerſi Authorem?

Porrò, quantillis, quæſo, honor veritatibus iis exhibetur, ad quas revelandas Deo viſum eſt quandoque Prophetas & Apoſtolos, quandoque Angelos, quandoque etiam Filium ejus unigenitum mittere, cùm Homines eas tam vili æſtimarent, ut ad præveniendam earum veſtigandarum operam, implicitè & temerariè crederent, quicquid ea Chriſtianorum Societas inter quos naſci eos atque educari fortè fortuna acciderit, de iis tradiderint? Quinimò & tantillam *rei religioſæ* reverentiam arguit, cum ii, qui Propoſitioni *ſtaticæ*, fortean de mero Puncto, centro gravitatis, nec *Geometricæ* de Curvæ cujuſdam innominatæ lineæ affectionibus (quarum ignorantia ferè circa labem conſiſtit, & circa quas errare, ſæpius ſit ſine periculo) fidem adhibere nollent, Religionis tamen Articulos de rebus maximi æternique momenti, Hominum ſolùm, cum ſeipſis æque fallibilium, Authoritate ducti amplectantur, cùm ſatisfactio abſque iis ab Infallibilis Dei verbo hauriri queat? Hac in re Bereenſibus illis valde ſunt abſimiles, quos Evangeliſta, *Generoſiorum* Titulo inſignit, eò quòd, Evangelii Doctrinis ipſis propoſitis, p *quotidiè ſcripturas examinarunt an hæc ita ſe habent.*

Accedit, ſi, *in foro judiciali*, vir quiſpiam accuſet quid ampliùs legere doceri, quàm quod precisè ſolùm inſervire poſſit, *beneficio Clerico*, collum ejus e Laqueo eripere, Num homines hi, literaturæ tantillum, hoc nomine acquiſitum, reum illum *Scientiæ Amatorem* arguere, exiſtimarent? Attamen, divinarum omnium veritatum, non abſolutè neceſſariarum ſtudii contemptor, durante vitâ, ex tam miſero ſcientiæ gradu, non meliore titulo (quo virum doctum gaudere oportet) ingenuum illum Dei & veritatum ejus amorem, qui Creaturam rationalem & Chriſtianum decet, ſibi vindicabit, ſcilicet quòd Fides articulis in Symbolo Apoſtolico comprehenſis adhibita, forte an id agat, ne propter ignorantiam poſt mortem gehennę âdjudicaretur.

Antiqui Prophetæ, tametſi illuminationibus directis a Deo honorati fuerunt

o Proverb. 26. 10. p Act. 17. 11.

fuerunt tamen admodum ſoliciti, [q] ad ipſamet diſpenſationum Evangelicarum circumſtantias, quas hactenus non noverint inquirendas ediſcendaſque. Et ſanè quædam ex myſteriis Evangelicis tam nobilis atque excellentis naturæ ſunt, ut [r] *Angeli ipſi cupiant in ea introſpicere*. Quamvis autem, Evangelicæ univerſim veritates non ſint præcisè ſcitu neceſſariæ, nihilominus cùm *Officium* noſtrum eſſe poteſt, earum ſtudia non ſpernere, tum & *Beatitudo* noſtra, operam circa illas navare. Obnixa fuit, magni Regis, nec Prophetæ minoris precatio, ut *oculi ejus retegantur ad intuenda* (non ob vias & neceſſarias veritates, ſed) *mirabilia ex Lege Dei*. In exordio Apocalypſeos [s] Beatus pronunciatur, qui legit & *Obſervat* ea, quæ in prophetia iſta & obſcurâ Scripturarum parte comprehenduntur. Neque illæ ſolùm veritates, quæ Symboli Articulos conficiunt, ſed & aliæ etiam Evangelii doctrinæ, iſtiuſmodi ſunt, quas Chriſtus ipſe dignas judicavit, quæ hoc Epiphonemate clauderentur, [t] *Qui habet aures ad audiendum, audiat*; In quod Chriſtianus Grotius juſtam hanc Paraphraſin facit, intellectus nobis a Deo potiſſimum datus eſt, ut eum intendamus documentis ad Pietatem pertinentibus.

SECTIO TERTIA.

PErgo jam ad Tertium noſtrum & poſtremum hortamentum in rerum divinarum ſtudia: quod in ſtudii illius compendiis & emolumentis recenſendis conſiſtit, quæ aliarum omnium contemplationum quæſtus ſuperant, ac res divinæ univerſa alia objecta transgrediuntur. Et ceterâ hujus ſtudii utilitas tam ferax eſt illectamentum totque in ſe lenocinia complectitur, ut oporteat eum tam intereſſe ſui quàm gratitudinis eſſe æquè inſenſilem, qui inſtitutiones tam validas tamque adblandientes negligere poteſt.

Primò etenim, ſtudia Theologica commendatiora nobis lenire debeant, propter delectationem objecta tam nobilia, tamque digna ac mihi propoſita, ſint, contemplandi.

Reſponſio illa Famigerata ab Eximio Philoſopho reddita, (Qui rogatus, in quem uſum natus eſſet? replicuit, *Ad ſolem contemplandum*;) illorum optionem juſtiſſimè commendare poteſt qui in contemplando ſolis Creatore tempus ſuum inſumant, cui vel glorioſus is Planeta umbra tantùm eſt & velamentum & fortaſis, Philoſophus ille in inſtantia potiùs quàm notione defecit, reſponſio enim ejus innuit, Hominis finem & fælicitatem in hoc conſiſtere, ut facultates ejus nobiliſſimæ in objecta itidem nobiliſſima exercerentur. Namque cùm Anima certa *ſit Formalis*

q 1.Petr.1.10,12. r 1.Petr.1.12. s Apoc.1.3. t Matth.11.15. Marc.4.9.23. Luc.8.8.

Fælicitatis ſedes ac proinde fælicitas illa in facultatum ſuarum operationibus conſiſtat; ut ſuprema Animi facultas eſt intellectus, ita ex eo in objecta celciſſima & maxime digna exercito voluptates maximæ percipi queant. Ideò nil miror, quòd etiamſi quidam e Scholaſticis majores in Humana Beatitudine partes voluntati, quàm intellectui adſcribant concedantque, maxima tamen eorum pars longè aliter ſentiat, ſumma fælicitatis momenta ſuperiori Animæ facultatis attribuentium. Nam, ſive Dogma hoc in omnibus caſibus verum ſit, necne, in noſtro ſaltem admitti debet: nam cùm præcipua contemplationis objecta, Chriſtiano ſcilicèt Philoſopho, tam infinita Dei bonitas, quàm cæteræ ejus interminutæ perfectiones exiſtant, eæ ex naturâ ſua adaptantur ad intenſum Entis ejus adorabilis amorem in mente ſua excitandum, necnon & lætos alios affectus priuſque diſpoſitiones ciendas, quas commiſerunt, ut nonnulli Beatitudinem in *voluntate* præcipuè ſitam autumarent. His obiter indigitatis, pergo additare, ſatisfactionem ex aſſiduâ Dei & divinorum myſteriorum detectione oriundam, eo uſque voluptatibus iis, quæ Humanam Beatitudinem in Cœlo ipſo abſolvent, cognatus eſſe, ut *gradu* potius quam *ſpecie* differre videantur. Beatus enim vel Angelorum ſtatus a Servatore noſtro perhibetur, ceu in hoc munere conſiſtens, quòd *per omne tempus Faciem Patris ſui, qui in cœlis eſt, intueantur.* Quid quòd idem Doctor Infallibilis, alibi gaudia Cœleſtia exprimere ſatagens, pro iis reſervata, qui, eorum causâ, voluptatibus brutis abrenunciant, viſionem Dei, ceu Emphaticam Beatitudinis Periphraſin adhibet;[u] *Beati*, inquit, *qui ſunt mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Et ſicut Ariſtoteles docet, Animam in naturam rei, quam ſpeculatur, aliquo modo tranſire, ita Sanctus Paulus & Sanctus Johannes affirmant, Deum eſſe objectum Tranſmutativum, [x] quòd *in Cœlis ſimiles ei erimus*, *quoniam* (vel eâ ratione, * quod) *videbimus eum, ſicuti eſt*. Tametſi autem libens concedam Beatificam hanc Dei viſionem, quâ Intellectus eſt organum proprium, diverſas rés alias in vitæ futuræ fælicitatem complendam concurrentes, comprehendere, exiſtimo tamen fas eſſe argumentari, ſtupendam Divinorum objectorum contemplationem haud *minimas partes* in beato illo ſtatu conficere, qui in hiſce Textibus denominationem ſuam inde ſortitur.

Suprà innui, Scripturas vel Angelis ipſis, ſtuporis & lætitię extaſes ex Dei contemplatione, necnon ex conſideratis ſapientię. Juſtitiæ, vel aliorum quorundam ex attributis ejus exercitiis attribuere; ne autem ad Angelos vos amandanti dicere poſſitis, me in hac diſſertatione Phyſiologi perſònam, in Theologorum gratiam, exuere; ad Carteſium ipſum te remittam, quem certus ſum amicum tuum rigidum, ſi alium quempiam,

Philo-

u *Matth.* 5.8. x 1. *Iohann.* 3.2.
* ὅτι.

Philoſophum extitiſſe conceſſurum. Ita igitur ille in Tractatu eô,quo rigore pluſquam Mathematico ſe uſum arbitratur, quoque etiam in hæc (penè dixerim, Pathetica) verba, quæ ex eo citaturus ſum, prorumpere coactus eſt,ſolummodo ab Impreſſionibus ei infixis aTranſcendentali objecti, quod contemplabatur, Excellentiâ. * *Sed priuſquam* (inquit) *hoc diligentius, examinem, ſimulque in alias veritates, quæ inde colligi poſſunt, inquiram placet hic aliquandiu in ipſius Dei contemplatione immorari, ejus Attributa apud me expendere, & immenſi hujus Luminis pulchritudinem, quantum caligantis ingenii mei acies ferre poterit intueri, admirari, adorare, ut enim in hac ſolâ Divinæ Majeſtatis contemplatione ſummam alterius vitæ Felicitatem conſiſtere Fide credimus ita etiam jam, ex eâdem, licèt multò minus perfectâ, maximam, cujus in hac vitâ capaces ſimus, voluptatem percipi poſſe experimur.*

Quanta verò cunque ſatisfactio nobis accreſcit ex rerum divinarum ſtudio ab objecti nobilitate nata, ſatisfactione haudita multò inferiore ab eodem ſtudio profectâ fruimur, hoc nomine, quòd officio noſtro hac ratione nos perfunctos ſentiamus, ut hujus Naturæ actiones nobis ſatiſiant,nil opus,res,circa quas verſamur,in ſe Excellentes aut delectabiles eſſe, Internę conſcientiæ gratulationes,ex officii noſtri præſtatione reſultantes, vel amariſſimas Pilulas de aurare ſufficient & ˣ inſtar ligni juxta *Maræ* aquas naſcentis, liquorem eum, priùs maximè ingratum, corrigere atque edulcorare. Antiqui illi Paganorum Heroes, quorum virtutes rubore nos ſuffundunt, naturali ſolùm ratione; & innatis virtutum moralium Principiis ducti, officia vel difficillima & maximè moleſta non modo tolerabilia ſed & *Incunda* deprehendere potuerint, hoc ſolùm quòd *Officia* eſſent. Quamvis autem cupiditatibus quibuſdam nuntium remittere, juxta Servatoris noſtri ſententiam, non minùs ingratum ſit; quàm ʸ *Oculum dextrum eruere, aut manum dexteram exſcindere*, attamen vel Heroinis quibuſdam optatius fuit, non modò maximis ſenſuum voluptatibus abrenunciare, ſed & earum ſedem, corpus ipſum quaſi ſacrificare, ut Amaſiæ Caſtitati pudicitiæque proſpicerent litarentque nec obedientiæ ſolùm dictatis, ſed & gratitudinis etiam, in hoc ſtudio obſequimur; quæ quidem virtus tam potens habet in mentes Ingenuas imperium, ut ii quorum Principia conſiliaque Religione non elevarentur, in Parentum tamen Patriæque redhoſtimentum, difficultates maximas diſcrimina, & propoſitiones, quaſi delicias ſummas atque emolumenta ſtudio quæſiverunt: etenim vir gratus nullam vitæ partem majore cum ſatisfactione impendit, quàm quæ in eorum gratiam occupatur vel inſumitur, quibus ipſam debet, perſæpè etiam magis ſibi placet, in beneficio, utut cum ſummo ſui periculo, agnoſcendo, quàm in eodem accepto.

E 2 Aliud

* *Medit. tertia ſub finem.* ˣ *Exod.* 15.25. ʸ *Matth.*5.29.30.

Aliud verò emergit commodum, idque non mediocre, ex veritatum Theologicarum ſpeculatione, viz, contemplatoris ipſius in Pietate & virtute progreſſus. Sicut enim Evangelium, [z] *Myſterium Pietatis*, appellatur; & Sanctus Paulus alibi doctrinam inibi contentam, [a] *veritatem quæ eſt ſecundum pietatem*, vocat, (I.) doctrinam aptam natam ad pietatem & virtutem in mundo promovendam, ita character hic ſive Encomium ad veritates reconditiores ſpeculatione erutas (licèt forſan non æqualiter) pertinet; ac ad magis obvias illas ordinarie in Catechiſmis, & Fidei Confeſſionibus comprehenſas. Rerum Fundamentalium Excellentiam & Prærogativas, nullo modo imminuere ſatagerem, verùm cùm grandiora & nobiliſſima ad Pietatem virtutemque incitamenta ſint; altiſſima Dei & Chriſti ejus veneratio, cum flagranti utriuſque amore, non poſſum non exiſtimare, ſcrutinia illa particularia, quæ ad majorem delectationem attributorum Dei, naturæ, munerum,& vitæ Servatoris noſtri, necnon ſapientiæ & bonitatis in Humanâ Redemptione comminiſcendâ abſolvendâque manifeſtatæ, collimant, pari etiam ratione, ad admirationem noſtram augendam, amoremque inflammandum pro dotium tam divinarum poſſeſſoribus, & pro beneficiorum tam inæſtimabilium collatoribus. Et ſicut [b] ſerpens æneus, qui typus ſolùm fuit unius ex Evangelii miſteriis, ſanitatem daret intuentibus in illum; ita myſteria ipsâ, debitè perpenſa, influxum valde ſanativum in contemplantes habuerint. Nec veriſimile eſt, quia ille, qui plus de profunditate Divinæ Sapientiæ & benignitatis diſcernit, cæteris paribus, magis, quàm alii, ad illum admirandum, diligendum, fidendum, ſeque in illius Regimen reſignandum diſponeretur.

Quod quidem mentis temperamentum, cùm *in ſe* eſt magna divini cultus pars, tùm rectà ad virtutes eas acquirendas augendaſque tendit, ſine quarum praxi, ut Scripturæ clarè aſſerunt, nec Deo obedire, nec Amorem noſtrum erga illum exprimere valemus. Atque ex hoc mentis ſtudiorum Theologicorum interventu, emendatione, aliud etiam beneficium (ut obiter idnotem) proficiſcetur, *viz.* æſtimium noſtrum pro Deo & veritatis ejus evehendo, Cœlos nobis gratiores reddit, adeòque non modò aſſiſtet in iis aſſequendis ſed & beatudinem noſtram illic promovebit.

Novi, objici poſſe, mentis emendationem compendium eſſe tantummodò morale; ſed liceat reſpondere, præterquàm quòd iſtiuſmodi ſit compendium morale, quòd proventum intellectualem, cujus fructus eſt, ſupponat, morale utique beneficium ſatis magnum eſſe poteſt, vel meri Philoſophi, atque etiam Epicurei judicio, ut tantum ſtudii ac Phyſiologia ipſa commereri poſſit. Ne autem exiſtimes, me hæc loqui, quaſi in hac Epiſtola exarandâ Theologorum partibus addictiorem, certiorem te

z 1. Tim. 3. 13. a Tit. 1. 1. b Num. 21. 9.

te faciam, Epicurum ipſum qui nunc dierum tam numeroſam Phyſicorum ſectam, pro aſſeclis ſuis habet, ſtudiis naturalibus incubuiſſe necnon & Tractatus plurimos Phyſicos conſcripſiſſe, in hunc finem, ut naturales Tonitrus, Fulguris, cæterorumque Phænomenon terribilium cauſas cognoſcendo, animus ab imaginationibus, vulgus hominum inquietantibus, liberaretur, at pote qui hariolentur res tam monſtruoſas atque formidabiles ab irato aliquo numine proveniſſe, adeòque mentem perhibent perinde ac Aëra. Hæc Epicurei inſtituti ratio, jam a me reddita, ſat liquidò ex propriis ejus verbis, a Laertio proditis, prope Phyſiologicæ Epiſtolæ ad Herodotum finem, elici videtur; ubi rerum earum conſiderationem, quas circa Phyſica Principia in genere, & particulatius circa meteora tradidiſſet, ipſi commendans, ſubjungit, *ſi enim ab iſtis non diſceſſerimus, tam id unde oritur perturbatio, quodque metum ingerit, rectâ cum ratione ediſſeremus, noſque ab ipſis eximemus.* Cui conſonum eſt, quòd optimus ejus, Interpres. Gaſſendus, ſub Finem Epiſtolæ Meteorologicæ loqui eum facit, hiſce verbis, *maximè verò dede Te ipſum ſpeculationi Principiorum, ex quibus conſtant omnia, & infinitatis naturæ, aliorumque his cohærentium. Inſuper verò & Criteriorum, affectuumque animi, & ſcopuum illius in quem iſta ediſſerentes collineavimus, attende, Tranquillitatem intelligo ſtatumque mentis imperturbatum.* Neque hoc, Teſtimonium totum abſolvit, quod ab Epicuro ipſo in idem inſtitutum reddere poſſum; namque inter *Rectas ejus ſententias*, a Laertio ſervatas, (qui & ipſe Epicuri ſectator habitus eſt) unam reperio, ultrà progredientem; *ſi nihil*, inquit, *conturbaret nos quod ſuſpicamur veremurque ex rebus ſublimibus, neque item quod ex ipsâ morte, ne quando nimirum ad nos pertineat aliquid, ac noſſe præterea poſſimus, qui germani fines dolorum atque Cupiditatum ſint,* (ὐκ ἂν προσδεόμεθα φυσιολογίας) *nihil Phyſiologiâ indigeremus.* Huc uſque Epicuri Teſtimonium, quo cum etiamſi non omninò ſentiam, quoad illud quod innuere vellet ait, *Phyſiologiam vel menti, a Deitatis Providæ, & Animæ immortalitatis fide, liberandæ, aut non alteri inſtituto notabili, inſervire adaptatam*, hanc tamen fructum ex illis declarationibus decerpere valeamus, quòd, juxta Epicuri mentem, Lucrum Morale, ad affectuum Regimen pertinens, operam noſtram in Naturâ veſtiganda ritè expoſcere valere. Cùmque hinc pateat, purum putum Philoſophum, nullam omninò Providentiam admittentem operæ pretium exiſtimaſſe, in abſtruſiſſimas Phyſices partes, & difficillima naturæ *Phænomena* ſcrutinio ſuo penetrare, ſolummodo ut ab uno moleſtiſſimo affectu, *Timore* ſcilicet ſe eriperet; haud indecorum Philoſopho videri debet, ſtudium illud proſequi, quod non modò unum effrænem affectum, cohibebit, ſed & virtutes omnes promovens a ſervili cuncto Deitatis Timore liberabit, atq; inſuper committit ut ſpem validam & benè fundatam in eo haberemus, Deique poteſtatem, vel maximam, non terrore, ſed lætitiâ ſuſpiceremus.

Eſt aliud etiam commodum, e veritatum Divinarum ſtudio oriundum,

idque nimis magnum, quàm ut prætermitti debeat. Nam cùm, dum (Batté Chómer) [c] *Domos noſtras argillaceas inhabitamus*, huncque *Lacrymarùm vallem* incolimus, vix in quidvis aliud incidimus, præterquam afflictiones, ſtudium recens memoratum haud parùm commendare debet, quòd ſolamina vel validiſſima in ſtatu illo aliter difficili, nobis facilè ſubminiſtret.

Scio aggeri poſſe,ſpeculationes, circa quas Phyſicus verſatur,non modò nobilia mentis munia audire, verùm etiam & jucunda ejuſdem obleɛtamenta. Nec diffiteor, quia frequenter ita ſint, quando animus a ſedula earum & diligenti inſpectione non præpediatur;adeò ut Anguſtiæ illæ cùm leviden'es, tum breves Philoſophicis hiſce avocamentis & ſubiri & compenſari poſſint; mala tamen acriora & magis pungentia, imò mortis ipſius appropinquatio,longè potentiora remedia requirunt,quàm laxamenta hæc ſuppeditare valent.

In talibus enim caſibus mens nimis incompoſita eſſe ſolet, quàm ut attentionem, ad voluptatem e Phyſicis ſpeculationibus eruendam,requiſitam applicaret; atque in ægrotatione,anima ſæpe tam inhabilis eſt ad jucunditates, e ſtudiis merè humanis natas, deguſtandas, ac languidum corpus ineptum redditur, cibos, priùs delectabiles ſapere. Et reverâ Pauciſſimi ſunt, qui delectationem magnam ex mundi ſtudio haurire queant cùm ſe reſpiciant, tanquam in ipſo articulo, quo inde abigantur, adeòque in diſcrimine ne partes ſuas in contemplatis objectis amitterent. Ardens febris æſtus, vel doloroſa Cholicæ Tormina haud multùm quoad ſenſum diminuentur, ſi quis internoſcat, *Tres Trianguli Angulos duobus rectis eſſe æquales*; vel, calorem non eſſe realem qualitatem (ut velint ſcholæ) ſed modificationem ſolùm inſenſilium materię partium motus; &,dolorem, non eſſe diſtinctam qualitatem in rebus, ipſum producentibus, inhærentem, ſed ſenſationis affectionem. Speculationes Phyſicæ, conſolationes nullas præbent, quæ vim habeant vel extraordinariam vel peculiarem ad afflictos ſublevandos; quid quòd avocationes inde exhibitæ, potiùs mentem obtundunt, & a minoribus malis conſiderandis avertunt, quàm ſolidi quid opitulaminis afferunt, ad ea vel amovenda vel compenſanda,adeòque ceu Opiatæ, potius quàm vera Cardiaca operantur.

Jam verò, ſi vir talis, cujuſmodi D.N. in res adverſas incidat, longè aliter res ſe habet, conſiderandum enim eſt, quòd rerum Divinarum ſtudium, cùm debitè moratum, tametſi in ſe, vel occupationis natura, ſit Rationis Actus ſive exercitium; cùm tamen in illud incumbamus vel ex obedientiâ, & gratitudine, & Amore Dei, ratione ſtimulorum & ſcopi actus eſt Religionis; & ſicut ex obedientiâ, & gratitudine, & Amore Dei proficiſcitur, ita apud eum eſt acceptiſſimus; & ratione Inſtitutionis ſuæ æque

[c] *Iob.* 4. 19.

æquæ ac bonitatis, propria eſt atque efficax methodus ad favorem ejus conciliandum; quo, qui tam fœlix eſt, ut frueretur, facilè, credo, fatebéris, eum vix ullis malis miſerum fieri poſſe. Nam ne hic in Topica tranſeam de afflictionum compendiis ac fructibus, iis qui Deum diligunt, & ab eo diliguntur accreturis, ſufficere poteſt,eum qui (ut loquuntur ſcripturæ) [d] *Figmentum noſtrum novit*, & promiſit ſuis, [e] *ut non ſinat, ipſos tentari ſupra id quod poſſint, &* proclivem eſſe & ſolere ſervis ſuis afflictis ſolamina extraordinària in Anguſtiis præbere, nec non & ſtatui illi appropriata. Tametſi enim Naturalis, Philoſophia ſit lucidiſſimo ejus objecto, ſtellis ſcilicet, ſimilis,quas ut ut aſtronomus cum voluptate contemplari poteſt, cùm tamen Agentia ſint merè naturalia, non poſſunt illi influxum, ſolito benigniorem, impertire, cùm lecto ægritudinis ergò affixus, vel cùm in carcerem conjectus ſit ; Omnipotens tamen & miſericors ſtellarum conditor, cùmnon voluntarium modò ſed & liberrimum agens ſit, levamina ſua neceſſitatibus noſtris quà adaptare,quà apportionare poteſt , & mala vel maxima conſolationibus adeò Cardiacis alleviare, ut nec patientiam noſtram unquam ſupergrediantur, imò nec gaudia noſtra impedire valeant; & cùm mors, [f] *ille Terrorum Rex*, ſe ingerat, cùm merus Phyſicus luctuosè expectet ſcientiæ ſuæ voluptate denudari, ſenſus eos, mundumque eum amittendo, quæ ejus inſtrumenta & objecta ſunt ;& fortèan (cùm nil ultra ſepulchrum diſcernat, præter vel æternæ annihilationis, vel æternæ miſeriæ ſtatum) vereatur, vel in æternum intra ſepulchrum concludi, vel tormentis illiuſmodi exponi quæ vel ſtatum ſepulchralem redderent optabilem ; Pius rerum divinarum contemplator non modò immunis eſt a cogitationibus,quę eum diſcruciare poterunt,ne anima in ſtatum annihilationis reduceretur, vel in gehennàm detruderetur; verùm & expectatione fruitur conſolatoriâ, ſe voluptates longè majores, ex ſtudio eo cui nunc inſudaſſe gaudet , percepturum, cùm mutatio illa, tam meriti aliis formidabilis, id ſolùm aget, ut multò proprior reddatur divinis piæ ejus curioſitatis, objectis,nec non ut facultates ejus ad illa comprehendenda mirè eleventur, diſtendanturque.

Atque hoc in poſtremi emolumenti ad ſtudium illud, in quod hortarer, pertinentis recenſionem ducit idque maximùm , quod vel ſtudium aliquod commendare, vel homines ad rem quamcunque ſuſcipiendam allicere poteſt; neque enim minus eſt, quàm æterna divinorum ſtudii noſtri objectorum poſſeſſio in ſeculo futuro & ſolatoria ejuſdem expectatio in pręſenti : cùm enim tempus noſtrum facultateſque impendimus in Dei naturâ & Providentiâ admirandâ , & in divinis Religionis myſteriis contemplandis , ſicut unum quid ex pręcipuis muneribus atque miniſteriis eſt, quibus Deum colimus & veneramur;ita ex iſtiuſmodi muniis eſt quibus non minus præmium, quàm ſui ipſius poſſeſſionem (quo quid majus

d Pſ.103.14. e Cor.10.13. f Iob.18.14.

jus dari poteſt) aſſignare viſum eſt. Nonnulli [g] ex Sanctis atque Angelis in Cœlis ad veritates Theologicas devehendas occupati fuerunt; necnon & ſoliciti ſunt [h] *in Sacra illa myſteria introſpicere*; ita etiam a Deo comparatam eſt,ut qui iiſdem,cum iis,prælectionibus in hoc mundo incumbant, deincipienti ſeculo in eorum ſodalitio iiſdem invigilent.Nec dubium eſt, quin, utut Cœlum gaudio ineffabili abundet, non minimas tamen partes habebit ad vel illius loci beatitudinem complendam,quòd rerũ divinarum intelligentiam, quam hic tam ſtudioſè venamur,iſtic perfectè aſſequemur.Ea etenim,qua hîc loci deſideria noſtra excitant,& ſcrutiniorum curioſitatem atque induſtriam animant & vivificant,non modò iſtic durabunt, ſed in longè majorem illectamenti & influxus menſuram provehentur. Omnia enim ſtudia illa Pathemata, & cupiditates, quæ in mundo hoc inferiore id agunt, ut divinarum veritatum pulchritudinem atque harmoniam nec liquidò, nec ſat magnò æſtimemus, nec attentè ſatis meditemur, illic vel abolitionem patientur vel ſalem transformationem; & ſicut objectum retegetur, ita oculus illuminabitur,Primo, ſicut Deus objecta iſta Angelorum curioſitate digna ibi diſpandet, ita facultates noſtras dilatabit, ad ſublimes eas & radiantes veritates, abſque quòd inde perſtringamur, aſpectandas,ad quarum Harmoniam æque ac ſplendorem retegandam,ac proinde cum extaſi admirandum tunc habiles capaceſque reddemur. Atque hæc quidem facultatum noſtrarum diſſenſio atque elevatio, juxta menſuræ ſuæ rationem, ſatisfactionem noſtram quoad res ejus ope detectas, augmentabit. Theologia etenim eſt inſtar Cœli cujuſdam quòd non pluribus ſtellis, quàm in expanſo ejus conſpicuæ ſunt, indiget, ſed nos oculis caremus,ſatis lynceis & perſpicacibus ut in eas penetremus. Et ſicut *via lactea*, aliæque albiores expanſi partes immortalibus ab initio luminibus fuerunt refertæ, nec nova noſtra Teleſcopia illic ea collocarunt, ſed invenerunt tantùm; ita cùm Servator noſter, poſt glorioſam ejus reſurrectionem, Apoſtolos ſuos ad Evangelium prædicandum inſtruxerit non dicitur, eum quippiam in Moſis & Prophetarum Scripturis immentaſſe, ſed ſolummodo [i] *mentes eorum aperuiſſe ac dilataſſe, ut interlligerent Scripturas.* Quid quòd Propheta Regius ita precationem inſtituit, [k] *Ut Deus retegat oculos ſuos, ut intueatur mirabilia ex Lege ſuâ*; novit enim, ut priùs innui, Verbum Dei rebus mi abilibus non carere, ideòque ſolummodo perſpicaciorem oculorum aciem petiit,ut habilior fiat ad illa diſcernenda.

Unum quid penè exciderat, circa ſtudiorum Theologicorum compendia, idque nimis momentoſum, quàm ut ſilentio prætermittatur; namque qualitercumque magna beneficia,ex divinarum, veritatum notitiâ oriunda, repræſentavi, ut tamen adhuc fiant commendatiora tutò addi poteſt, actualem ejus notitiæ conſequutionem non ſemper abſolutè ne-

ceſſariam

g *Dan.* 21.22. h *Luc.*1.11.26. *Act.*10.4.5.6. 1.*Petr.*1.12. i *Luc.*24.45. k *Pſ.*119.18.

ceſſariam eſſe, ad beneficia illa conciliandа, ſed Conatum cordatiorem huic ſcopo ſufficere. Patienti Chimico, qui ſeipſum & facultates ſuas in lapide Philoſophico exquirendo conſumit, ſi deamato ſuo elixere deſtituto, præſtitiſſet nunquam eum quæ ſiviſſe, manet enim tam pauper eventu, ac dives fuit ſpe. Agricola, qui ſemen & tempus impendit, ad meſſem uberiorem e Terrâ comparandam, accedente poſt omnia tempeſtate magis inclementi, incaſſum ſe operam navaſſe ſentit,

——— *Longiſque perit labor irritus anni.*

Ægrotantes, nimium plures; qui ad ſalutem recuperandam, omnia, quæ medici imperare poterant, præſcripta punctiùs obſervaverint, tandem pro ſanitate mortem reperiunt. Tu ipſe noviſti, qualiter laborioſa conamina, vel clariſſimorum ſcriptorum, (quales Scaliger, Longomontanus aliique Tetragoniſtæ) a peritis Geometris, fuerint excepta; quodque eorum ſucceſſor Dominus Hobbius, poſt omnes vias ab eo in praxim deductas, aliaſque propoſitas, ad circulum quadrandum, & ad cubum duplicandam, conatu incaſſum cedente, irritâ tandem operâ, non fruſtratione modo ſed & dedecore abſcedit. Et (ut inſtantiam in rebus Cœleſtibus darem (quantum operæ in ſumptum eſt, ad longitudines inveniendas, & ad Prædictiones Aſtrologicas in certitudinem nem qualem qualem perducendas, quod, quid ad ſcopum deſignatum non aſſurrexerit, inutile modò ſuſceptoribus fuit, ſed & damnoſum.

Deus autem (ut cum Sancto Paulo aliâ occaſione loquar) [l] *qui fecit mundum & omnia quæ in eo ſunt, quum ſit Cœli & Terræ Dominus*, miniſteria noſtra non quærit, *quaſi alicujus rei egens, quum ipſe det omnibus vitam, & halitum, & omnia.* Autarchia ejus & benignitas iſtiuſmodi ſunt, ut in noſtrâ obedientiâ occaſiones quærat ipſam remunerandi, & officia nobis injungit, quòd eorum Praxis non modò rationali noſtræ naturæ ſit conſentanea, ſed & talis, quæ apud Juſtitiam ejus tantùm valeat ut benignitas ſua beatos nos fælices, reddat.

Congruum eſt huic doctrinæ, quod in Scripturis reperitur, ubi legitur [m] *Abraham ex operibus juſtificatum fuiſſe, quum obtuliſſet Iſaacum Filium ſuum ſuper Altare*, tametſi non actu illum ſacrificavit) quoniam molitus eſt ita facere; licet, Deo ex gratiâ voluntatem pro facto acceptante, Arietis ſanguinem vice Iſaci, recepit. Ita etiam novimus, non Davidem ſed Salomonem Templum Hieroſolymis extraxiſſe, Deus tamen de Priore Regum eorum (perhibente poſteriore) loquitur, *Eò quod fuit Tibi in Animo ædificandi Domum nomini meo; benefeciſti quòd fuiſti eo animo, veruntamen tu non es ædificaturus iſtam Domum*, &c. Et ſi alias hujus Hiſtoriæ circumſtantias intueamur, prout in 2. Sam. Libro traduntur, deprehenderes, [o] quòd cùm David animi ſui inſtitutum declaraſſet ad ædificandam Deo Domum, Deus ipſe peculiari [p] *Servi ejus* Titulo,

F

l *Act.* 17.24.25. m *Iacob.* 2.27. n *Chron.* 6.8.9. o 2. *Sam.* 8. p *verſ.* 5.

tulo, ut olim Moſen,illum inſignire dignatus eſt, & Prophetam jubet ad illum dicere, [q] *Denique indicat tibi Jehova, Domum paraturum eſſe tibi Jehovam.* Cui additur nuntium, ex gratiſſimis unum, quos Jehova unquam ad virum quemvis particularem miſerit. Unde diſcendum eſt, Deum, vel illos (Servorum ejus) conatus approbare bonique conſulere, modò integri ſint & ſinceri, qui nunquam in actum perducantur: Bonis inſtituta & conamina, noſtra ſunt, eorum tamen, ſicut & rerum omnium reliquarum Dei ſunt, omnia ex arbitrio diſponentis, qui, ſi conatibus noſtris nobismet non deeſſemus, non permiſſet nos Providentiæ ſuæ fruſtrantibus aleis præjudicari, verùm molimina noſtro vel *ſucceſſu* aut aliâ qualis compenſatione coronabit, quæ illius vicem reſarcire poſſit.

Et reverâ, ſi magna illa elogia conſideremus, quæ Scripturæ tam frequenter quàm meritò, Dei bonitati largiuntur, (quam, ceu [r] *ſupra omnia ejus opera*, repræſentant,) quòdque *puriores ejus oculi*, cordis homicidium atque adulterium tam puniant, quàm aſpiciant, cùm peccata illa intentionalia, ne in Actualia prorumperent, præpedirentur; vix dubitari poteſt, quin ille, cujus Juſtitia in vitioſa animi inſtituta animadvertat, infinitæ ejus benignitati provinciam concedet, conatus pios remunerandis, Ideòque Servator noſter Beatos eos pronunciat, [s] *qui eſuriunt & ſitiunt Juſtitiam*, certiores eos faciens *quòd ſaturabuntur*, ex quo ſatis nobis innuit, Fervidum ſpiritualis gratiæ (cujuſmodi eſt rerum divinarum intelligentia) perfectæ ejus poſſeſſioni jus homini concedere poſſe ſi non in hac vitâ, ſaltem in futurum ubi [t] *non ampliùs per Fidem ambulabimus, ſed per aſpectum*, & tam ſcientiam, quàm alias dotes obtinebimus, ad ſtatum illum glorioſum adaptatas, ubi ejuſdem, pro nobis acquiſitor aſſerit, quòd (ἰσάγγελοι) *æquales* aut ſimiles Angelis erimus.

Conſiderationes, Domine, hactenus tibi propoſitæ, ad divinarum veritatum ſtudium commendandum tibi,ut ſpero, perſuaſerint, illud multis nominibus & *in ſe Præclarum eſſe atque Eligibile*, ideòque hic coronidem imponam primæ hujus diſſertationis parti: Quoniam verò hujus ſtudii præſtantiſſimi minutio, a Phyſiophilo expreſſa, ex partium ſtudio, & amore in naturalem Philoſophiam protentiore (potiſſimùm, ſaltem) proficiſci videtur, proximo loco non abs re erit, ſtudia Theologica cum Phyſicis comparare, & oſtendere, compendia ab Amico tuo in gratiam Poſterioris allegata, partim circumſtantiis quibuſdam incommodis plurimùm diminui, partim Altiſſimis contemplationum Theologicarum Excellentiis præſuperari: unde conſtabit, earum ſtudium, non modò in ſe *optabile*, eſſe, ſed etiam æmulo ſuo *anteponi* debere. Et monendus es, Partem ſecundam, quam comparationis hujus inſtitutio ſibi

q verſ.11. r Hab. 1.13. s Matth. 5.6. t 2.Cor.5.7.

ſibivindicabit, longè Priore proviorem futuram; non modò quod frequenter, majorem operam, & plura verba requirat, ad errorem detegendum refutandumque, quàm ad veritatem comprobandam; verùm etiam quod res variæ in Theologiæ æſtimium facientes, quæque ideò in priorem Tractatus partem inferi potuerint, aptiores viſæ ſunt, rebus aliis in reſponſis, objectionibus in ſecundo hoc Tractatu, factis, intertexi.

EXCELLENTIA THEOLOGIÆ, SIVE STVDIORVM THEOLOGICORVM ſupra PHYSICA PRÆROGATIVÆ.

PARS SECVNDA.

DIſſertationem hanc, abſque Præloquio quovis, exordiar, Phyſicorum *delectamenta* conſiderans, tanquam rem præcipuam quæ Amicum tuum, alioſque *virtuoſos* pelliciat præpediatque, ne rei Theologiæ jucunditatem, prout debent, & prout aliàs facerent deguſtarent. Et ut liberè Tecum agam, non verebor affirmare, applicationes eas, & quaſi ambitum utut Phyſice per multos annos à me factos, eoſque ſatis laborioſos, nec ſine aliquali ſumptu, beneficiis tamen, qualia qualia ſint ſat me pro votis demeruiſſe, adeò ut nil opus, ut de operâ meâ minùs jucundè impensâ conquererer. Attamen tametſi libens fatear, Phyſicorum acquiſitiones, voluptates ſinceriores Animabus Philoſophicis ſuppeditaturas, quàm quas inſenſatior humani generis pars adeò depereat, non tamen concedendum eſt, eas contemplationem illam æquare, nedum ſupergredi, quę animæ accreſcere poteſt, religionis miniſterio, ad optima quæ

que ex Theologicis quibuſdam contemplationibus ſapidiſſimè deguſtanda, adaptatæ.

Hoc, credo, ſatis conſtabit, ſi oſtendero ſtudium Phyſiologicum haud exiguis incommodis famulatum iri; & ejuſdem jucunditatem a viris, Theologiæ ſtudioſis, cum circumſtantiis magis ad blandientibus eſſe percipiendam.

Antequam verò ad particulares illas quas poſtea redditurus ſum, rationes deſcendam, æquum erit forſan verba pauca interponere, ad errorem anticipandum; qui non primam ſed & magnam ſequentis diſcurſus partem aliqualiter deturpare poſſit. Novi enim objici poſſe, quòd cùm res, varias allegarem, ad imminuendas ſtudii Phyſici delicias, nuper recenſitas, aliaque quædam ejuſdem compendia, quibus ſectionibus ſecuturis commendatius redderetur, depretiari, nonnullas etiam ejuſdem generis objectiones in ſtudii Theologici delicitias urgeri poſſe. Verumtamen objectiuncula hæc parùm te, credo, mobebit, ſi duarum hujus Epiſtolæ partium argumentum atque ſcopum perpenderes. *In priori* etenim luculentis probationibus oſtendi, ſtudium Theologicum variis commodis ancillatum iri, ad illud vel *unice potiſſimum*, ut cætera pertinentibus. Et jam in parte ſecundâ devenio ad conſiderandum, utrùm quod in ſtudii Philoſophici gratiam allegatur, Prærogativas illas ſive emolumenta compenſare mereatur; adeòque non eſt inſtitutum meum, nec neceſſe eſt ut ſit, ſtudia bina, Theologiæ ſcilicet & Phyſices inter ſe compararem, ſed eò tantùm collimo, ut incommoda poſterius ſtudium degravans & imminuens oſtendendo, argumenti illius, a delectatione ejus ducti vires enervarem, unde concludi vellent, illud eſſe Theologico præferendam. Adeo ut opus meum in hac & Sectionibus ſequentibus, non tam conſiſtit, in comparationibus inſtituendis, ac in allegationibus quà obviandis, quà reſpondendis. Cùm enim in Tractatu Superiore, ſtudii Theologici Excellentiam, ex magnis iis compendiis, illi peculiaribus, potiſſimùm evincere ſategi argumentationes meæ non eſſent fruſtraneæ, utut appareret, ſtudium illud iiſdem prejudiciis gravari, quoad delectationem, certitudinem &c. in caſibus multis, quibus laborat etiam Phyſiologia; cùm contemplationes Theologicas, non propter iſta præcipuè privilegia ſed propter, alias, ſibique proprias dotes (ut dicturus eram) præcelebraverim. Ideoque, ex ſuppoſito, ſtudii illius æque ac Phyſici delicias iiſdem, vel æqualibus incommodorum vel imperfectionum momentis degravari, illa tamen ſuppoſitio non propediret, quominùs lanx præponderans in Theologiæ partes propenderet, ratione quæſtuum eorum quæ jure indubitato proprioque ad illam pertinent. Neſcio, an opus ſit addidere, te, hoc non obſtanti, haud expectaturum ut Philoſophiæ *Amici vulnera* infligam. Cùm enim Conſilium meum non eò tendat, ut vel te, vel alium qeemcunque virum Imperioſum, ab ejus ſtudio, vel *omninò*, imò nec *Impensè* colendo, ſed modò ut juſtos limites non *impenſius* excedat; &c.

Theo-

Theologiâ præ ſe ſuſque deque habitâ, non *enſem* adverſus illam adhibeo in vulnerationem, ſed *Lanceam*, ad oſtendendum Excellentias ejus, utut ſolidas & momentoſas, minore tamen jure iſtis Titulis ſuperbire, quàm præponderantes illas Theologiæ; Quæ quidem animi mei Temperies atque inſtitutum, provinciam ſuſceptam tam difficilem reddit, ut veniam, forſan tuam, & juſtiùs peterem, & magis neceſſariò requiram, ſi ubique non tam exactè & æquilibratim me geram, ita ut nec *hác*, cauſæ à me defendendæ injurias inferrem, nec *illuc ſtudium* vilipenderem, quòd adeò non depretiare velim, ut haud parvas propenſionis meæ partes, nec exiguam Temporis portionem, ipſi delegarem. His jam præmiſſis, ne ſequentis diſcurſus inſtitutum malè interpretaretur, ſternitur via ad particularia proſequenda, quorum ſcopum declaravi.

Ut igitur ad rem, unde prolixa hæc, ſed neceſſaria, monitio me abduxit, regrediar; diſcurſum meum de ſtudii Phyſici oblectamentis reſumam, circa quæ primo loco dicturus eram, ſcire me, Amicum tuum facilè conceſſurum, inanis illius ſterili ſque Phyſiologiæ, in ſcholis edoctæ, intelligentiam ut multùm laboris in ejus aſſecutionem non requirere, ita ſatisfactionis, parum, quando acquiritur, vobis ſuppeditare. Et ſicut ſat novi, te veniam mihi indulturum illud afferenti, ita non zeli mei ipſius experientiâ edoctus, auſim etiam dicere, Experimentalis ejus Philoſophiæ ſtudium, quod Amicus tuus adeò commendat, modò debitè proſequetur, rem eſſe valde operoſam & moleſtiæ plenam. Nam, (ut inpræſens in hoc uno inſtarem) magna illa objectorum varietas, quæ Phyſicus, non modò ex curioſitate propriâ, ſed ex ſecretis mutuiſque inter ſe nexibus & dependentiis conſiderare, & diverſimodè tractare cogitur, id committet, ut neceſſariò opus habeat cum variis mechanicorum, (quales diſtillatores, Pharmacopolæ, Fabri Ferrarii, Tornatores &c.) generibus rem habere, ita ut magna Temporis ejus, & forſitan Patientiæ pars in Artificibus illiusmodi attendendis, damnis, ex eorum fruſtrationibus, ſuſceptis, reſarciendis, inſumatur, neceſſe eſt; quod quidem ſervitium eſt majus, quàm inexpertus quiſpiam imaginari poteſt, quodque, cùm tàm inevitabile quàm ingratum ſit, delectationem ſtudii, de quo agitur, haud parum mitigat diminuitque; eò quòd tantum curæ atque; Temporis inſumendum eſt in apparatu, experimentis faciendis neceſſario, comparando.

Sed non in hoc ſunt omnia. Cùm enim experimentum in exitum perduxeris, tametſi contentus nonnunquam Tibi placeat, raro, tamen eo aſſurget, ut inde Tibi plenè ſatisfactum ſit: non enim ita agitur cum mente indagatoriâ in Naturæ libris evolvendis, ac in Æſopi Fabulis, aliis Apologorum variegenum nec mutuo nexu cohærentium ſyllogis evolvendis, accidit; ubi, perlectis quot unicâ vice placeat, ad libitum deſiſtas, perceptâ earum, quas legeris, voluptate, abſque quòd ſolicitâ quadam curioſitatis ſcabie pruritas in cæterorum indagationem, quaſi in earum, quæ jam hauſeris, meliorem intelligentiam ſint neceſſariæ vel quòd

per *eas* & forte non abſque iis explicabuntur verùm in libro naturæ, tanquam partes adeò mutuo neque & relatione inter ſe cohærent,& res,quas inde eruêre velimus, tam obſcurè ſunt atque imperfectè ex præcedaneis ſcibiles, ut nunquam plenè menti ſatisfiat, donec ad finem libri perveniatur, ſcilicet, donec omnibus in decurſu patefactis, animus non ampliùs impatientiâ vexetur, quia illud adhuc indetectum manet, quod abſque ulteriori ſaltem progreſſu non revelabitur. Et tamen, adeò inveriſimile eſt plenam naturalium myſteriorum revelationem ſingulari cuivis homini in hâc vitâ in dotem ceſſuram ut Indagatoribus eorum, maximùm perinde accidat, ac lectoribus, cujus partes poſteriores nunquam videant vel contemplentur, nam reverâ (ut a ſimili recedam) talis eſt inter corpora naturalia relatio, & tot modis, (eorum etiam variis inobſervatis) in ſe mutuo agantur & ab invicem patiantur, ut qui novum facit experimentum, aut novum Phænomenon retexit, non ſtatim exiſtimare debet, ſe vel veritatem novam diſcluſiſſe, vel errorem veterem detexiſſe, Namque (ſaltem, ſi vir cogitabundus ſit) haud rarò dubitandi anſa miniſtrabitur, utrum experimentum ſive obſervatio adeò cautè & peritè, quoad omnes circumſtantias, facta ſint,ut ratio rei tam perfecta inde redderetur, qualem ſeverus Phyſiologus exigeret.

Et præterea ex ſuppoſito partem hiſtoricam nullo modò defeciſſe, caſus tamen longè plures, quàm adhuc in animadverſionem venerint, dari poſſunt, quibus Agentia tot diverſa *Phænomenon* exhibitum producere, & influxum haud exiguum in experimentum vel obſervationem ſibi vendicare poſſint, ut minus anxius & quaſi zelotypus ſit, oportet, quàm Philoſophum decet cui experimenta tam nova dubia ſæpe ſuggerant, æque ac nova Phænomena exhibeant.

Imò illa ipſa experimenta, quæ in veris detectionibus derminantur, propter veritatum Phyſicarum concatenationem, mutuaſque corporum naturalium in ſe invicem relationes ſpem talem taliaque deſideria, ſcientiam jam acquiſitam promovendi in aliarum difficultatum ſolutionem, aut Indicationes ulteriores faciendi nobis ingerunt, ut ſcrutabundus Phyſicus opus ſuum ſub manu uſque creſcere deprehendat,adeò ut præteriti laboris eventus, ſive Fœlix ſive ſecus,non niſi in nova experimina proritet, vel ad ſcrupulos ſuos dirimendos: vel ad ſucceſſus intendendos. Ideóque etſi detectiones Phyſicæ ſint in ſe admodum jucundæ,hoc tamen eos non parùm contemperat imminuitque quòd eadem ipſa conamina, tanta voluptate animum demulcentia, tam frequenter novas dubiorum cruces pariant, & anxiâ curioſitate eundem inquietent, ita ut, ſi ſcientia, (ut aliqui Philoſophi nuncuparunt) Animæ rationalis alimentum ſit nimis verè forſan dici poteſt Phyſiologum Embammatibus & Oxyporis veſci, quæ etiamſi nutrimenti quale quale exhibeant, appetitum tamen magis acuant quàm ſatiant; hac quidem voluptate nos demerentur ut cupidiùs

ederẽ

ederemus, quàm tamen ingrata hac neceſſitate compenſant, ut eſurientes ſemper e menſà ſurgeremus.

De variis rebus Phyſicorum ſtudiorum delicias imminuentibus, in chartis aliis tam prolixè ediſſero, ut illuc meritò ſis amandandus, ſed reverà, non eſt neceſſarium, ut huic Argumento diutiùs infiſtam. Fateor equidem Relationem talem maximè propriam fore ſi Theologiæ & Phyſices myſteria ſint Theologicis & necromanticis ſimilia, quorum *prius* non potuit ritè deguſtari abſque deteſtatione *poſterioris*. Doctor ille, cujus patrocinium ſuſcipio, Judicium Phyſicum æquè ſapere poteſt, ac ipſe Phyſiophilus, imò ex Theologiæ & Religionis ſtudio adeò non inhabilis ſit ad ſatisfactiones ex ſtudio naturæ reſultantes percipiendas, ut præter ea, quæ illud aliis commendant, varia etiam peculiariter illi reddant commendabilius.

Primò enim, voluptatem habet naturæ miracula ſuſpiciendi, non modò ut productiones Authoris rerum admirabiliter ſapientis, ſed talis in ſuper quem impensè diligit & honorat, cuique affinitate aliquâ conjunctus eſt. Qui librum egregium evolvit aut machinam quandam contuetur, aliter vel lectione vel viſu afficietur, modò noverit ab Amico aut Parente factam, quàm ſi peregrini opificium conſideret, cui cum nulla ei intercedat neceſſitudo.

Atque ſi Jeroboamus ab Humano genere æquè ac propriò non degeneraſſet, non potuit non magnificum Salomonis Templum aliis oculis inſpicere, quam Peregrinorum Turba quæ illuc confluxit ſolummodò ad ſtupendam ejus Architecturam ſuſpiciendam; cùm apud ſe recoleret, Patrem ejus ædificaſſe. Et ſi, (prout compertum eſt) Heroica eadem ipſa geſta magni cujuſdam Monarchæ, quæ in Hiſtoriis legimus, quæque peregrini nudè & ſimpliciter mirantur, ab ejus Regni Incolis non modo veneratiore, ſed & conſcio quodam affectu exciperentur, eò quòd conterranei ejus ſint, & majores eorum iſtius ſubditi; quantò ſenſatiùs eos, actiones illas miraturos, ſupponamus, ſi Principis iſtius Filii eſſent? Præſumendum eſt igitur, contemplatorem de quo agimus, non ſine maximâ ſatisfactione, in omnibus naturæ miraculis diſcernere, quam ſapiens, quàm potens quàm benignus ſit is naturæ Author, in quo jus ſuum habet, idque tantùm, ut & in Amicorum numerum admittatur, & in Filiorum claſſem cooptetur, atque inde aliquo modo partes puras habeat in admirationibus & Encomiis univerſis vel à ſe vel ab aliis, attributis iis adorandis exhibitis, quæ Deus in egregio illo poteſtatis & ſapientiæ typo Terrarum orbe retexit.

Cùmque majores faciat detectiones in ſuis divinarum perfectionum characteribus & quaſi veſtigiis, contemplationis ejus jucunditas pari paſſu augmenta recipit, eâdem planè ratione ac Amator quiſpiam Patheticus Amaſię ſuæ picturâ Excellentiore delectatu, non modò, quòd, ut cœteri inſpectores, mirabilius Artis opificium ſuſpiciat; ſed quòd Do-

minæ

minæ ſuæ ſimiliorem, ideòque dilectiſſimi Archetypi ſublimiores Ideas animo ejus imprimit cujus Excellentiis ſupereminentibus exprimendis nobiliſſimas repræſentationes maximè idoneas maximèque pares arbitratur.

Supereſt & altera ratio, quarè contemplator noſter in hiſce Judiciis plurimum acquieſcat. Habemus enim in naturâ noſtrâ tantum imperfectionis, & pariter tantam in Philautiam proclivitatem, ut Idæas rerum, quas Deus pro nobis præſtare poteſt, nimis fidenter apportionemus menſuris iis, quarum jam vel intelligentiam vel Poſſeſſionem habemus. Atque etiamſi, cùm in hoc ſedulò incumbamus, intellectus noſtros ampliare, expectationeſque ſupra ſolitam proportionem ſuſtollere, ægrè tamen & multo cum negotio potis ſumus, uſque tamen non niſi tenuiter & parciùs evehentur promovebunturque ſi res ipſæ non niſi triviales ſint & ordinariæ, quas nos curaſſe, ut ſuperent, gloriamur. Paganus ruſticus, humili luguriolo natus atque innutritus, non poteſt Idæas ſatis Idoneas inhaurire, de aulicis magni cujuſdam Monarchæ deliciis & magnificentia; & ſiquando juberetur imaginationem ſuam ad Idæas de iis effingendas elevare, ſine dubio à Domo optimè imbricatâ, quàm unquam in oppidis mercatoriis, ubi rapas ſuas vel frumenta vendiderat, & convivio nuptiali vicini alicujus villici Filiæ, mutuarentur.

Et quamquam Infans in materno utero perfecto rationis uſu frueretur, attamen in Cella eâ tenebroſâ Ideas nullas habere potuit vel Solis vel Lunæ, vel Pulchritudinis vel Conviviorum, Algebræ, vel Chymiæ, aliorumque plurium, quæ Fratres ejus natu majores qui libero aëre ſpiritus trahunt, & lumen gratis conſpiciunt, & in ſtatum maturiorem adoleverunt, quà cognoſcere, quà frui habiles ſunt. Jam verò, inter viros meditabundos; qui cogitationibus ſuis faturum eum ſtatum, in quem brevi ingreſſuri, nunquam iterum inde exibunt, anticipant, diffidentia quædam frequenter & naturaliter ſuboriri ſolet, quæ, tametſi vix auſint agnoſcere, ſæpe tamen ſatis moleſta reperitur. Tales enim homines in controverſiam inducere ſolent, quomodo futura conditio, quam pollicetur Evangelium, ad beatitudinem, quæ obtenditur, illos perducere poſſit, cùm in Cœlis non niſi Dei Opera contemplabuntur, ipſum laudabunt, cum eo verſabuntur, quæ omnia, prout arbitrantur, tametſi non immediatè ab hominibus in hoc mundo degentibus fieri poſſunt, abſque tamen quid fœlices ſint. Qui autem Teleſcopiis, Microſcopiis, diſſectionibus dextrè factis, & Fornacibus utiliter occupatis &c. admirabilem ejus poteſtatem peritiamque retegit, qui tam vaſtam immenſamque materiæ maſſam tam curioſam machinam atque opificium, qualis hic mundus eluit, contexuit, infinitam magni ejuſdem Architecti potentiam atque benignitatem cum voluptate confitebitur. Cumque percipiat, quàm mirè unumquoque Animal partibus naturæ ſuæ propriæ adaptatis inſtrueretur, & quòd idem Animal, putà Homo, ſecundum ſtatus diverſos in utero vel

extra

extra eum diverſis alimentorum generibus ſuppeditetur, (Humanum enim ovum, ſicut & Embrio longè aliter nutriuntur & actioni adaptantur, quàm completus homo, qui, inquam, hoc conſiderat, necnon & ſtupendam Providentiam, & commenta præſtantiſſima perpendit, quæ curioſi naturæ rimatores (iique ſoli) diſcernere valent, næ ille & habilis fiet, & invitabitur, ad haſce intra ſe ratiocinationes, ſcilicet, certiſſimè Deum illum, qui tam mirâ arte Bombyces Papiliones aliaque viliora Inſecta fabricavit, & Providentia ſuâ ſtupendè proſpexit ut nobiliora Animalia, ne hilo quidem indigeant, quòd ad proprias ſuas naturas complendas ſigillatim requireretur, quique, ad libitum, res quaſdam qualitatibus inſtruere poſſit, longè ab iſtius modi diverſis, quas cæterorum ejus operum intelligentia nos faceret imaginari ; (ſicut patet in magnete, & Argento vivo inter mineralia, Planta ſenſitivâ inter vegetabilia, Chameleonte inter Animalia &c.) Deum, inquam, illum, neceſſariò illos quos lubet honorare, objectis, facultatibus ſuis jam ampliatis idoneis, omnique apparatu ad beatitudinem ipſis deſt natam in ſtatu ſuo glorificato abſolvendam requiſito, pleniſſimè ditare poſſe ; quod quidem artibus tam ſtupendis efficies, ut forſan ab aliis omnibus planè ſint diverſ , quarum Idæas res adhuc à nobis viſæ ſugge ſerunt. Et profectò, ille, qui in tam immensâ, tam curioſâ, & tam magnificâ Fabricâ, ita Hominibus proſpexit, qui vel perditè facinoroſi ſunt, aut ſaltem admodùm imperfectè Boni, idque in ſtatu, quo Beatitudine frui negatum eſt verùm in ejus aſſecutionem obedientiâ & perpeſſionibus ſe tantùm præparare, Tutiſſimus Fidei commiſſor eſſe poteſt, ad munia illa ac delicias in Cœlo comparandas, quæ deſtinatam eis fœlicitatem illic abſolvant & omnibus numeris explerent ; ita enim hic inferiùs aſpicimus, eum tam Aquilæ in altum ſubvolanti, quàm Erucæ humi repenti proſpicere, (nec non & Oceanum ipſum adeò plenè flumi- nibus ſupplere poteſt, ac Lacus vel Stagna Fontibus vel rivis.) Et ſicut Cœleſtis Fœlicitatis ſtatus tam grande cluat beneficium, ut quæ vel majorem ejus certitudinem, vel pleniora præguſtamina ferant, inter privilegia ſatisfactiones, quæſtusque maximos communerari valeat, quibus, ſecundum illum, frui poſſumus, ita difficile eſt Theologi cuivis, tantum hujuſcemodi ſatisfactionis haurire, ac qui, naturæ miranda penitius introſpiciendo, facultates ſuas ad Dei Poteſtatem, & ª *Sapientiam multiformem*, (ut vocat Apoſtolus) contemplandam, elevatas habet ampliataſque. Et quando Regina Sabæ admirabilem Salomonis Prudentiam in aulâ ejus ſplendidiſſimâ diſponenda, particulatim inſpexiſſet, cùm extaſi quadam clamavit, Servos ſuos uſque ad Monarchiæ cujuſvis invidiam fuiſſe Fœlices, qui eo honoris & privilegii fuerint evecti, ut conſtanti & immediate famulitio ipſi adſtarent attenderentque.

ª *Ephef.* 3.10.

SECTIO SECUNDA.

NIl dubito, Te nimis honorificè de Amico ſentire, quàm ut in ejus Gratiam, allegationem hanc prætermittendam putes, ſcilicet, momentum præcipuum, quod apud eum Phyſiologicum præ cæteris omnibus cognitionibus ſuſtollit, in hoc conſiſtere, quod Aſſeclas & Sectatores, ſuos habiliores reddat ad amplianda humani generis bona, ad Artes mechanicas promovendas, nec non & Medicinam ipſam in ſublimius evehendam. Nimis memor ſum, earum rerum, quas ad Pyrophilum ſcripſi, quàm ut auſim inficiari, ſtudia Phyſica iſtis dotibus locupletari, atque eo nomine, Humano generi plurimùm gratificari poſſe

Quod quidem privilegium, ego (qui in Amico tuo, Phyſiologiæ æſtimium non innuerim, ſed ſolummodo Partium ſtudiùm corriperem) lubens fateor eſſe experimentalis Philoſophiæ comitem tam illectabundum, ut nil omninò noverim, quod viris tam Humani, quàm ſagacis genii, naturæ ſtudium commendatius reddere deberet; ſaltem ſi ab opportunitate eâ diſceſſeris, quæ inde hominibus ſuppeditatur, juſtis pariter & gratis eſſe, quà Naturæ, quà Hominis ipſius Authori. Haud inficias eo verum Phyſiologum beneficiis haud paucis humanum genus demereri poſſe, ſed inſuper affirmo, ſi homines ſibi ipſis non deeſſent, Theologum habilem eſſe pluribus devincire. Fortaſſis hac datâ anſâ, nec importunum eſſet, nec à præſenti inſtituto alienum, ſi hic aſſeram, eum, qui homines docet, cupiditates & Pathemata ſua domare, non minùs, quàm medicum, in corporum valetudinem tuendam conferre; ſcilicet à vitiis iſtis eximendos, quorum effectus non minùs uſitati quàm pernicioſi, ſicut bella, duella, rapinæ, vaſtationes, unà cum Lue venereâ, Crapulâ, & reliquo univerſim morborum grege, qui Gulæ, Ebrietati, Otio, & libidini ancillantur; quique hominum vitæ & valetudini ſunt hoſtes infeſtiſſimi, non medicinali modò ratione, ſed & morali etiam, prout Deum provocent, ad Plagas *Temporarias*, æque ac *Spirituales* infligendas, quales ſunt Peſtilentiæ, Bella, Fames, aliæque calamitates publicæ, quæ magnam hominum partem abſorbent deſtruuntque præter ſingulares eas corporeæ ægritudinis ærumnas, & conſcientiæ morſus ac inquietudines, quæ humanam vitam & breviorem reddunt, atque etiam amariorem. E regione, cùm *Pietas* (referente ſcripturâ) promiſſionem habeat vitæ præſentis & futuræ, Inſtitutores illi, qui Homines pios & religioſos, reddunt, utpotè ad Temperantiam, Caſtitatem vitæ integritatem, manſuetudinem, & ſatisfactionem hortantes, non modò magnas & eximias habitudines in iis creant in beneficia illa, tam dexteræ quàm ſiniſtræ aſſequenda quæ divina Boni-

tas

tas pronum eum reddit, in eos conferre, qui gratiâ & virtute habiles fuerit ad illa accipienda verùm & dotes eas ſuppeditant, quæ tam mentem in ſereno atque alacri ſtatu præſtando, ac corpori omnia Temperantiæ compendia miniſtrando, eorum vitas & producunt & demulcent. Hæc, inquam, haud incommodè urgeri poſſent, ſed malim potius repræſentare, Beneficia Theologo accretura, Phyſica omnia ſupergredi, tam quoad commodorum nobilitatem, quàm eorundem durationem.

Eſto igitur, Phyſiologum & medicinam & artes mechanicas plurimùm promovere poſſe; cùm tamen hæ ipſæ dotos in corporis miniſterium fuerint commentæ (hæc ad ſanitatem ejus conſervandam reſtituendamque, illa ad privilegia deliciaſque conquirendas) Phyſioligiæ uſus, ita deprædicatur, in artes mechanicas & medicinam elevando, intra corporis cancellos uſque concludetur, quod animæ diverſorium ſolùm modo atque Inſtrumentum fuit, adeoque Amicus tuus, credo, &, ſat novi, tu ipſe procul aberitis, ut partem Hominis nobiliſſimam exiſtimetis. Novi allegari poſſe, nec inficiabor, Artes mechanicas ſumme proficuas fuiſſe, non modò earum Inventoribus, ſed iis etiam locis & forſan rebus publicis, ubi compendia talia ad inventa ſint & remunerata. Et quanquam lubentiſſimè concedam, conſiderâtionem hanc experimentalem Philoſophiam, tam ſtatibus Politicis quàm viris privatis commendare debere, quamplurima tamen ex hiſce quæſtibus & compendiis oriunda Humani Generis Bonum magis transferunt, quàm augmentant (ut res ſe habet in Aromaticis Indicis, quorum mercaturâ exuti ſunt Veneti, nuperis Luſitanorum & Belgarum, qui ſibi illam venditarunt, navigationibus) aut ſaltem non niſi illud adauget, quod licèt Inventoribus admodum quæſtuoſum, reverâ tamen Humano univerſim generi haud gratificatur. Cujus res exemplum habemus in Inventione illâ Aurum & Argentum ex Bellucâ & Argyrite mercurii ope extrahendi: Etſi enim Hiſpanos in Indiis Occidentalibus ſummis divitiis locuplevavit, nil tamen ſolidi emolumenti, mundi univerſitati inde accrevit, magis quàm, ex Peruvianarum cæteriſque Americæ Fodinarum detectione, unde Humanum Genus (potiſſimùm ingenti miſerorum hominum multitudine, qui in iis fodiendis infelices agunt vitas, & haud rarò conſumuntur, in computi partes vocatâ) haud magis beatur, quàm priùs. Et ſi lapis ipſe Philoſophicus (ſuppoſito, quòd ſit) non eſſet medicamentum incomparabile, ſed ſolummodò capax alia metalla in Aurum tranſmutandi, in dubium forſitan vocarem, utrum ejus Inventor Genus inde multùm demereretur; cùm ſat Auri Argenti jam ſuppeteret, ad negotiationes & commercia inter Homines exercitanda; & in alia omnia propoſita, neſcio, cur Ferri, Æris, & Mercurii copia, quæ metalla audiunt longè magis utilia, non eſſet multò deſideratior, ſed ne hoc diutiùs urgeam, conſiderandam eſt, lucra illa ab Artibus queſtuoſis nata in Externi Hominis Bonum tantùm facere: quinimo & Artes illæ plurimæ atque Inventiones, quæ in ſenſuum voluptates

G 2 evehen-

evehendas collimant, ad corpus ſolùm pertinent, * nec in eum tamen fi-nem adeò neceſſariò requiruntur, ut plurimi exiſtimant; Educatio etenim, conſuetudo &c. majores partes habent in voluptatibus vel ſenſitivis deguſtandis, quàm vulgus hariolatur. Quod ad medicinam autem, ne revocem tibi in animum, querimonias ſat clamoſas (quàm juſtas, non hic excutio) in eam delatas eſſe quòd nova Philoſophia Promiſſorum fi-fidem, ei factam, haud ita cumulatè præſtiterit, animadvertam modò quòd cùm univerſus medicinæ prætextus in hoc abſolvatur, quòd ſanitatem vel tueatur vel reſtituant, numeroſam eſſe hominum in Terrarum orbe multitudinem, qui opitalamine eo, quo Phyſicus medico gratificari potest, omnino non indigeant, & vir ſanus, quà talis, jam in meliore ſtatu ſiſtitur, quàm quo Philoſophus illum locare ſperet; nec ex Phyſicis in medicinæ opem Symbolis plus carpit lucri quàm vir ſanus & ſalubris integra cute vel in utramque aurem factis omnibus in Theca Chirurgica inſtrumentis & variis in arca ejus compoſitionibus adjuvatur. Sicut autem beneficia è Theologiâ percipienda Phyſica omnia plurimùm ſupergrediuntur, quoad Argumenti tractati nobilitatem; pari etiam pacto, quoad Durationem multis paraſangis ea ſuperant. Omnia etenim miniſteria, quibus medicamenta, & machinæ, & iſtiuſmodi compendia Homines demereri queant, ſicut ad hanc modò vitam ſpectant, ita cum eâ terminantur. Fateor equidem medicinam atque etiam Chymiam, illam languidius, hanc magis audacter, non ſolùm morborum medelam, ſed & vitæ Productionem ſibi vendicare: Cùm tamen nemo ſuſpicaretur, quia harum ſcientiarum Domini atque poſſeſſores, peritiam ſummam in vitas proprias elongandas expromerent adhiberentque, qui meminerint Salomonem & Helmontium, non diutiùs in vivis manſiſſe, quàm hominum myriades Philoſophiam prorſus ignorantes; necnon & Paracelſum ipſum, in Arcani ſui, adeò deprædicati, opprobrium, ab Helmontio, aliiſque Chymicis, annum quinquageſimum (ſubductis nonnullis) haud attigiſſe, aſſeri, juſta ſubeſt verendi ratio, naturam vel ſummos ejus Aſſeclas haud ita prometuram, ut plus temporis, iis indulgeat ad ſupremum debitum ſolvendum, quàm cæterorum hominum gregi. Et ſi paucorum Annorum mora, & quaſi comperendinatio: ſcrupuloſo & moleſtante Diætæ & remediorum uſu, obtineri queat, illa tamen non eſt tanti, comparatione cum Æternitate ſecuturâ, inſtitutâ.

Verùm, cùm inter haud ita magnum annorum numerum (citiùs, aut ſeriùs) remedia omnia, ſublevamina voluptates & privilegia, quæ compendia Philoſophica Hominibus præbere valeat, non id agent, ut a ſepulchro diſtineretur, (quod intra paucos dies efficiet, ut vel *Ingenioſiſſimi* cujuſcunque cadaver perinde fœteat, ac viri proletari:) dotes ex Theologiâ accreſcentes, ſicut ad mundum alterum *præcipuè*, utut non unicè,

ſpectent

* *Vid.* *Exempla hujus rei in notis meis circa ſenſationem & qualitates ſenſibiles.*

ſpectent ; ita ex hoc nos ſectabuntur imò tunc ſupra modum majores evadent , nactâ provincia ut ipſis ſolis frui poſſimus.

Adeò ut, Philoſophia, quo nomine hic conſiderata , non niſi tenui nos apparatu in iterationem inſtruit, (inſtar utenſilium quorundam pro ſtegâ , quæ iter marinum non ultra progreditur;) cùm Religio ſtatum immenſum duraturum nobis ſuppeditet , ſive (ut ſcriptura vocat) *regnum, quod concuti non poteſt*, cùm ad Itineris Finem perventum ſit. Ideo , Privilegia aReligione oriunda probe inferri , poſſunt , æmulis ſuis antepònenda , cùm nomad Hominis mentem , ſed ultra Temporis ipſius Finem pertingant : ſed e regione, univerſa intentionum varietas, quas Philoſophia adeò venditat deprædicatque, ſicut, quando opportunæ in corporis miniſterium fuerint commentæ, ita negotium nobis faceſſunt , & ſuperbire faciunt circa res , quæ brevi nihil noſtrâ referent , vel quoad corporis ipſius uſum.

SECTIO TERTIA.

Expecto Te, Amici nomine hic allegaturum, ſtudium Phyſicum uno Privilegio (ſupra Theologicum) gaudere quod, ſicut magna aliàs Excellentia , ita ad augendam ejus *delectationem* haud parum confert. Certitudinem, intelligo, & Perſpicuitatem, & acquieſcentiam noſtram e ſcientiâ Naturali inde refultantem , præ rerum Theologicarum intelligentiâ a nobis aſſequibili, quarum obſcuritas atque incertitudo , tum ex ipſamet earum naturâ,tum ex numeroſis mutuiſque ſectarum differentiam circa ens digladiationibus, ſatis evincitur.

Sed hoc in Argumento , res variæ in conſiderationem venire debent.

Et Primo , quoad Fundamentales & neceſſarios Religionis Articulos, non admitto allegationem, illos enim reſpicio cùm Evidentes , tam moralis demonſtrationis capaces.Et ſi darentur aliqui religionis Articuli,qui ratiociniis ſolidis & argumentis quaſi demõſtrativis probari non poſſunt, vel eo nomine inferrem, Articulos tales non eſſe abſolutè creditu neceſſarias ; cùm a Ratione prorſus abludat , imaginari , quando Deo viſum eſt , non modo Prophetas & Apoſtolos ejus , ſed & Filium ejus unigenitum in mundum mittere,ad Religionem Chriſtianam humano generi promulgandam , curareque ut non modò Scriptis quo innoteſcere poſſet, mandaretur , ſed & naturæ Ordinem ſeriemque numeroſis miraculis, quo crederetur, alterare: abludit, inquam, a ratione , imaginari, eum veritates illas, quas tam mirando ac ſolenni modo commendavit ,tantâ ſaltem perſpicuitate non propoſiturum , ut pii & ſtudioſi Lectores ea quæ in

fidem ſint neceſſariæ certò intelligerent.

Secundo. Tametſi hic non me obſtringam ad varia demonſtrationum Genera,aut, ſi malis, gradus diſquirendos (quod tamen, argumentum eſſe cenſeo, magis momentoſum, quàm adhuc excuſſum) oportet tamen Te ſubmoneam, quòd ſicut moralis certitudo qualem circa Religionis Fundamentalia aſſequi valemus caſibus multis viro ſapienti & vel Philoſopho ſufficiat, in quâ poſſit acquieſcere, ita Phyſica illa certitudo, quæ pro veritatibus, a Phyſiologis demonſtratis, obtenditur, etiam quando jure vendicata, inferior modo ſit ſolitudinis genus ſive gradus, prout etiam eſt moralis certitudo demonſtrationes enim vel Phyſicæ, non niſi Phyſicam certitudinem gignere poſſunt, (id, eſt, certitudinem, ex Hypotheſi Principia Phyſica eſſe vera) non certitudinem Methaphyſicam, (ubi abſolutè impoſſibile eſt, rem creditam eſſe quid aliud quàm verum.) Verbi causâ; omnes Phyſicæ Antiquorum demonſtrationes circa cauſas particularium corporum Phænomenon, ſupponunt, *Ex nihlio nihil fieri*; quod ſenſu Phyſico probè admitti poteſt, eò quòd juxta Naturæ ritum, corpus nullum ex nihilo produci poteſt, ſed univerſaliter ſumptum *falſum* eſſe *queat*, atque ita etiam *de facto*, eſſe, Chriſtiani univerſim, & vel ipſi Phyſici Carteſiani, Mundi Creationem aſſerentes, par eſt, ut crepant. Conſimiliter etiam, cùm Epicurus, ni malè memini, probet, corpus ſemel mortuum non poſſe iterum reviviſcere, propter diſſipatas diſperſaſque ex quibus, cùm vivens, componebatur Atomos: licet omnes concedent, Aſſertionem hanc eſſe Phyſicè demonſtrabilem, contrarium tamen verum eſſe poteſt, ſi Dei Omnipotentia intercedat, prout Philoſophi omnes, qui Novi Teſtamenti Authoritatem agnoſcunt, ubi Lazarus aliique ex mortuis ſuſcitatum iri recenſentur, credere debeat, rem actu ſe ita habuiſſe, atque etiam æqualitates & minùs præjudicati Ratiocinatores poſſibile eſſe concedant, cùm contradictio nulla in naturâ rei implicetur. Jam verò ſi aſſeratur, res verè contradictiorias non poſſe utraque verificari, vel *Factum infectum reddi non poſſe*, ſunt veritates Metaphyſicæ, quas impoſſibile eſt, non eſſe veras, ac proinde Metaphyſicam & abſolutam certitudinem parituras. Et Magiſter tuus Carteſius Phyſicarum demonſtrationem in veritates Metaphyſicas dependentiam adeò perſuaſſimam habuit, ut certitudinem aliquam, non iis ſolùm, ſed Geometricis etiam demonſtrationibus non concederet, donec argumentis eliceret, Deum eſſe, eumque homines Facultatibus ſuis rectè utentes fallere non poſſe.

Cui addi poteſt, vel in rebus quamplurimis, quę pro damonſtrationibus Phyſicis vendirantur, reapſe tamen, moralem tantum certitudinem ineſſe. Cùm enim, e. c. Carteſius, aliique Philoſophorum moderni in ſe recipiant demonſtrare, dari varios Cometas, qui non ſunt meteora, eo quod Parallaxin habean Lunari minorem, & talem etiam magnitudinem ſortiantur ut eorum aliqui in iſtiuſmodi lineâ moveantur & lucu-

lenter

lenter conſtat, varios ex hiſce hominibus eruditis nunquam per ſolam vitam Cometas obſervandi opportunitatem habuiſſe. Sed circumſtantias haſce Aſtronomorum eorum fide, qui anſas tales adepti ſunt, recipiunt. Et licèt illationes inde deductę,illiuſmodi ſint,ut certitudinem demonſtrabilem habere poſſint, attamen cùm Præmiſſæ, unde inferuntur Hiſtoricâ tantùm polleant, venditata ac ſuppoſita illa Phyſico-Mathematica demonſtratio, in animo cauto non niſi moralem certitudinem producere poteſt, nec ejus generis, quàm conſequi poſſibile eſt, maximam, prout is non dubitabit agnoſcere: qui pro exploratorio habet, quanto difficilius ſit, quam plurimi hariolantur, obſervationes circa ſubjecta tam curioſa facere, eâ utique ἀκριβεία,quæ indubitatum ſupra ea Teeorema ſtruere requiritur.

Quid quod res ſint, neſcio quot in re Phyſiologicâ, quibus homines, Phyſicis & cogentibus argumentis adducti ſe fidem adhibere præſumunt de quibus tamen reverâ non niſi moraliter perſuaſi ſunt; quæ quidem veritas eſt, adeò a paucis animadverſa, ut particularius illam in aliis chartis notare, de induſtriâ ſcriptis ad Naturalis Philoſophiæ dubia & imperfectionem oſtendenda, invitatus fuerim,quam quidem exercitationem cum imperio ad legendum expoſcere potes,ideòque illuc te amandabo ad pe-tendas præſentis meæ affirmationis rationes viz. plurimos vel ex virtuoſis modernis proclives eſſe ad imaginandum, majorem perſpicuitatem atque certitudinem Phyſicis ſuis Theoriis ineſſe, quam Criticus quiſpiam Explorator deprehendet. Ne autem ſuſpiceris, me arte quadam aut ſtrophâ hic uti, potiùs quam juſtè rem rejicere, Par ſubjectorum attingam, quæ homines credere ſolent ſe penitiùs intelligere, quæque reverâ intimè debent intelligi.Naturam putà corporis in genere, & Naturam ſenſationis.

Quoad horum primum, cùm nullorſùm nos obvertamus, quin ſubſtantiis corporeis undequaque circumcincti, & inceſſanter tacti ſimus; quis non exiſtimaret, objectum adeò familiare tot modis tamque aſſiduè ſenſus feriens, & in cujus intelligentiam nil opus in diſtinctam particularium corporum naturam, nec unius cujuſcunque proprietates inquirere; perfectiſſimè nobis notum eſſe. Nihilominus autem de *Notione corporis in genere*, & *Quid ſit, quod conſtituit rem eſſe corpoream ſubſtantiam eamque a cæteriſque rebus omnibus diſtinguat*, acerrimæ ſunt, vel inter moderniores Philoſophos digladiationes & *adhuc ſub Judice lis eſt*. Et quanquam dilectiſſimus Carteſius tuus, in eo quod naturam corporis in omnimodâ extenſione conſiſtere faciat, noema ejus habeat, quod cauſari facilius ſit, quàm melius ſubſtituere, vereor tamen, ut non modo hoc incommodo gravetur, Deum non poſſe, intra hujus mundi ambitum, (quo; corpore ullo in nihilum evaneſcente, locus aut ſpatium ponè relictum, tres dimenſiones habeat, adeoque verum corpus ſit, neceſſe eſt) vel minimam materiæ particulam annihilare, ſaltem ni eodem loco & inſtanti;

tantum-

tantundem creet, (quod peſſimè cohæret cum neceſſaria eâ & continuâ dependentiâ, quam materiam ipſam pro *Eſſe ſuo* in Deum habere aſſerit,) ſed & aliis etiam præjudiciis laborat; iisque talibus, ut ex Amicis tuis quidam, aliter Carteſianæ Philoſophiæ procliviores, non poſſunt in eâ acquieſcere, attamen nil opus eſt, ut renunciem, quàm Fundamentalis notio apud Repertorem ejus haberetur. Nec video, ut notio hæc ſubſtantiæ corporeæ, magis quàm definitionum priùs receptarum quælibet, ex Controverſiæ illius non minùs abſtruſæ, quàm celebris difficultatibus expediet, *de compoſitione continui*: & quanquam viri quidam ingenioſi, qui fortaſſe meliùs, quàm alii, rei Labirinthos noverint, nuper oſtendere ſategerunt, nil opus, Homines anxios eſſe ad litem hanc dirimendam, cùm non ritè a ſcholaſticis, qui eam moverint, proponeretur: & licèt ipſe fortaſis cenſeam, Naturalem Philoſophiam indies promoveri poſſe abſque ejuſdem deciſione; quoniam numeroſa eſt rerum gravium multitudo, quæ in naturâ retegi & præſtari valeat, abſque quòd quippiam de hac controverſiâ ſomniemus; uſque tamen, *ſicut ego Quæſtionem proponere vellem*, difficultates, donec ſolutæ notionem corporis in genere ſpiſſis tenebris obvelabunt. Namque, vel corporea & extenſa ſubſtantia (aut re, aut mente) in partes extenſione præditas diviſibilis eſt, & unaquæque ex his partibus in alias partes corporeas, magis magiſque minutiores, *in infinitum* diviſibilis; vel ſubdiviſio hæc debet alicubi ſubſiſtere, non enim datur medium inter bina diſtinctionis membra; & in utroque caſu dogma, quod eligitur, incommodis iis ne dicam abſurditatibus obnoxia erit, quæ ab iis cum ratione allegabantur oppoſitam partem tuentibus: objectiones ex utraque parte adeò validæ ſunt, ut quidam ex æquioribus, vel modernorum Metaphyſicorum, poſtquam ſe Lectoreſque ſuos mutuis invicem velitationibus *Pro & contra* delaſſaſſent, tandem faſſi ſint, objectiones utrinque eſſe inſolubiles.

Verùm etiamſi naturam corporis in genere haud clarè percipiamus, attamen non niſi certi eſſe poſſumus, de eo quod intra nos tranſigitur, quoad particulariaria illa corpora, quæ quotidiè videmus, audimus, odoramur, guſtamus, atque tangimus. Sed proh dolor! licèt perparum novimus, niſi ſenſuum noſtrorum informatione, de modo tamen quo ſenſus noſtri nos informant, æque caligamus. Sed ad prolixitatem evitandam, ſupponam tecum in præſenti, ingenioſum Carteſium & lectatores ejus, optimam ſenſationis rationem quæ adhuc extat, reddidiſſe, cùm verò ſecundum illum, humanum corpus ſolummodo ſtatua ſit concinnè organizata, id quod verè ſenſatio dicitur, non ab organo præſtatur ſed a mente, quæ motum in organo productum percipit (qua de causâ ſenſum propriè ſic dictum Brutis non concedet) adeò ut ſi a Carteſiano ſciſciteris, quomodo fiat, Animam, quam ſubſtantiam immaterialem eſſe juſtiſſimè aſſerit, modis tam diverſis ab externis illis corporibus, quæ ſunt ſenſuum noſtrorum objecta affici & feriri, reſpondebit, quòd per ſuas in ſenſoria im-

preſſiones

preſſiones nervorum Fibras ſive Filamenta, quibus partes illæ inſtruuntur, variè moveant, unde motus ad exiguam illam in Cerebro Glandulam, à ſcriptoribus multis Conarion dictam, propagatur, ubi motus hi diverſi ab Animâ ibi inhoſpitante percepti, fiunt ſenſationes, propter infimam unionem &, quaſi, Permixtionem (ut Carteſiano utar vocabulo) Animæ cum corpore.

Jam verò, Domine, des mihi veniam advertendi, unionem hanc ſubſtantiæ incorporeæ cum corporeâ (idque ſine Medio quoviscunque) rem eſſe in naturâ adeò inauditam, nulliſque exemplis ſuffultam, atque etiam intellectu tam difficilem, ut nonnihil ſubverear, utrum Profunda Theologiæ Secreta, ne dicam adorandum Incarnationis Ipſius Myſterium quid contineat perplexius abſtruſiusque. Quomodo enim concipere noſtram, ſubſtantiam, purè immaterialem, abſque medio Phyſico (quod in hoc caſu dari non poteſt) corpori, aduniri valere, cum nullo modo poſſibile ſit ut illud prehendat, quodque ad libitum pervadere queat, atque inde avolare, ſicut neceſſe eſt Carteſium ipſum fateri, cùm Anima in morte actu fugam capeſſat. Et penè æquè difficile eſt conceptu, quomodo ulla corporis pars, ne animalibus quidem ſpiritibus, aut Cornario, exceptis (hi enim tam verè corporei ſunt, ac aliæ Humanæ ſtatuæ partes) *Characteres* ſubſtantiæ perfectè incorporeæ inſigat, quæque a cujuſvis cæterarum partium, præterquam *Generis Nervoſi*, motu immediatè non afficitur. Neque exiguâ eſt Phyſico difficultas (qui quatenus talis in rebus naturalibus Revelationibus circa Angelos nullas partes dat) ad intelligendum, ut ſpiritus Finitus corpus movere, aut, quod eodem recidit, corporis motum regulare & determinare valeat. Quod autem hac datâ anſâ conſiderationi tuæ offerre velim, hoc eſt, ex ſuppoſito Animam in Cerebro motus varios Externis ſenſibus communicatos percipere, hoc tamen, utcunque aliqualem ſenſationis in genere rationem reddat, quoad particulares tamen & diſtinctas ſenſationes haud omnino tamen inde ſatisfactum eſt. Si enim percontarer, cur, v. g. cùm Campanam intueor, quando ſonantem, talis motus ſive impreſſio in Conario, peculiare id perceptionis genus producat, quod *Viſus* & non *Auditus* dicitur; atque alter motus, ab eadem Campanâ, eodem tempore proveniens, perceptionis genus longe diverſum inferat, quod *ſonum*, non *viſum* appellamus. Quid reſponderi poſſit, niſi Authori Humanæ naturæ pro beneplacito ſuo ita viſum fuiſſe. Etſi iterum quæratur de differentibus ſenſus cujuſpiam particularis objectis, ſicut, Quare ingens Luminis imperturbati vis a nive, Lacte ac reflexi, Albi potius ſenſationem quàm Rubri aut Flavi pariat? Aut quare Caſtoris vel Aſiæ Fœtidæ odor in pleriſque *Fœtorem* (ut vocant) potiùs quam *ſuffitum* gignat? (præcipuè cùm novimus mulieres quaſdam Hyſtericas odorem eum non ſalubrem modò ſed & jucundum ducere) ſi porrò interrogetur, quare melodia & res dulces generatim nos delectent? Curque Aſymphoniæ & res amaricantes ferè nobis diſpliceant? Imò, quare

nimiola ſenſatio objectorum,aliàs voluptatem producentium,dolorem inducerct? (ut in manu frigidâ inſtari poteſt, prout ad æquam, vel nimis propinquam diſtantiam igni admoveri contigerit) ſi, inquam,quæſtiones hæ, & mille hujuſcemodi proponerentur, reſponſio erit Generalis illa,jam data, Talem eſſe Hominis naturam. Nam, ſi dicatur, moderatos motus ſenſorii, in quo excitantur, naturæ congruos eſſe, violentos verò & inordinatos (quales ſunt Soni diſcordantes, & Calor urens) agitationem in illo nimis rapidam, quàm pro Texturæ ſuæ Genio, excitare, nullo modo ſatisfaciet. Namque, præter quòd hæc reſponſio nullam omnino rationem reddat de ſenſationum ejuſdem generis varietate, ut colorum differentium, ſaporum &c. ſed ad voluptatem & dolorem ſolum pertingit, etiam quoad has haud parùm deficiet niſi ratiocinatores tales oſtendere valeant, ut ſubſtantia immaterialis plus nocumenti accipere poſſit ex motu corporis agiliore,quàm ex magis Languido.

Et ſicut Tu atque Amicus tuus, Ariſtotelicis juſtè irridere poſſitis, quòd imaginarentur, ſe Qualitates corporum aliquouſque explanaſſe, cùm eas ex Formis quibuſdam ſubſtantialibus provenire aiant tametſi cùm particulatius circa has Formas incomprehenſibiles inquireretur, reverâ non niſi generatim nobis renunciant, illas Facultates, hos, vel illos, effectûs ſortiri, eò quòd natura vel naturæ Author iiſdem eas inſtruxit; ita, ſpero, dabis mihi veniam exiſtimare, juſtiſſimè nos a Gloriatione qualicunque vel Perſpicuitatis vel certitudinis Scientiæ noſtræ circa ſenſibilium objectorum operationes, cùm, ſicut hàc Ariſtotelici non poſſunt particulatim demonſtrare, quomodo Qualitates ſuæ producerentur, ita nos non poſſumus punctim explicare, quomodo eædem Qualitates pereiperentur. Præcipua allegatio, quo aſſurgere poſſumus, in eo ſolùm conſiſtit, ſenſationes noſtras ex tali Animæ & corporis unione & miſcelâ dependere, cujus non datur in Rerum naturâ exemplar, nec ratio ejuſdem reddi poteſt magis diſtincta, quàm quòd Deo viſum eſt ita ea copulare. Sed veniam a Te peto, quòd prolixiùs uni Argumento inhæſerim, licèt forſan non erit Tempus inaniter collocatum,ſi id egerit, ut animadvertas, in claritatis & certitudinis ludibrium, quarum ratione Amicus tuus adeò ſcientiam Naturalem Theologiæ præfert, *adhuc* tamen nos in dubio verſari,(*adhuc*,inquam, neſcio enim quid deinceps cum Tempore retegetur) quoad corporeæ ſubſtantiæ definitionem, & quoad rationem demonſtrativam de modo ſenſationis: licèt abſque verâ corporis notione illud Phyſices objectum generale intelligere non poſſumus, & abſque intellectâ ſenſationis naturâ, id ſcire neutiquam valemus, unde univerſam penè de corpore quovis particulari ſcientiam haurimus atque derivamus, ſi poſt hæc omnia Amicus tuus dicet, Carteſianam corporum, rerumque in Phyſicis aliarum rationem cùm optima ſit quæ ab Hominibus reddi poteſt, ſi minùs inde ſatisfactum ſit, illud Humanæ naturæ,non Carteſianæ doctrinæ defectionibus imputari debere, non immorabor huic allega-

allegatſoni diſcutiendæ, quouſque vera ſit, potiſſimum, cùm etiamſi adſmiſſa, diſſertationi tamen meæ non præjudicabitur. Qualis enim cunque ſit Imperfectionis noſtræ circa res Phyſicas Intelligentiæ cauſa, Talem tamen imperfectionem in eâ obtinere, manifeſtum eſt. Quod ſufficere debet ad nos diſſuendos, ne propter imperfectam iſtiuſmodi notitiam criſtas erigeremus, ac ne, ejus nomine, ſtudia Theologicorum Myſteriorum vilipenderemus, quæ, propter objectorum nobilitatem atque diſtantiam, multo magis, quàm rerum corporearum, (quas videmus, ſentimus, & quibus continuo verſamur) natura, ſibi vendicent, ut eorum obſcuritas humani noſtri Intellectus Imbecillitati attribueretur. Et ſi neceſſaria ſit humana imperfectio, quod, dum in mortali hac conditione manſerimus, Anima tenebroſo corporis ergaſtullo concluſa, non niſi caliginis notitiæ (Ariſtotele ipſo alicubi fatente) capax ſit, ita Chriſtianam Religionem majore pretio habere debemus, cum ejus (ejusque unicè) interventu ſtatum adipiſci valemus, quo ſicut natura noſtra, aliis nominibus, ſummè beabitur atque evehetur, ita & Facultates in tantum erigentur, ampliabunturque ut fortè an capaces inde fierent iſtos ſcientiæ gradus & genera conſequendi, quæ adhuc nobis ſint ignota. In cujus Aſſertionis patrocinium non urgebo receptum Theologorum dogma, quod ante lapſum (quæ tamen eſt conditio minus nobilis, quam ea in cœlis nobis reſervata) Adami ſcientia iſtiuſmodi fuit ut primo *Animalium* aſpectu, nomen unicuique, naturam ejus exprimens indere potuerit; quoniam in opprobrium aliqualis in linguâ ſanctâ peritiæ, (quam Theologica, non Phyſica curioſitas, mihi ſuppeditavit) nunquam deprehendere potui, Hebræa Animalium nomina, Exordio Geneſeos memorata, inſpectionem in naturas eorum haud ita clariorem arguiſſe, quàm eorundem, vel aliorum quorundam Animalium nomina Græcè, vel aliis Linguis expreſſa: Quapropter (uti dixi) non urgebo ſcientiam in Paradiſo, pro eâ Sanctorum in Cœlis, tametſi ejus Evæ notitia ad conſpectum primum (modò ſecreta revelatione non ſubminiſtrata) multò probabilius allegari poteſt, quàm Animalium Nomenclatio. Sed potiùs in memoriam Tibi revocabo Protomartyris viſum ita fuiſſe corroboratum, [a] *ut Cœlos apertos conſpiceret, & Jeſum adſtantem ad dextram Dei*; & cùm Propheta oraſſet, ut oculi ſervi ejus aperirentur, immediatè vidit montem ubi conſiſtebant plenum equis & curribus qui licèt ignei dicti, fuerunt tamen antea omnino illi inviſibiles; cui, tanquam majoris ponderis argumentum, Par clauſularum ſcripturalium ſolummodo adjungam, quæ expectationes vel admodum vaſtás nobis concedere videntur, quoad intelligentiam, ad quam natura noſtra glorificata aſſurgere queat. Primum eſt illud Divi Pauli ad Corinthios effatum, [b] *Cernimus enim nunc per ſpeculum & per ænigma, tunc autem coram cernemus, nunc novi aliquatenus, tunc verò amplius co-*

a *Act.* 7.56. b 1.*Cor.* 13.12.

gnoſcam, prout amplius edoctus fuero. Alterum eſt, ubi dilectus Chriſti diſcipuls credentibus narrat, [c] *dilecti nunc Filii Dei ſimus, ſed nondum manifeſtum factum eſt, quod erimus; ſcimus autem fore, ut quum ipſe factus fuerit manifeſtus, ſimiles ei ſimus; quoniam videbimus eum ſicuti eſt.*

Quod hactenus diſceptatum eſt, primam conſiderationem abſolvit, quam dixi proponi potuiſſe circa certitudinem eam, iſti rerum Naturalium intelligentiæ, quam venditamus, aſcriptam; ſed non in hoc ſuut omnia, quæ circa hoc argumentum repræſentare valeo: Progredior enim in conſiderando, rerum intelligentiam clariorem nobis venire, non modo ex certitudine, jam nactâ, verùm etiam ex objecti dignitate, ex numero eorum, cui adhuc non innotuit, ex remotiore ejus a Captu vulgari diſtantiâ, ex difficultate ejus acquirendæ abſque peculiaribus quibuſdam compendiis, ex utilitate, ejus cùm acquiſitæ, aliiſque variis non hic recenſitu neceſſariis: Præſumo, te non dubitare, quin Amicus tuus, illam, quam adeptus eſt, Naturalium myſteriorum notitiam (quorum tamen plurima non niſi conjecturis veriſimilibus adhuc inhaurimus) illius notitiæ anteponat, qui Elementa Arithmeticæ intelligit, tametſi Apodicticè certus ſit de veritate plerarumque ex Regulis ſuis atque operationibus, & proculdubio Copernicus longè majorem ſatisfactionem hauſit ex notione ſuâ circa ſolis ſtabilitatem, & Terræ motum, tametſi non ita perſpicuâ, quin a Tychone, Ricciolo, aliiſque Aſtronomis famigeratis, rejiceretur, quàm ex cognitione quorundam ex Theorematis circa Sphæram, quæ ab Euclide, Theodoſio, aliiſque Geometris fuerunt demonſtrata, detectio noſtra, quòd Cometæ quidam, non ſint (ut vellent Scholæ) meteora ſublunaria, ſed corpora Cœleſtia; & Conjecturalis Theoria, non enim adhuc in eorum naturam altius penerare potuimus, multò magis placeat Amico Tuo, Tibi, & mihimet ipſis, quàm certior ea notitia de Tempore ortus atque Occaſus, Fixarum Stellarum. Atque æſtimationes, quas Parallaxium ope Cometarum illorum, & quorundam ex Planetis, altitudine, tametſi ſatis incertæ (ut patet ex diſtantiis vaſtè differentibus, corporibus illis ab Aſtronomis Eminentibus aſſignatis) attamen menſuræ illa ancipites elevatorum talium & Cœleſtium Luminum, multò plus nos delectant, quàm quòd Quadrantis Geometrici aut illiusmodi inſtrumenti ope, certitudine longe majore, Turris ſive Campanilis alicujus altitudinem capere & menſurare valeamus. Conſimiliter etiam Mathematicus, cùm Globi terreſtris Ambitum conjecturâ veriſimili aſſequitur, ejuſque ſuperficiem, tametſi minùs accuratè, dividit primò in Maris & Terræ proportiones, deinde in regiones talium extenſionum & terminorum, &, ut verbo dicam, peritum agit Coſmographum; nobilius ſe jucundiuſque occupatum exiſtimat, quam cum in Metatoris munus deſcendens, certiùs multò menſuret, quot jugera Ager contineat, & quibus ſepibus

[c] 1. *Ioan.* 3. 2.

bus & Foſſis definiatur deſcribit. Jam verò quòd Dei & myſteriorum Theologicorum intelligentia, a longe maxima Hominum parte *ignorata*, ſublimiora habeat & magis excellentia objecta, & ab Hominum vel eruditorum numero longè majore non inhauritur, nihilominus valoris ſit inæſtimabilis, nec momenti minoris ad nos hic promovendos & à fæcibus depurgandos, & ſeculo futuro ad perfectos beatoſque reddendos, præterita exercitatio, aut ſatis evicit, aut ſcopum ſuum non attigit.

Quocirca, ſicut in Sanctius magni alicujus Monarchæ Conſilium cooptari, atque eâ ratione capacem fieri, cogitationes ejus & Propoſita probabili conjecturâ hauriendi, quæ ad regna moderanda & ad fata nationum ſtatuenda collimant, longè præſtabilius exiſtimatur, clariore ea notitia, quâ ſcriba quiſpiam vel notarius pollere valet, de ultimis ſeu moribundis viri cujuſpiam proletarii cogitatis ac Conſiliis, cujus Teſtamentum condidit. Et ſicut periti Medici ſcientia, cujus tamen Ars non niſi conjecturalis eſt, cultrarii notitiæ, qui inſtrumenta ejus ad diſſectiones faciendas conficit, longè anteponenda eſt, tametſi certiùs præſtare poteſt quod in ſua Arte deſignet, quàm Medicus in ſuâ: Et (tandem) ſicut Gemmarii peritia circa Adamantes, Rubinos, Saphiros, aliaſque quaſdam Gemmarum parvarum ſpecies, verſati quæ cùm ex India utplurimum nobis importentur, neceſſe eſt ut plurima circa illas inauditione ſolùm ſive famâ hauriamus, tamen, propter objecti nobilitatem Fabri murarii notitiæ plurimum anteferri ſolet licet *hic* in totis Lapidum communium Latomiis, exercitetur, & propriâ ſuâ Experientiâ res circa eos varias habet, exploratiores, quàm quoad Gemmas, niſi Traditione tantùm, ſcire concedatur.

Ita caligantior & magis imperfecta Dei, & Myſteriorum Religionis notitia longé deſiderabilior eſſe poteſt, atque ea ratione jucundior, quàm dilucidior veritatum inferiorum, ſcientia, quas Phyſiologia edocere ſolet. Oportet jam ut aliud ſingulare compendium memorem; quod cæteris peculiariter Phyſicem Theologo, ejus ſtudioſo, commendantibus, addi poteſt; ſicut enim opera naturæ, non propter ſe ſolùm, contemplatur, ſed ut, melius adaptari & cieri queat, ad naturæ Authorem admirandum laudandumque; ita ſpeculationes ejus ſunt illi delectabiles, non nudè quod volupe exercitium Rationi ejus præbent, ſed prout inde gratiores conſcientiæ ſuæ plauſus concilient, utraque hæc ſatisfactio, licèt invicem diſtincta una tamen conſiſtere poteſt. Atque indubiè, Eſavus, tametſi ad poſtremum fine ſuo deſtitutus, dum tamen Feras venaretur in [d] Veteris Patriarchæ, illud requirentis, uſum præter voluptatem in ſectando, quem perſequebâtur, dama hauſtam aliâ etiam lætatus eſt, ex conſideratione, quòd jam Feras indagaret ad Patrem oblectandum, ut benedictionem inæſtimabilem ab eo impetraret. Pari pacto, cùm

H 3 David

d Geneſ. 27.

David peritâ ejus manu voceque in Deo collandaudo, tam vocali melodiâ quàm inſtrumentali, actu uno duplicem cepit ſatisfactionem,& peritiam ejus & religionem exercendo; nec ſonis iſtis harmonicis minùs delectabatur prout Hymni fuerint, quàm prout Cantica. Et Exemplum hoc additionem mihi ſuggerit,nempe,ſicut pius naturæ Indagator de quo loquimur, illam, quam venatur, Creaturarum cognitionem,in Creatoris gloriam mente ſuâ refert; ita judiciis ejus, id maximè ſibi placet, quòd miranda naturæ, ab ipſo obſervata, ſtuporem illum, quem excitare vellet elevent provehantque quò meliùs quadret cum ſapientia divinâ; necnon eſt nobilius Holocauſtum pro iis Laudum Sacrificiis ipſi ſuppeditent, quæ juſtiſſimè ambit divino Numini offerre. Et ſicut non eſt dubitandum quin David, cùm [c] *nova inſtrumenta Muſica excogitaſſet* (quod ſcriptura de eo innuit) nihil fuerit in intentione illâ acceptius,quàm quod in Dei laudationem magis Harmonicam conferret; ita pius naturæ ſpeculator, nil gratius offendit in miris ejus retegendis, quam incitamenta atque auxilia inde ſuppeditata, ad Attributa divina in Creaturis adumbrata, dignius ſuſpicienda celebrandaque. Ac ſicut venator ſive Auceps ſi in avem aut Feram quamvis inuſitatam, aut aliud quid in naturâ rarum; forte incidat, Fæliciorem ſe exiſtimat, ſi prope Aulam contingeret, unde anſam haberet Regi offerre, quàm ſi vel in ſui ipſius vel Comitis uſus eſſet ſervanda: ita religioſus noſter Phyſicus mirorum naturalium retectiones graviores habet,quòd præſentaneus ſit cui litare poſſit, Deus, in veneratione illâ quam in inventore excitant, & ad quam aliis propagandam communicandamque inde habilior fit atque adaptatior.

SECTIO QUARTA.

Fateor autem, Domine me ſubvereri, ne cogitationes illæ imminutæ atque detrectantes rei Theologiæ inde proveniant,quod ſecretâ quadam ſuperbiâ tumeat,huic conceptui, ceu fundamento,innixâ, quòd Naturalis Philoſophiæ compendia Claſſis ſint adeò nobilis, necnon & Excellentiam adeò ſupereminentem in Poſſeſſore ſuo arguant, ut doctrinam aliam quamcunque, ne exceptâ ipsâ quidem Theologicâ,merito vilipendere poſſit.

Non expectabis, credo,virum,qui in Phyſiologiæ Laudem tantùm ſcripſit, tantùmque Laboris inſumpſit, ad ſcientiam aliqualem in eâ adipiſcendam, hic loci operam navaturum tam utilem Philoſophiæ partem depre-

c *Amos* 6.5.

pretiare. Verum nullo modo video, ut injuria vel minima *illi* inferatur, ſi notitia ſupernaturalium, naturalium rerum notitiæ anteponeretur, nec ſi exiſtimemus, veritates eas, quas Deus univerſæ Hominum Soboli, tam malis quàm bonis indiſcriminatim exponit, myſticis iis inferiores eſſe, quarum retectiones inter Favoris ſui peculiaria Symbola communicaverat, quarumq; contemplatio Angelorum curioſitatem exercet, imò & commatibus nonnullis, eorundem admirationem exigit. Ut igitur arrogantem Amici opinionem de acquiſitionibus ejus Phyſicis, aliquouſque cohiberem, da veniam pauca quædam in hanc rem facientia repræſentanti.

Primò, quoad veritatum nobilitatem a Theologiâ & Phyſicâ edoctarum illarum genus longe *has* ſuperant, cùm non modo circa objecta longè nobiliora verſentur, ſed & res etiam retegant, ad quas Humana ratio, ex ſe, neutiquam pertingere poteſt, ut in præcedenti hujus Epiſtolę parte ſatis probatum eſt.

Proximo loco, conſiderandum eſt, quod, quicquid dici poteſt, ad Molci Phænicis ſuperbiam (ſiqua fuerit) excuſandam, qui Hypotheſin Anatomicam primus inveniſſe aſſeritur; atque Democriti vel Eucippi eam, (vix enim meretur Epicurus cum iis connumerari) qui Philoſophiam illam ſummè excoluerunt, aut demum Carteſii, qui corpuſcularíam Philoſophiam vel excoluit, vel ſaltem plurimùm innovavit: Quicquid, inquam, in horum ſuperbiam excuſandam, allegari poſſit, rationem nullam video, quare in iſtiuſmodi viris, qualis eſt Amicus tuus, locum habeat, qui, utut viri Ingenioſi, neque inventores ſunt Philoſophiæ illius, propter quam famam aucupantur, nec ejuſdem evectores adeo notabiles, quippe contenti ſolum, quod alii docuerunt diſcere, aut ſaltem ulteriores Principiorum, quæ ipſi potuerunt, applicationes facere, & in eorum Judiciis acquieſcere. Cumque Amicus tuus haud parum Criſtas erigat, eò quòd varios Ariſtotelis & Antiquorum Errores refutare potis ſit, non abs re eſſet ſi conſideret, plurimas e veritatũ præcipuis, errores illos convellentibus, Temporis & Caſus, non Audacium ejus ratiocinationum filias Sobolemque fuiſſe; non enim magno ingenii molimine opus eſt, ad eos redarguendos, qui Zonam Torridam, inhabitabilem tuentur, aut negent, Antipodas ullos dari, cum navigantes plurimas prioris partes Incolis probè refertas Terramque itineribus Marinis circumeundo, homines in Regionibus, noſtris oppoſitis, habitare compererint. Nec juſtus erit faſtui prætextus, ſi quis allegaret, ſe non credere Lunam eſſe Planetam unicum, qui Lumine mutuatitio ſplendet, aut Galaxiam eſſe Meteorum, cum nunc Temporis Teleſcopii ope, diſcere eſt, Venerem incrementum ſuum atque declinationem, inſtar Lunæ, ſortiri, nec non & Galaxiam ex vaſtâ minutarum ſtellularum multitudine, nudo oculo non perceptibilium, confieri. Et reverâ, quoad omnes iſtas retectiones, quę veterum Aſtronomiam, & multum etiam eorum Philoſophiæ circa corpora Cœleſtia,

leſtia, refellunt evertunt, *vel duo vel nemo* habeat quod glorientur, præter Clariſſimum Galileum, qui ſibi ſumit Teleſcopii Inventor fuiſſe, illo enim inſtrumento adinvento, ſeptenarium Planetarum numerum, a detectis quatuor Jovis ſatellitibus, rejicere poſſe, aut de montibus in Lunâ vallibuſque ſermocinari, haud multò majore Excellentiâ in Amico tuo opus eſſet, quàm ad ſpeculandam navem requireretur, ubi nudus oculus ſolum corpus navis Tabulatum diſcernat, ad ſpeculandum, inquam, atque internoſcendum, Teleſcopii miniſterio, mala, vela, & Forum, necnon & ad percipiendam Cymbulam puppi ejus affixam. Licèt reapſe, vel ipſe Galileus, parùm habeat quod de illâ inventione ſuperbiat, propter Teleſcopium ab eo excultum multum orbem demeruerit, cum non minor dioptricorum Magiſter, quàm ipſe Carteſius, cum aliis ſcriptoribus fateatur, Teleſcopia non fuiſſe a Mathematicis aut Philoſophis primò inventa, ſed a Metio quodam, Belgico Perſpicillorum confectore: Qua occaſione, te ſubmonebo, quòd *ad ſuperbiam a viro obtegendam*, alia etiam varia ex præcipuis in re Phyſica indiciis, non Philoſophiæ ſed caſus productiones fuerint, unde factum eſt, ut Pulvis Pyrius, vitrum, & in quantum ſcimus magnetis verticitas, (cui Indiam utramque debemus) ſeculis hiſce poſterioribus orbi innotuerint; ſicut (recentius) vaſa Lactea meſenterii, nova Chyli receptacula, atque alterum illud vaſorum genus, a pluribus Lymphæ ductus, appellatorum, caſu ſolum ad inventa fuerint, ut detectores ipſi ingenuè faſſi ſunt.

Ulterius etiam conſiderari poteſt eadem ipſa, quę in ipſius Philoſophię corpuſculariæ Encomium merito allegantur, eorum ſuperbiam imminuere debere, qui eâ ſolum uterentur. Illa enim Hypotheſi univerſum totum (exceptâ Animâ humanâ) non niſi magnum Automatum, ſive Machinam ſe moventem, ſupponente, quâ omnia mero motu (ſeu quiete) mole, Figurâ & ſitu ſeu Texturâ partium univerſæ materiæ, ex quâ conſtat, præſtantur; omnia Phænomena e paucis illis Principiis, ſingulatim aut conjunctim, reſultant (prout melodiæ variæ Symphoniæque ex crebro quinarum (Campanarum pulſu oriuntur,) atque Fæcundis iſtis Principiis, ab Hypotheſeos Particulariæ vel inventoribus vel Afleclis jam ſtabilitis, omne id quod iſtiuſmodi homines, ac Amicus tuus cluit, ulteriùs facere ſolent in hoc abſolvitur, nempe ut veſtigent & conjecturis aſſequerentur, quo motuum genere tria vel quatuor altera Principia varientur. Adeo ut cùm mundus nonniſi ingentior ſit, quaſi Mechaniſmus Horologicus, Phyſicus, quà talis, non niſi mechanicus audit, quamvis partes Machinæ, quas conſiderat, hæ multò largiores, illæ multò minutiores ſint Horologiorum, ſive Automatωn partibus. Et ſi Phyſiologus ordinarius, religionis Myſteriorum, tanquam Phyſicis veritatibus multò inferiorum, ſtudioſos contemnat, perinde a ratione abludit, ac ſi Automatarius, eò quòd propriam artem intelligat, Sanctiores Regis Conſiliarios temnat, quibus ſecreta Monarcharum, & Myſteria Politica innotuerint,

ſint, aut ſi naupegus, quia navis Fabricam meliùs callet; Claſſis Præfectum ſperneret, qui ſecretiora Principis ſui Conſilia novit,& circa negotia ejus vel maximè momentoſa,occupatur.

Magnus ille Phyſiologiæ inſtaurator Illuſtriſſimus Verulamius , qui viam nobis utiliſſimam ſtravit, ad Judicia in Globo intellectuali (ut ipſe vocat) facienda, fatetur opus ſuum (ut propriis ipſius verbis utar) *Partum Temporis potius quàm Ingenii* fuiſſe & quamvis non cum illo ſentiam, alibi aſſerente, ſuam Philoſophandi viam *exæquare ingenia*, proclivis tamen ſum ad exiſtimandum,quòd fœcundis Mechanico Philoſophiæ Principiis ſemel poſitis & ſtabilitis, inquirendi ac Experimentandi methodo adinventâ, & inſtrumentis etiam Mechanicis, quibus in Naturæ & Artis productiones operamur, fœliciter compertis, minora compendia, potiſſimum errorum quorundam, qui apud, ſcholas invaluerint cùm gratiam tum etiam ſupinorum correctio , addita talium auxiliorum mantiſsâ in iſtiuſmodi hominum vices aleamque incidit , qui ſagacitate extraordinaria , ingeniique Acumine inſtructi non ſunt. Et quamvis verorum Philoſophico Principiorum inveſtigatio , & ſolidum eorum ſtabilimen , atque etiam inſtrumentorum ſcientiæ excogitatio , ſuſpici poſſunt, tanquam propria ſublimiorum ingeniorum Provincia,attamen,ſi vir quiſpiam iſtiuſmodi auxiliis inſtrueretur , unaquæque diatribe ab eo facta , aut res eorum ope præſtita , non erit ſatis difficilis ad eum in illuſtrem illam Claſſem cooptandum. Et reverâ, variis ex erroribus vulgatis, tam inter Scholaſticos quàm alios, unicæ eæque nonnunquam diſtortæ , Ariſtotelis Authoritati & fortèan frivolis quibuſdam interpretum rationibus de rebus tam precariis & malè fundatis , innixis: ut ad eas convellendas, audacitatis plus quàm peritiæ requireretur; forſan de Amico tuo,quoad Philoſophicos ejus in errores tam vulgatos (de quibus loquor) ſucceſſus, dici poteſt, quod Romanus de Alexandro in molles Aſiaticos Triumphante affirmavit , viz. *Quod nihil aliud quàm benè auſus ſit vana contemnere.* Contingit autem in Caſibus nonnullis , quòd cùm veritas quædam gratior , aut Fælix experimentandi via adinventa fuerit, varia Naturæ Phænomena , a Scholis vel prætermiſſa vel malè interpretata , meâ ſententiâ , ingeniis exercitium ad illa enodanda exponendaque longè minùs laborioſum expeterent , quàm neceſſe fuit requiri , ad Tenebras eas Theologicas quaſdam veritates jam clarè explicatas , obvelantes diſpellendas & forſan , quod ipſe ego ſubinde adhibui , in aliquibus ex conatibus meis ad res Theologicas illuſtrandas deſtinatis , in quos ipſe forſan incidiſti in chartulis quibuſdam quas de talibus argumentis ſcribere auſus ſum. Dici forſan poſſit, quòd compendia illa (vel culturæ) quæ ingenioſi tales, qualis Amicus tuus,facere ſolent ex Theorematis feracibus & ſtrictiuris , quæ a veræ Phyſiologiæ inventoribus vel Mæcænatibus ſummis iis propinata ſunt adeo tenuia ſunt et jejuna, & tam propius ab induſtriâ & caſu proveniunt , quàm miram aliqualem Rationis

poterviam aut ſublimitatem arguant quòd etiamſi viri tales, habent, quòd in acquiſitionibus ſuis oblectentur, non tamen habent, quod ſuperbiant,& eorum præſtationes grates noſtras,& fortaſſe aliquale Encomium commereantur,non tamen eò aſſurgunt,ut mirationem vindicent;ea enim illis hominibus reſervanda eſt,qui veras & comprehenſiles Hypotheſes vel primò commenti ſunt,vel eaſdem inſigniter promoverint, aut ſaltem, qui nobilium aliorum, & proficuorum inventorum, multis modis applicabilium Authores fuerint.

Forſan non alienum erit hac occaſione additare quòd, ſicut intelligentia noſtra non eſt admodum profunda, in rerum ſolummodo corticibus hærens nec ullâ cum certitudine in earum medullas & naturas intimiores penetrans, ita & extenſio ejus haud ita larga, Cœleſtium & profundè ſubterraneanearum Mundi partium, pro quibus cæteræ omnes minutam admodum, (ne dicam deſpicabilem portionem conſtituunt) rationem, claritudine aliquâ particulam reddere non poteſt.

Nam, quoad globum ipſum, quem incolimus ut ſileam, quot in eo Plantas,Animantia,& Mineralia adhuc prorſus neſciamus,& quot alia perfunctoriè ſolùm novimus, ulteriùs conſidero,objecta omnia,circa quæ Experimenta noſtra & ſcrutinia verſantur, ad ſuperficialem Globi Terreſtris partem pervenire,quarum Terra,nobis cognita, non niſi cruſtula & quaſi Porrigo eſſe videtur. Ex quo autem interna hujus Globi pars materietur, res eſt haud minus diſputabilis, quàm ex qua ſubſtantiâ remotiſſimæ, quas diſcernere poſſumus ſtellæ, conſiſtant. Etenim, quidam vel inter modernos Philoſophos opinantur internam Terræ portionem, eſſe puram & elementarem Terram, illic, (aiunt) vel nullibi, reperibilem. Alii Igneam eſſe imaginantur, & Flammarum vel naturalium vel Internârum receptaculum; nonnulli Terreſtris Globi corpus pro Ingenti ſolidoque magnete habent. Et e contra Carteſiani (tametſi omnes magnetum ſubterraneorum copiam admittunt, docent Globum eundem ſemel ſtellam Fixam fuiſſe, & quòd, tametſi exinde in Planetam degenerata, interna tamen ejus pars priſtinam, quam priùs habuit, naturam retinuerit; mutatione illâ, quam ſubiit,inde oriundâ,quòd externas ejus partes denſis maculis plenè coopertas habuerit,) inſtar illarum circa ſolem ſæpe obſervandarum, ex quarum condenſatione Terra Firma, quam inhabitamus, formabatur. Et, quod malè nos multat,unaquæ que ex his ſententiis digladiantibus penè æque difficilis eſt, *Falſa* ac *vera* demonſtrari. Nam, cùm, ex computo nuperiorum Coſmographorum vel modeſtiſſimo, Milliaria ter millia cum quingentis, & ſupra, interciperentur priuſquam ad Centrum Terræ deveniatur: nondum mihi vel a Nautis, vel minerarum Foſſoribus ſatisfactum eſt,hominum curioſitatem actu ultra milliare unum vel alterum deorſum pertigiſſe (idque non niſi ternis vel quaternis locis) vel in Terrâ vel in Mari; ita ut adhuc Experientia noſtra vix altiùs Globi Terraquei quaſi ſiliquam (detur verbo venia) & corticem raſerit, tantùm abeſt ut in nucleum ejus penetremus.

Sed

Sed proh dolor: quid eſt hic noſter Globus, de quo & ipſo tam parum ſcimus, præ vaſtis illis & luminoſis Globis, quos ſtellas Fixas appellamus, de quibus multò minus novimus? Etſi enim Priores Aſtronomi earum diſtantias atque magnitudines, ſummâ in ſpeciem ἀκριβείᾳ, exhibere dignati ſunt quaſi certas in earum menſationem methodos calluiſſent; nuper tamen & peritiores Mathematici dabunt,(novi) mihi veniam, de rebus quas ipſi tradiderunt, dubitare, cùm enim in confeſſo eſt, nos Parallaxim nullam in ſtellis fixis (nec forte in altiſſimis Planetis) obſervare poſſe, oportet methodum adhuc deficere, ad iſtorum corporum diſtantiam menſurandam. Nec Copernicani ſolùm neſcio quot centena millia paſſuum majorem aſſerant, quàm Ptolomaici, imò Tychone ipſo multò majorem; ſed & ipſe Ricciolus, licèt inſignis Anti-Copernicanus, Fixarum ſtellarum diſtantiam vaſte majorem ſtatuit, quàm vel ipſe Tycho, & (ni malè memini) vel aliqui etiam ex ipſis Copernicanis. Nec diſcrepantias adeò vaſtas miror, etſi aliquæ ad nonnullas forſan milliarium myriadas aſſurgant, cùm mecum perpendam, Aſtronomos ſtellarum Fixarum diſtantiam inſtrumentis ſuis non menſuraſſe, ſed eam Hypotheſibus ſuis particularibus accommodent. Et propter hanc incertitudinem circa ſtellarum Fixarum diſtantiam, facilè colligendum eſt, nos de earum magnitudine haud ita certiores fieri, imò nec mutuâ in ſe invicem mole; cùm adhuc reſtet dubium, utrum diverſæ magnitudines, quibus nobis apparent, vel ex reali molis aut diſtantiæ ſolùm inæqualitate, proveniat, aut partim ex unâ causâ, partim ex aliâ.

Sed non eſt mihi in animo, res illas animadvertere, quas notæ inter moderniores Aſtonomos dubias eſſe manifeſtant, ſcio enim, quamplurima, ad ſtellas pertinentia, adeò ab intelligentiâ noſtrâ remotiora fore, ut nec de cauſis eorum diſputemus, in eaſque inquiramus, qualia ſunt inter alia, Quare ſtellarum numerus nec major nec minor ſit? Quare tot Cœleſtium eorum Luminum ita collocatur, ut nudis oculis, nec vel Teleſcopiorum vulgarium (nam, quoad extrordinarios aliter ſe res habet) ope adjutis, conſpici nequeant? Quare inter ſtellarum communiter viſibilium numerum, tot in aliquibus Ætheris partibus emineant, & tam paucæ in aliis? Quare ita magnitudine inter ſe differant? & cur non magis differunt? Cur non ſerie ordinatiore collocarentur, ita ut conſtellationes ex regularibus & concinnis Figuris conſtantes faciant (cujus rei Triangulum forſan, unicum eſt exemplum) ſed ſparſim in Æthere diſſeminari, videantur, & quaſi caſu fortuito, & tam confuſas configurationes habeant, ac guttæ pluviales in imbre ſuper pileos noſtros decidentes? Quibus multæ aliæ Quæſtiones addi poſſunt: ſicut circa ſtellas, ita circa interſtellarem Cœli partem, quam ex modernis, Epicureis nonnulli vacuam eſſe ſtatuunt, niſi ubi Radii Luminares (& forſan alia quædam effluvia Cœleſtia) eam pertranſeant, quamque, e contrà Carteſiani Æthereâ quadam materiâ plenam exiſtimant, quod tamen quidam, aliter Philoſophiæ

phiæ Carteſianiæ ſatis addicti, pro Hypotheſi ſolùm credere, ſe redigi fatentur. Adeò ut intelligentia noſtra magis deficiat, quàm plurimi opinantur, non ſolùm ut intenſivè, ſed & extenſivè (ut Scholaſticus exprimere vellet) ſumptu. Cùm enim tanta ſit inter Cœlos & Terras diſpropor-tios, ut moderni quidam, Terram, vel præ Orbe ſolari, vix Punctum quidem excedere, & Carteſiani, cum aliis Copernici ſectatoribus, vel ipſiſſimum magnum Orbem (qui eum, quem Ptolomaici Solarem vocant, adæquat) non niſi Punctum exiſtiment reſpectu Firmamenti, noſtrique omnes Aſtronomi conſentiunt, Terram ſaltem nonniſi Punctum Phyſicum, eſſe præ Cœlo ſtellari; intrà quàm breves cancellos ſcientia noſtra coerceri, neceſſe eſt, quæ tot rerum, circa vaſta illa corpora ſupra nos locata, ignaros relinquit, & tantillum etiam vel in Terram, nobis inferiorem penetret, ut inter exiguam ſuperficiariæ Phyſici Puncti Partis Portiunculam concludi videatur: Cujus conſiderationis hæc erit quaſi proles & ſequela genuina, quòd licèt dos illa, quàm ſcientiam noſtram ſalutamus, mentibus noſtris ſummè gratificari concederetur, non tamen inde ſuperbire deberent; Quod enim de Syſtemate & naturâ rerum corporearum ſcimus, non ita plene & perfectè nobis ſatisfacit, ut ejus gratiâ rerum ſpiritualium notitiam conſervare liceret.

Porro ex prioribus hujus Epiſtolæ partibus unicum quid reſultat, quod Religionis Myſteriorum Intelligentiæ Excellentiam & Prerogativas ulteriùs evincit, quod quidem unicum iſtiuſmodi eſt, ut ſpero, nil opus ſit, me plus additare, nec reverâ poſſibile eſt, ut quid altius additem, viz. Divinarum veritatum intelligentiam, reliquæ univerſim ſcientiæ à Iudice omnium Integerrimo, & maximè Incomparabili, Deo ſcilicet ipſo anteponi & præferri.

Cùm hoc nuper oſtenderim, non jam denuò repetam, contentus potiùs, quod illic evici, applicare, idque repræſentando, ſi ille qui ſecundùm veritates Divinas litem dijudicat, iſtiuſmodi ſit, qui Phyſiologiæ (adeo deamatæ) ſecreta, minus nota habeat, aut arrogans quiſpiam & glorioſulus Phyſicus; aut ſi eſſet, licèt intelligens, attamen, (inſtar Angeli) merus earum rerum contemplator, quæ nos Opera naturæ nuncupamus, abſque quòd ullas partes habeat in earum Productionibus, Amicus tuus ejus judicio non ſtet, tametſi excuſationem parùm ſpecioſam, tentationem tamen validiorem habeat.

Verùm cùm ille, cujus directione, veritates ſublimiores in ſcripturis revelatas, illas, quas Ratio ſola de objectis comparatiùs vilibus, rebus corporeis anteferimus, idem Deus ſit, qui non modò tantam univerſitatem, omneſque ejus partes noverit, idque longè perfectim, quam Automatarius quiſpiam Horologia ſua intelligere poteſt, (in quibus Mechaniſmi ſolum rationem reddere poteſt, non cauſæ Elateris, nec Auri, Chalybis aliorumque corporum, ex quibus Automatum conſtat, naturæ) verum & magnum hoc Automatum machinam, hominemque etiam in eo

fabri-

fabricaverit; non datur vel ſpecies imaginandi, illum vel ignorare, vel injuriè cauſari proprium ſuum opificium, vel Creaturam ejus Amaſiam, Hominem, fallere, cum in illud ſcientiæ genus illum dirigat, quod maximè cupere atque æſtimare debeat. Adeò ut, cum ille ipſe ſit, qui Mundum, cunctaque in eo quæ maximè miràmur, fabricavit, qui notitiam in verbo ejus propinatam, illi quam de operibus indulſit, nos anteponere vellet, & abſurdum quidem & ingratum eſſet, id committere, ut Opificii Excellentia Authori ejus præjudicaret & ſapientiæ ejus effectus ceu obices ponerentur, ne in judicii ejus determinationibus acquieſceremus, planè ac ſi, qui propter viſibiles ejus productiones ſuſpiciendus eſt, id circo non eſſet credendus, quando renunciat dari Indicia veritates longè pretioſiores continentia, quàm quæ ad objecta illa ſolum pertinent quæ omnium oculis expoſuit.

SECTIO QUINTA.

Vereor, ne omiſſionis graviſſimæ reus eſſem, ſi unum quid hic loci conſiderare prætermitterem, quod maximas partes habere puto in in propenſione eâ; quam Amicus tuus exprimit, ad ſtudia naturalia Theologicis anteferenda; iſtiuſmodi eſt, ſupponit ſe ex Priore Famam & certiorem & magis duraturam acquirere poſſe, quàm a Poſteriore ſperari fas eſt.

Fateor equidem non ſolum promptè & alacriter, ſed etiam cum aliquâ gratulatione hujus ſeculi fælicitatis, vix quippiam ſcientię genus magis æſtimari, quàm quod naturalis Philoſophia docere prætendit; & quod inter homines ſenſatiores ſagaceſque, tantum famæ atque exiſtimationis ex Secretorum Naturalium inveſtigatione conciliari valeat, ac ſi Principum Arcana nobis concrederentur, vel ſummis Favoris ſui teſſeris bearemur.

Verum licèt tantundem libenter Fatear, & fortè an, ipſe ego, neſcio quo Fato, tantus Fumi iſtius odorati, applauſus ſcilicet, partes acquiſiverim, ac quidam (ſaltem) ex iis, jam in Humanis, quibus Amicus tuus propter ejuſdem acquiſitionem maximè invidere videtur; non tamen dubitabo aſſerere partim ex obſervatione ejus quod aliis accidit & partim etiam propriâ meâ quaſi quali experientiâ; quòd nec res ſit adeò facilis, ac Amicus tuus credere videtur, ſtudio Phyſico certam & duraturam famam acquirere, nec ejuſdem expectatio apud homines id agere debeat ut ſtudium Theologicum vilipenderent: Nec operæ pretium eſſet hic objicere, (quaſi anticipando) difficultates atque impedimenta in famâ quà conciliandâ, quà tuendâ, æque apud Theologos ac Philoſophos obtine-

re, cum objectio jam in examen deducta eſt, in Principio ſecundæ hujus partis præſentis noſtri Tractatus.

Præterea, in operis noſtri decurſu oſtendetur, Phyſiologum, gloriam aucupantem, aliquibus incommodis obnoxium eſſe quæ vel non omninò, vel ſaltem haud æquè in Theologum inciderent. Quapropter abſque quòd moras nectam, in allegatione hac præoccupativa ulterius advehendâ rectâ progrediar ad primam Aſſertionis eam præcedentis, partem confirmandam; quod ut plenius fieret, da mihi veniam (poſt promonitionem, neceſſe eſt Hominem vel Scriptorem eſſe, vel ab eo, quod novit excudendo deſiſtere)ſequentes conſiderationes Tibi propinare.

Primo, ſi Phyſiophilus tuus inde ſibi Famam, acquirere exiſtimet, ſi cogitationes ſuas ac experimenta apud ſe ſupprimat,nec chartis committat, vehementer ſe errare comperiet; ſi enim ſemel in hominum ore ſit, (quacunque de causâ rumor ortus ſit) eum quæpiam noviſſe,quæ in aliorum uſus cedant, & quorum viri ſtudioſi admodum cupidi eſſe ſolent, curioſorum Interrogationes & Alloquia non effugiet. Et ſi ſolitudinem affectans contentus ſit ſemet occulere, ut res ſibi notas abſcondat, ſollicitationes, tamen per Epiſtolas faciendas, non devitabit.

Quod ſi illectamina hæc parum proficiant ad ſe diſcludendum, tunc hominibus ſollicitantibus ſuccenſere faceret & ſtomachari,qui hac ratione & votis forſan etiam & ſpe fruſtrari, vindictam ut plurimum meditabuntur, illum ceu hominem incivilem & malè moratum deprædicantes, necnon & ingenium ejus imminuentes idque forſan ſucceſſu ſatis fœlici, ſuggerendo, affectatum illius ſilentium ex animo provenire ſibi conſcio, res, quas ſcire ſupponitur, nonniſi tales eſſe,quales,ſi publicè innoteſcere cœperint, æſtimari ceſſent.

Dices(forſan)tantam hujuſcemodi ſolitudinem & receſſum vitio verti debere; nec litem movebo, utrum ita ſit, vel ſecus, verum ſi Liber ſit & adapertus in collogiis ſuis Peregrinis, qui ad illum eventilandū confluunt, ita eſt hominum nonnullorum parum ingenioſa mens, ut in periculo erit ne Experimenta ſua & notiones, ab iis, quibus communicavit, ſibi arrogarentur; aut ſaltem ab aliis, quibus illi [fortaſis ſine dolo] eadem impertiverunt. Atque in hoc caſu, ſi vel Phyſiophilus ipſe, vel ex Amicis quiſpiam, qui eum hujus rei tam plagiariè vendicatę, Authorem eſſe noverint, jus ſuum afferant, peculatores & eorum Aſſeclę confeſtim hoſtes ejus fierent, & ad propriam conſervandam, iſtius Famam imminuere & commaculare ſedulo ſategerint. Quod ſi hic regeras,Amicum tuum viam mediam calcare poſſe, tanquam in caſibus plurimis Tutiſſimam viz. tali modo de Judiciis ejus ſermocinando, ut & ſciſcitantium curioſitati aliquouſque gratificatur, ne tamen Loquelâ liberiore; jure ſuo in illorum retectione prorſus ſe exuere; replicare vellem, compendium hoc nec ſatis certum eſſe, nec ab incommodis vacuum; Plerique enim ita cerebroſi ſunt & pervicaces ut facilè ſe rerum Dominos crederent,quarum vix habeant

beant ſeminotitiam utcunque, etſi viri, apud quos ſermocinatio immediate facta eſt nec nimiâ arrogantiâ turgeant nec ingenio, haud ita ſagaci præditi ſint; facile tamen, res auditas & obſervatas repetendo, ingeniis magis penetrantibus ſtricturas iſtiusmodi adminiſtrare valeat, unde notionem totam vel Indicium eruerent, quam exinde ſine ſcrupulo ſibi fidenter aſſeret, abſque quod fere poſſibile ſit contraniti. Quod contingat (ut frequenter fit in colloquiis extemporaneis,) Philoſophi verba non rite capi intelligique, vel quoniam nec otium habet, nec inſtitutum ejus eſt, ſe plenè explicare, aut quia viri, quibus cum verſatur, non ſint geniis accurationibus & magis attentis præditi, in pejoris jam diſcriminis aleam, quàm prius, conjicitur, vanitas enim, illa, quâ plerique tument, ſc. famam increbreſcere, ſe cum clariſſimis Philoſophis interloquia celebraſſe, id agit, ut linguaciores, fiant ad ea repetenda, quæ ab Hominis adeo illuſtris ore ſe audiviſſe gloriantur, nonnunquam etiam, tanquam ab omni contradictione ſecuri & immunes, auditu vel ex ignorantiâ perperam recitabunt vel de induſtriâ detorquebunt in illius dogmatis patrocinium, quod inde fundare conantur. Adeò ut, cum ex παῤῥησίᾳ prius memoratâ, hoc modò diſcrimen ſubeat ne alii veritates, ab eo detectas, ſibi vendicent, reſervatio hæc aleæ etiam ulteriori exponit ne opinionum & errorum Author fieret, de quibus utique nec ſomniavit unquam. Et quando Hominis cujuſpiam dogmata vel Indicationes publicè ſemel, & communi omnium ore innotuerint, abſque quòd vel a ſcripto, vel ab Amico quodam bene informato proponerentur, neſcit planè quot errores ipſi queant imputari; (abſque quòd moraliter poſſibile ſit; ut a Plurimis detegentur) idque ex imbecillium hallucinatione, ex iniquore partium ſtudio, vel ex malevolorum invidentiâ. Imò & Famæ alicujus celebritas, variis de eo rumoribus & figmentis adeò nonnunquam patrocinatur, ut gradatius illam convellant, ſi non prorſus ſubvertant.

Prout, Bacono noſtro Monacho, Trithemio, & Paracelſo accidiſſe comperimus, qui pro ſuis temporibus viri erunt & eruditi & clari attamen commenta talia ipſis adſcribuntur, quæ cum Sagacioribus plurimis Fabuloſa appareant, exinde multi anſam arripiant, magna omnia, quæ de iis dicta ſunt, vilipendendi.

Hæc ſunt nonnulla ex incommodis illis, quibus Phyſicus obnoxius eſſe poteſt, ſi cogitationes & inventa ſua ipſemet non divulgaverit; ad quæ diſpendia evitanda, ſi pro utilitate Libros ſcribendi more, Famam aucuparetur, *hæc* forſan effugiat, *in alia* tamen, nec haud, ita inferiora diſcrimina periculaque incidere poteſt.

Primò ergò, conſiderare licet, ſive quis viâ ſyſtematicâ ſcribat, ſicut illi fecerint qui integra Totius Naturalis Philoſophiæ corpora, ſive methodicos de notabili quadam ejuſdem parte Tractatus exararunt, ſive methodo magis ſolutâ atque interminatâ de quovis particulari Argumento ad Phyſicem ſpectante, lucubrationes ſuas ederet; utram ex bi-

nis

nis viam elegerit, ad conceptiones ſuas evulgandas, utrinque ſat detrimenti periclitabitur.

Si enim ſcribat ſyſtematicè, Primò, neceſſe eſt, (nequid dictu neceſſarium prætemittat) ab aliis (forſan ſæpiuſculè) dicta repetere, quæ quidem quaſi bis cocta Crambe non legenti modo, ſed & ſcriptori(modò ingenioſus ſit) ipſi non poteſt non nauſeam creare. Deinde, Tot tantaque ſunt, in rerum Natura, de quibus vel parum vel nil omnino novimus, totque itidem plura, de quibus minus quàm par eſt, ut, ſi concedamus, ſcriptorem noſtrum ſyſtematicum eſſe valdè eruditum, neceſſe tamen eſt, illum res varias ad Thema ſuum pertinentes, intactas prætermittere, aut perfunctoriè ſolum & ſæpe (probabiliter) erroneè de iis diſſerere; ita ut in iſtiuſmodi libris, multum ſemper dicitur, Lectori prius notum, & haud raro multum ſcriptori ipſi parum notum. Cui Tertio loco addi poteſt, quod cum naturalis Philoſophia, tam vaſtum & ferax argumentum, ut potiſſimum in ætate qualis noſtra cluit, ſagaci) quotidie ferè aliquid novi circa eam retegeretur vix poſſibile eſt, methodum, rebus jam cognitis adaptatam, diu ceu propriiſſimam durare, ſicut eadem veſtimenta *pueris* non uſque convenient, quorum ætas grandior adultiorque citò expoſcet nova. Ideòque ſcriptores ſuccedentes ſpeciem habebunt excuſatiorem ad ſyſtemata nova concinnanda, cum Philoſophia poſt prioris publicationem proveċta, magis quadrantia. Atque quamvis parum Novi ſuppeteret, additandum, & facilius eſſet, Authoris noſtri imaginari methodum alterare quàm corrigere, novitas tamen in ſe res eſt adeò grata & hominibus plurimis jucunda ut ſæpè res commendet, quæ nullo alio titulo ſuperbiunt; illud enim Aulici cujuſdam (mihi noti) de Amico tuo effatum quod jam venit mihi in mentem etiam rebus aliis applicari poteſt, *Novam* Amicam eſſe *meliori* anteferendam, (modo melior illa eadem ſit.)

Verum, ſi devitato Tramite ſyſtematico, ſolutos quoſpiam Tractatus diatribaſque conſcribere elegerit, quam plurima quidem ex diſpendiis, recens memoratis vitare poteſt, vix tamen effugiet, quin libri ejus a ſcriptoribus ſyſtematicis expilarentur, ſui enim proclives erunt, ad illa decerpenda, quæ in rem ſuam faciunt, & ad eadem Libris ſuis methodicis inferenda (fortaſſis plurimum decurtata, aut aliter in repetendo vitiata) eaque collocabunt, non ſicut proprius Author ubi diſſertationem ejus maximè ornent ſtabiliantque aut ab eâ viciſſim illuſtrentur fulciantur- queſed prout conſarcinatoris uſui maximè inſerviunt. Et reverâ Libri hi methodici viam, præ ceteris, adeò magis compendioſam ad aſſequendas, de quibus tractant, ſcientias, præ ſe ferunt, ut tametſi, Memoriam potius quàm intellectum utplurimum juvent, Lectores tamen plerique, vel Judicii vel Patientiæ defectu, aliter ſentiunt ideòque volentes ſunt pro conceſſo habere, ſi quid fuerit in ſcriptoribus præcedaneis momentoſum, id omne cum curâ tam extractum, tam ordine digeſtum a nuperioribus Au-

thoribus

thoribus fuiſſe. Quæ quidem imaginatio, tametſi meâ ſententiâ admodum erronea noxiaque ſit, tantùm tamen obtinet atque invaleſcit, ut ſicut Aurifabri, qui Figuram tantùm ac nitorem Auro tribuunt, longe magis æſtimentur, magiſque diteſcant, quàm Foſſores, qui Ballucam in Terræ viſceribus comperiunt, unde magno labore ac induſtriâ effodientes, in obrizum tandem purificant; ita illi, qui ſummâ operâ ſtudioque in ſecretos naturæ receſſus fœliciter penetrarunt, veritateſque latentes eruerunt, ab Hominum vulgo ferè longe ſuſpiciuntur, quàm qui methodo ſpeciosa, ſtyloque concinno, veritates ab aliis inventas, in ordinem venuſtum molemque commodam reducunt.

Secundo loco adverto, Librorum ſicut methodum, ita & molem, in ſcriptoris Phyſici, Famam inde venantis, diſpendium cedere poſſe; Nam ſi volumina largiora conſcribat, periculum erit, ne res multas minùs accuratas, ſi non prorſus alienas, intercalet, vel neceſſe habebit ab aliis jam dicta, plurima repetere.

Quòd ſi Tractatus breviores concinnet, ut in more eſt Authoribus ſolertiſſimis, quibus non eſt in animo quid, niſi *Novum* & *Grave* divulgare, prout Excellentia eorum id aget ut citius diſpergerentur, ita molis exiguitas committet, ut celerius amitti periclitarentur, prout Experientiâ compertum eſt quoad egregios quoſdam, ſed curtatiores, Tractatulos, qui, etiamſi non ante multos annos in lucem editi jam tamen, cunctis exemplaribus fere divenditis, vix & ne vix quidem in Bibliopolarum officinis, niſi caſu quodam, ſint parabiles. Adeò ut ſcripta hæc, (Fato meliore digna) poſt aliquale Temporis ſpatiolum, prorſus diſpendi (ut nonnullis euenit) contingerent, aut memoriam ſuam non niſi in largiore concinnatoris cujuſpiam volumine ſuperſtitem habere; cujus induſtria multis paraſangis antecellit ingenio) Animadverſum enim eſt perpaucos (neſcio quo Fato infœlici) (non dico omnes) ſeipſos addicentes ad collectiones ab aliorum operibus excerpendas, eo judicio pollere, ut res inde ſelectiſſimas legat; cumque Tractatuli illi de quibus loquimur, ſolùm in citatore tali conſervarentur, forte an poſteris traderentur, eâ rei præſentatione, quæ placuerit Abbreviatori.

Quod quidem (ut ad Tertiam conſiderationem pergam) Phyſiologi Famam admodum in certam reddere, poteſt; non modò propter Iudicii defectum, in concinnatoribus (ut nuper dixi) haud rarò obſervabilem, unde frequenter, meliora omittunt, quàm decerpunt; verùm etiam quòd peritiam requirant, quæ Authorem eum, quem citant & Abbreviant, intelligendum, deſiderato etiam candore, ut ſuum ſibi tribuant; Quandoque Phyſicæ Hominum opiniones, aliæque ſcriptorum Clauſulæ, vel errore vel ſtudiò tam perperàm ab aliis, repræſentantur, proti'ſſimum ſi iſtiuſmodi aliorum dogmatum rectatores partium ſtudio abripiantur, ut ſenſus iis longè alieni affigerentur, quàm quos ipſi docuerint vel tradiderint unquam, & Forſan è diametro contrarii; cujus rei ingratam expe-

rientiam ipſe habui, docto quodam ſcriptore, neſcio quot vicibus, affe-rente: me dogma aſſeruiſſe, unde diſertim ἐπέχειν ſtatuiſſem. Quid quod, & alter ſcriptor ſatis notus, (non datâ operâ, ſed ex rei mechanicæ & Argumenti; quod tractati, imperitiâ, me collaudavit, quòd Experimento quodam rem comprobaſſem, cujus contrarium inde evincere ſategi, &, niſi cum aliis fallar, actu evici. In alios etiam Phyſiologos incidi, quorum ſcripta, vel ex Perſonarum vel ex Religionis odio, fuerunt ſtigmatibus inuſta, quaſi veritas nullo modo amica eſſe potuit, cùm perſona veri-loquentis ſit inimica; aut quaſi qui in re Religionis erraret ceſpitetque, non potuit tamen notionem rectam in Philoſophiâ prehendere, quod in veritatum omnium opprobrium dicitur, quas Ariſtoteli, Epicuro aliiſque Philoſophis acceptas referimus. Imò dantur quidam, qui ſtudiò ſe componunt ad aliorum ſcripta vellicanda, non quod directe ei Hoſtes ſint ſed quód gratiam habeant apud Hoſtes ſuos, ut recolere potes ſervo accidiſſe, qui hoc ſolùm nomine aliorum calamis laceſſebatur. Nec ab eorum ſolum citationibus, qui ex profeſſo adverſantur & oppugnant, ſcriptoris digniſſimi exiſtimatio commaculari poteſt, cum haud raro ab iis lædatur qui cum laudibus eum nominant, atque in animo habere videntur honorare. Hanc enim Stropham in quibuſdam Scriptoribus deprehendi nempe Authorem quempiam magnâ in ſpeciem gratulatione nominabant, propter hoc vel illud, minus momentoſum, quod ab eo decerpſerint, quo-quidem Artificio furta ſua inſigniora occulere conantur; quod tamen excuſatius eſt, quàm illorum Praxis qui Authorem convitiis proſcindent, cui reverâ plurimùm debent hac ſolùm ratione, ne omnino illi propter beneficium aliquod adſtringi viderentur.

Quarto autem, addendum eſt, præter diſcrimina illa in quæ Phyſici nomen apud Poſteros vel ex ignorantiâ aut pervicaciâ incidere poteſt, aliis etiam diſpendiis obnoxium eſſe, ex ipsâ Hominum opinionum, & Rerum Naturâ, oriundis.

Sicut enim Hominum Genii atque propenſiones quoad ſtudia ſua naturaliter diverſificantur, *hoc* certum quoddam ſtudii genus diligente, *illo* prorſus oppoſitum amplectente; ita Propenſiones hæ a cauſis externis & accidentalibus nonnunquam variè & generatim determinantur, veluti cùm contingeret, magnum quempiam Monarcham eſſe hujus vel illius Eruditionis Fautorem & Patronum, vel e contra, contemptorem & forte Adverſarium; & cum vir quiſpiam ſingularis magnam Famæ celebritatem ex *hoc* vel *illo* ſtudio conſequutus eſt. Imitatio, vel mens æmula ſæpe alios extimulant, ut eiſdem ſtudiis ſeſe addicerent. Ita, tametſi Roma ſub Conſulum Regimine haud ita celebrata fuit eruditionis titulo; Ciceronis tamen Fama & Auguſti Favor decus & honorem doctrinæ apud Romanos conciliarunt; cum vero apud Imperatores ſuccedentes vilius haberetur, inde commiſſum eſt, ut non eò decoris aſſurrexit, quo inter Græcos circa Alexandri ætatem lætabatur. Et ejuſdem Auguſti ſeculum magnâ

Poetarum

Poetatum copiâ nobilitatum eſt, non modò ob Patrocinium ab illo & Mæcenate illis exhibitum, ſed fortean ob eorum Exempla, atque æmulationem inter ſe mutuò inde excitatam. Et poſt Imperii Romani declinationem, Centuriâ Quartâ, Phiſiologia & Mathematicis parum æſtimatis & minus intellectis, eò quòd Hominum ſtudia ex ætatis ejus Genio aliorſum tendebant, Annus quiſque Centenus vix unum quempiam protulit, qui rem Mathematicam vel Phyſicam auxerit, nedum fuit inſignis ejus cultor.

Unde videre eſt, quàm parum certum ſit, eò quòd quiſpiam in Phyſicis vel in ſcientiâ jam æſtimatâ, ſit peritus, Nomen ejus uſque deprædicari, cum forſan ſcientiâ ipſa exolebit atque inveteraſcet.

Veruntamen,præter aleas quæ Phyſici Famæ accidere poſſunt,hoc nomine quod ſcientia illa, quam excolit, perinde ac aliæ, decrementa ſua habeat & Eclypſes publico hominum ore atque æſtimatione, datur & alia incertitudo, ex viciſſitudine illâ proficiſcens,quæ in æſtimiis, Hypotheſeωn differentium, ſectarum, variiſque Philoſophandi methodis circa eandem ſcientiam, & particulatim circa naturalem Philoſophiam, ab Hominibus Factis obſervabilis eſt. Eruditis enim iis ſeculis adhuc durantibus, cum Phyſiologia primò & maximé apud Græcos floruerit, Democritus, Leucippus, Epicurus, Anaxagoras, Plato, omneſque ferè Phyſici ante Ariſtotelem, fuerunt corpuſculari; utpote molientes, licèt cuncti non eâdem viâ,Naturæ Phænomenon,nec non & Quantitatum ipſarum rationem reddere, ex magnitudine, Figurâ, motu & corpuſculorum, ſive activarum, utut minutiſſimæ fuerint, materiæ partium. Cùm Aſtriſtoteles, eadem Phænomena ex quatuor priinis Qualitatibus, quatuor Elementis, pauciſque aliis jejunis Hypotheſibus deducere ſatagens; & quæcunque per ea explicarè non potuit, (ac proinde maximam Phænomenωn Naturalium partem) Formis ſubſtantialibus & occultis Qualitatibus aſcribens, (quæ quidem Principia facilia ſunt nominatu, intelligi verò vix aut ac vix quidem vel prætenduntur,) Cumque per levidentia hæc & anguſta Principia Phyſicen, quaſi in Syſtema quoddam reduxiſſet, a quo ſagax corpuſculariorum modeſtia ipſos cohibuiſſet; locus quem apud magnum ejus diſcipulum Alexandrum habuit, proprii Ingenii Fama,Facilitas Methodi,ab eo propoſitæ,ad Naturalis Philoſophiæ ſcientiam aſſequendam, Fœlix Scriptorum ſuorum omen, ut Democriti, cœterorumque omnium fermè corpuſculariorum operibus ſuperviverent, cum Carolus Magnus Doctrinam in Europâ ſtabilire ac provehere incepit; Hæc, inquam, compendia, aliique caſuum fælicium concurſus, per ſeptena aut octona Annorum millia commiſerunt, ut Philoſophia corpuſcularia non modò ejecta, ſed & exploſa è ſcholis a Perepateticâ fuerit, hæc tamen poſterior noſtris, temporibus priore quaſi poſtlimio revocatâ a pleriſque rejecta, a pluribus, ceu precaria, haud intelligibilis & inviſibilis irridetur. In cujus aſſertionis confirmationem, inſtantiam dabo in re

particulari, (quæ, utut prius memorata, in præſens noſtrum inſtitutum iterum repeti meretur.) Ariſtoteles ipſe alicubi fatetur, (ne dicam, jactitat) Philoſophos Græcos, Anteceſſores ejus, unanimiter docuiſſe mundum (non dicam Creatum) ſed Productum fuiſſe, ille tamen, propriâ fere Authoritate, fretus & Argumentorum quorundam (ut nonnulli, exiſtimant) ſubtilium vi, (quorum tamen nonnulla ab Ocello Lucano mutuatus eſt) irreligioſum illud & malè fundatum de Mundi Æternitate, dogma in Scholas Philoſophicas per multa ſecula introducere potis fuit, quod tamen; doctrinâ Chriſtianâ poſtea apud homines invaleſcente, in examen deductum, cum Pietas Evangelica, tum Recta Ratio plurimos rejicere fecit.

Quod quidem invitat me ad ulteriùs conſiderandū, Pręſentem dogmatū eorum, quibus Phyſeophilus tuus patrocinatur; ſucceſſum, non id agere debere ut perſuaſiſſimus uſq; ſit, eaſdem opiniones parilem ſemper famā retéturas, vel majorem acquiſituras, aut iiſdem cōpendiis, quibus jam lætantur quoad ęſtimiū Generale ſupra ęmulas ſuas potituras. Opiniones enim, æq; ac res aliæ, Periodos ſuas Fatales & viciſſitudines habere videntur, ſicut, non modo ab exemplis recens datis apparet, verū & ab Hypotheſi illâ, de Terræ motu; quæ ante Pythagoræ (qui tamen Inventor ejus vulgò reputatur) ævum celebrata, poſtea exiſtimationem multò auctiorem adepta eſt ex Celebris Pythagoreorum Sectæ ſuffragio, (quas Ariſtoteles ipſe, tanquam ejus Opiniones Patronas ſuſpicit) poſtea tamen per bina ferè Annorum millia ſomnis excipiebatur, non ut falſa modò ſed ridicula. Poſt tot Annorum ſeriem, dogma hoc, tam diu obſoletum, a Copernico reſuſcitatum, exiguo temporis ſpatiolo tantos fecit inter moderniores Aſtronomos Philoſophosque progreſſus, ut ſi eodem modo invaleſcere pergeret, Terrę motus ab omnibus ejus Incolis Mathematicis, pro conſeſſo erit atque explorato. Etiamſi vero veritatis oppreſſæ & quaſi emortuæ nonnunquam Fatum ſit, reſurrectionem tandem adipiſci, hoc tamen non eſt peculiare ejuſdem Privilegium, obſoleti enim errores nonnunquam reſuſcitantur æquè ac veritates conculcatæ: adeò ut cenſurâ Generalis in ætate unâ de viliore opinionis cujuſpiam momento habita non poteſt Homines certos facere, quin eadem in ſeculo altero primum locum teneat quo forſan non reviviſcat modò, ſed & regnet.

Quid quòd viciſſitudo illa atque inconſtantia non ſolùm circa opinionum de rebus Philoſophicis honorem cernuntur, ſed & eædem etiam in ipsâ Philoſophandi viâ methodoque obtineat; Democritus enim, Plato, Pythagoras, aliique rei Phyſicæ, apud Græcos, Cultores magis ſinceri atque ingenioſi, vel in Experimentis & obſervationibus faciendis ſe potiſſimum exercuerunt. Ut fecit Democritus in multiplici ſuâ Animalium diſſectione; vel in Mathematicis applicandis in peculiaris cujuſdam Naturæ Phænomeni enodationem; ut conſtat ex Rationibus (ne memorem quod Hero in Pneumaticis docet) a Democrito, Platone, aliiſque redditis,

de Igne ac cæteris Elementis ex Figurâ & motu corpuſculorum, unde conſtant. Et quanquam hæc Philoſophandi via ante Ariſtotelem adeò celebrabatur, ut quanquam ille infæliciter aliam introduxerit) manifeſta tamen & notabilia ejuſdem veſtigia inter monumenta ejus, ſpeciatim in libris de Animalibus, & de Quæſtionibus Mechanicis;) Scholaſtici tamen Ariſtotelis ſectatores, per ſecula plurima, vetuſtam Philoſophandi methodum negligentes (in magnum Eruditionis detrimentum) ſcribendi rationem, e Diametro oppoſitam ejus loco ubique ſubſtituerunt. Nam non modò Mathematica profcripſerūt (quorum utplurimum neſcii erant & rudes) ſed pro rationibus ſubjectorum particularium explicitis ne dicam accuratis & intellectu facilibus; diſtinctæ attentæque eorum conſiderationi innixis contenti fuerint inter ſe acriter digladiari, generatim, de Quæſtionibus quibusdam circa Phyſices objecta, vel omnino inneceſſariis, vel ſaltem minus gravibus; necnon & circa materiam Primam, Formas ſubſtantiales, Privationem, Locum, Generationem, Corruptionem, reſque alias generaliores, quibuſcum quando ſe & Lectores delaſſaſſent, ferè inſcii manſerunt, atque alieni a particularibus ejus Naturæ Productionibus, circa quam tam impensè litigaſſent, nec tam veram & utilem informationem circa corpora particularia exhibere poterant, ac vel Infimus mechanicorum, putà Minerarum Foſſores, Lanii, Fabri Ferrarii imò vel Ancilla Lactaria propinare potuit. Unde Philoſophia eorum adeò imperfecta & inutilis apparet, non modò Hominum vulgo, ſed & ingeniis magis elimatis atque Philoſophicis, ut magnus noſter *Verulamius* ſummâ Arte ac Induſtriâ (nec ſine aliquali indignatione) viam modeſtiorem & magis proficuam, a veteribus calcatam, antiquo ſplendori reſtituere conatus eſt, ſc. in corpora Particularia inquirendo, abſque quod feſtinaret ad Syſtemata concinnanda; qua in re admirabilis duorum ex Medicis Londinenſibus induſtria, Gilberti ſcilicet & Harvæi, haud Mediocres ſuppetias habuit. Nec opus eſt renunciare, ab ejus Tempore, *Carteſium*, *Gaſſendum*, alioſque, Theoremata, Geometrica, Phyſicis, Problematis, demonſtrandis applicuiſſe, unde factum eſt, ut *Ille*, cum *His*, aliiſque Phyſices inſtauratoribus Experimentalem & Mathematicam Naturæ veſtigandæ methodum, in Famam tam egregiam creſcentemque evexerint ac unquam potita eſt, cùm inter Phyſicos Ariſtotelem præcedentes, maximè celebraretur.

Conſiderationibus hactenus a me deductis, quæ (fortaſſis) *unicæ* inſtituto meo ſufficerent,) *alteram* tamen adjungam, eamque, meâ ſententiâ, longè præcedentibus ponderoſiorem, ad oſtendendum, quàm difficile ſit certò noviſſe, Phyſicas opiniones, quæ in præſens earum Athletis ac Cultoribus venerationem conciliant, in eodem dignitatis loco ſemper perſtituras. Nam præter inconſtans illud opinionum laudatarum Fatum, quod hominum levitati imputari poteſt, majus etiam immi- net periculum, aucupantium Famæ minabandum ab ipsâ rerum naturâ:

Cum enim Principia omnium Generaliſſima, viz. Figura, magnitudo, motus aliæque mechanicæ exiguarum materiæ partium affectiones (ut Amicus tuus credit) ſatis dilucidé jam poſitæ ac ſtabilitæ ſint, exiſtimationis ejus auctus ab Hypotheſibus & Theoriis ſubordinatis expectandus eſt, atque in hiſce auſim affirmare, perdifficile fore etiam hominibus illis, qui in iis cudendis & Experimentis faciendis, ſunt ipſo exercitatiores, res omnes ſcitu neceſſarias tam providé latèque comprehendere, ut eorum doctrina non ſit obnoxia vel indubium vocari, vel commate quodam, quod ipſe non detexit, ſed ſecla retegant futura, redargui & convelli. Nullus dubito quin hoc facilè concederes, ſi etiam & opportunitas daretur, *Phyſicum meum ſcepticum* Tibi tranſmittere. Sed abſque illius Tractatus ope, forſan ſufficere poſſi:, ſi conſideremus, unum * ex Bonæ Hypotheſeos Requiſitis in hoc conſiſtere, ut non modò omnibus aliis veritatibus probè conſentiat, ſed aliis etiam univerſis Naturæ Phænomenis, concordet, præter ea in cujus explicationem formatur.

Hoc enim conceſſo, (quod negari non poteſt) Quicunque Theoriam cudit, in qua Tempora univerſim ſuccedentia acquieſcere expectaret, ac Famam inde ſibi accreturam providere debet, quòd nulla ex naturæ Phænomenis, jam jam animadverſis, Hypotheſi ejus in præſens contradicant, verùm etiam nequa Phænomena de futuro deregibilia, in poſterum idem faciant. Et haud parùm dubito utrum Phyſiophilus ipſe vel *jam* novit, aut, non majore Experimentorum Numero & varietate fretus, quàm quibus plerique innituntur, *noſcere potuit*, Quàm incompleta ſit præſens noſtra naturæ Hiſtoria, & quam difficile ſit Hypotheſin accuratam imperfectæ Phænomenon iſtorum, quibus adaptari debet, Hiſtoriæ ſuperſtruere; præcipuè animadverſo, (ut dixi) multa vel Induſtriâ vel Caſu ſeculis venturis retegi poſſe, de quibus in hac ne ſomniavimus quidem, quæ tamen doctrinas illas ſubvertere poſſunt, ſpecioſè ſatis obſervationibus hactenus factis accommodatas.

Veteres illi Philoſophi, qui Zonam Torridam Inhabitabilem crediderunt, dogma ſuum vagis ratiociniis non ſtabilierunt; quod licèt per multa ſecula irreprehenſum, ita fortè perpetuò duraſſet, ſi Judicia, a nautis modernis facta, erroneum ſic non manifeſtaſſent. Orbium Cœleſtium ſoliditas, per Centurias diverſas ſupra Annos millenos generalis fuit Aſtronomorum ac Philoſophorum ſententia, ætate tamen ſuperiore & noſtrâ, libera illa Trajectio, in quorundam Cometarum motu ab uno ex Orbibus imaginaris in alium obſervata, & motus intricati in Planeta Marte (qui a Keplero, aliiſque nonnunquam Terræ proprior Sole nonnunquam ab eâ remotior advertitur) hæc, inquam, aliaque Phænomena ab Antiquis indetecta, id egerunt, ut vel ipſe Tycho, æquè ac plurimi e recen-

* *Bonæ Hypotheſios Requiſita.*

recentioribus Aſtronomis nimis diu receptam de orbium ſoliditate opinionem pro veriſimiliore illâ de Æthere Fluido commutaverint. Et quanquam Cœleſtis munii pars propter remotam a nobis diſtantiam, minus omnium probabilis ſit vias nobis ſuppeditare, Theorias veteres novis Iudiciis refutandis attamen vel in *Eâ* variæ Inſtantiæ in rem præſentem facientes animadverti poſſunt, ex quibus unicam tantùm recenſebo; viz. poſtquam Ptolemaicus Planetarum Numerus atque ordo per ſecla quam plurima abſque contradictione decurriſſet;& vel Tychonis & Copernici ſectatores (utut per variantes ſuas Hypotheſes a Syſtemate Ptolemaico quoad ordinem diſſentientes) in eo tamen, quoad eorundem numerum acquieſcebant; ex fælicibus Jovis ſatellitum Iudiciis in Galilæo factis, necnon & Novi Planetæ circa Saturnum ab Excellentiſſimo Hugenio detecti (quem, credo, me primùm obſervaſſe, atque de illo dubitantibus in Angliâ oſtendiſſe) cujuſvis ſectæ Aſtronomi eo tandem perducuntur, ut veteri ſepteno Planetarum numero, qui nos alios ab anteceſſoribus ſuis ne per ſomnium quidem luſtratos ſuperaddere. Quòd Chylus*t*, à ventriculo præparatus, per venas Meſaraicas in jecur, atque inde in cor tranſiret, per ætates plurimas unanimis fuit, non apud Medicos, tantùm ſed & Anatomicos opinio, quorum numeroſæ diſſectiones nunquam eos induxerint, ut rem in dubium vocarint; Attamen, poſt fortuita; utut auſpicata, vaſorum lacteorum in Thorace Judicia a dexterimo Pecketto facta, qui curiosè, ut tu &ego fecimus, requiſitis experimentis invigilaverint, generatim fatentur, aliquam (minimùm) Chyli partem e ventriculo ad eos itinerari, abſque quod venas meſaraicas pertranſeat, aut jecur omninò attingat.

Facile eſſet Inſtantias hac in re multiplicare, ſed malim potiùs addi tare, nova, & fortaſſis, Judicia caſu facta, opinionum diu & generatim obtinentium Famam labefactare & deſtruere poſſe non modò circa Qualitates, aliaque Rerum Attributa; verùm & circa earundem etiam cauſas.

Quod Calx viva aquam, in extinctionem ejus ſuperfuſam, ratione Antiperiſtatis inſigniter calefaciat, dogma fuit apud Philoſophorum Scholaſticos diu & univerſim receptum, ubi Grande ac uſitatum Argumentum urgetur ad Probandam Antiperiſtaſin; credo tamen Te advertiſſe probationem hanc prorſus inefficacem reddi (Ingenioſorum plerorumque calento) contrariis quibuſdam Experimentis a me factis,& *ſpeciatim Eo de pro:ſus æquali efferveſcentiâ in Calce vivâ excitatâ ex Calidæ ac Frigidæ affuſione. Pari pacto generatim creditum eſt, In Aquæ congelatione, liquorem illum in ſpatium anguſtius condenſari cum ex nuperis noſtris Experimentis † curioſorum plerîſque ſatisfactum eſt, Glaciem eſſe Aquam

Expan-

**Vid. hoc argumentum uberius tractatum in Appendice ad Antheris examen de Antiperiſtaſi.*
†*In Hiſtoriâ de Frigore.*

Expanſam, aut (ſi mavis) Glaciem plus ſpatii occupare, quàm Aqua, dum ingelata, tenuit. Cumque Notio illa de *Naturâ a vacuo abhorrente*, ab Ariſtotelis ipſius temporibus non ſolum magnâ vociferatione apud Scholas inclaruit, verùm & multitudine Phænomenon confirmabilis videtur, Torricellii Experimenta, cum Quibuſdam ex † Meis, manifeſtarunt, Aerem magnum pondus & validum Elatera habere, adeoque ferè omnibus, æquo animo perpendentibus, credo, perſuaſerint, ſive detur tale quid, *Fuga vacui*, vel ſecus, ſuctionem tamen atque Aquæ in Antliis aſcenſum, aliaque Phænomena generatim ipſi adſcripta, citra eam commodè explicari poſſe, & reverà Atmoſphæræ ponderis, & vis Aeris Elaſticæ, effectus eſſe.

Quod animadverſionem hanc in mentem meam recolit, vel Inventiones Practicas ubi ſuſpicetur quiſpiam rem ipſam eſſe evidentē, ab Inventis tamen minùs expectatis, Celebritati Famam, quam in ſuo genere obtinuerant, amittere poſſe. Nam ad Antliarum ſuctoriarum & Syphonum Inventionem elevandam, generatim ſuppoſitum fuit, horum utriuſq; ope, Aquam vel quemvis alium liquorum, *ob fugam vacui* ad quamcunque libuit altitudinem ſuſtolli poſſe, ac proinde methodi a clariſſimis Authoribus propoſitæ ſunt, ad Aquam ab vero montis altioris latere ad aliud transvehendum; cùm primò, inexpectatæ illæ Fruſtrationes, in quas nonnulli ex Antliarum confectoribus inciderint, & poſtea Experimenta ſtudiò ſatis evicerint, nec Antliam, nec Syphonem Aquam ultra pedem Triceſimum quintum, aut præter propter, elevare poſſe, nec Mercurium in tot pollices.

Quod autem ad Thermometrorum Inventiorum, tam juſtè diuque deprædicatum, & ad uſus humanos aptum; ſicut generatim receptum eſt, ceu veriſſimâ Cœli Caloris. Frigoriſve ſtatera ita in fraudis ullius ſuſpicionem non videtur proclivis. Nam non modò conſtat, Tempore hyemali, aere admodum frigeſcente, Aquam multò altius aſſurgere, quam æſtate aliiſque tempeſtatibus, quibus aliter afficitur; verùm ſi aquam tepidam Bullulæ ad ſummitatem ſupernatanti applicueris, aqua a rarefactò aere manifeſtò & ad oculum deprimetur, quo, amotâ manu, in frigus priſtinum relabente, illicò aqua tam manifeſtè reaſcendet: Attamen comperto, * ſicut Atmoſphæram notabile pondus habere, ita pondus hoc non uſque idem permanere, ſe variari plurimum, idque, in quantum adhuc diſcernere poſſum, ſatis incertè, ceſſit mihi in aleam, curioſis nonnullis ſatisfacere, apertis hiſce Thermometris non tutò fidendum, cùm in iis committeretur ut liquor aſſurgeret: ſubſideretque, non modò, ut hactenus ſuppoſitum eſt, ambientis aeris, Frigore & Calore, verùm (ſicut per varia Expe-

† *Jam evulgatis in libris Novorum Experimentorum Phyſico-Mechanicorum.*

* *Vide Tractatum hoc argumentum ab Authore in libro ſuo de Frigore præmiſſum.*

Experimenta nova oſtendi) ſecundum variantem Atmoſphæræ gravitatem; quæ quidem variatio non ſenſilem modo, ſed & valde notabilem Influxum in Thermometrum habet. Quibus Inſtantiis unicam modò ulteriùs injiciam, unde diſcere licet, quod etiamſi vir quiſpiam ſummâ curâ omnia inſpexerit, quæ vel in præſens animadvertere poteſt vel de futuro in conſiderationem venire debere ſuſpicetur, caſus tamen iſtiuſmodi accidere poteſt, ut ipſe inſtrumentum comminiſcatur, quod per multos annos, ſucceſſu ſatis fœlici in uſum adhibere poteſt; & tamen niſi in plures vita ejus produceretur, non poterit periculum evitare, ne idem Inſtrumentum (licèt ſpecie tenus, æquè, ut priùs, concinnum) fallax inveniatur, ſicut ille, qui Acum magneticam Lineæ Meridianæ invenienda primus applicuit, ſummâ cum veriſimilitudine inferre potuit Acu ſuâ rectâ verſus Boream & Meridiem tendente, aut uno, altero, aut alio determinato quodam Graduum numero inde declinante, ſe, certam paratamque viam, abſque ſolis vel Aſtrorum, vel Inſtrumentorum Aſtronomicorum ope, ad Lineam Meridianam deſcribendam comperiſſe, & ſi per ordinarium tantum Annorum numerum, poſt obſervationem ſuam, vixiſſet, probabiliter Inſtrumentum ſuum haud infidum reperiſſet, quod tamen nunc dierum fallax eſſe poteſt, Acu magneticâ non modò multis in locis a veris Septentrionis & Meridiei punctis declinante, ſed (prout Indicia nuperiora docent) tractu temporis declinationem ejus in eodem loco variante.

Conſiderationes, hactenus propoſitæ, plurium, in idem tendentium, mantiſsâ ſat facile augeri poterant, potiſſimum ſi ex Diatribe quadam (e Meis) ſtudiò de Famæ Incertitudine & nimiâ in partes propenſione conſcriptâ, aliquid mutuari libuerit; verùm, pro aliarum additione excuſatione potius opus exiſtimarem, eò quòd Tot hactenus memoraverim, iiſque tam diu inſtiterim, ſi non vehementer ſuſpicarer, apud Phyſicophilum tuum, (perinde ac alios quamplurimos ex modernis Phyſicis) vix quiſpiam plus in ſtudii Theologici vilipendium facere, quàm ardens quoddam atque ambitioſum Famæ, quà certæ, quà poſthumæ, aucupium, quam fidenter tibi perſuadet, te ex Phyſiologiâ adepturum: Ideoque colloquii ejus mens id apud me egit, ut opportunum exiſtimarem aliquod temporis impendere in hoc lemmate probando, nempe, *Rem eſſe multò minus facilem, quàm ipſe auguratur, prò certo prænoviſſe, ſe ſeculorum futurorum encomia conciliaturum, quàm quod pro explorató habere poteſt, etiamſi conciliaverit, ſe non auditurum.*

Conſiderationes præcedaneæ ſat credo, Tibi ſuaſerint, perdifficile fore, nomen magnum ex Phyſicis acquirere, idque etiam certiſſimè duraturum præſcire.

Quapropter, ut ſecundam etiam rei priùs a me propoſitæ partem confirmarem pergo ad probandum, quòd, utut caſu aliter ſe habente, non daretur tamen cauſa ſufficiens ad ſtudia Theologica depretiandâ.

L Primò

Primò enim, quid impedit, quin, qui Religionis myſteria quà æſtimat, quà ſcrutatur, gradum etiam inſignem in Rei naturalis ſcientiâ nanciſcatur? Frequenter enim accidit, homines ingenii magis limati, plùs quàm uni ſtudiorum generi ſat fœliciter ſe addicere poſſe ; quid quod eorum pauci vel Tempus vel cogitata ſua adeò in uno illo argumento occupatiſſima habent, ut ſi genii ſui eò tenderent, & in ſtudia naturalia ſint adaptati, ſine dubio ſatis vacaret, non modo iis excolendis, ſed & nomini etiam egregio inde conciliando. Nil opus eſt, ut tibi renunciem Copernicum cui nuperiores Philoſophi tantum debent, fuiſſe Eccleſiaſticum; Athletam ejus & Hyperaſpiſtem Lansbergium fuiſſe Evangelii miniſtrum, & Gaſſendum ipſum, Theologiæ Doctorem. Inter Jeſuitas (ſat noſti) Clavium, aliosque nonnullos rei Mathematicæ æque ac Theologicæ pari fœlicitate ſe addixiſſe. Et ſicut in Phyſicis non modò *Scheinerus*, *Aguilonius*, *Kircherus*, *Schottus*, *Zucchius*, aliique, Opticam, aliasque quaſdam Philoſophiæ partes ſummâ cum laude coluerunt; ſed ipſe Ricciolus, doctiſſimus voluminoſi ejus emunctique operis, *Almageſti novi*, digeſtor, cui etiam varias quaſdam & accuratas obſervationes ex proprio intertexit, non modò Theologus fuit, ſed & Theologiæ Profeſſor. Et ſane, abſque quòd patrios limites excedam, niſi vererer, me in *horum*, quos nominarem, modeſtiam offendere, vel *illorum*, quos prætermitterem, famæ injuriari, in haud paucis ex Theologis noſtris Anglicanis inſtare poteram, qui etiamſi ſtudio ſcripturali in tantum ſe applicent, ut non modo Theologi ſolidi; ſed & Concionatores egregii inde eluant, cum re tamen naturali tam fœlicem habuerint conſuetudinem, ut, ſi eruditis Græcorum temporibus vixiſſent, hi Pythagoram & Euclidem; illi, Anaxagoram & Epicurum, alii demum, vel Archimedem & Democritum ipſum aut æmulati eſſent, aut ſupergreſſi.

Et reverà, modò ſat Curioſitatis & Induſtriæ in ſtudio Naturali impenderetur, non eſt neceſſarium, ut in Naturę cognitione tanquam in Fine ſuo ultimo terminaretur, cum objecti zelus ideò ſolùm requiratur, ut mens in applicationem tam ſeriam incitaretur, ad quam ſcopus ſuperior ſufficienter nos invitare poteſt, quamque promovebit potiùs quàm imminuet, [a] David non minùs peritus evaſit in re Muſicâ, ac qui ſolùm delectationis ergo ſe illi addixiſſent: tametſi rationi congruum eſt imaginari, tam pium Pſalmorum, ac Muſicorum Inſtrumentorum Authorem, ad jucundæ illius ſcientiæ culmen collimaſſe, ut in Templi Miniſterium proveheret, & in Dei Laudibus celebrandis eâ uteretur. Et ſicut experimentiâ compertum eſt, Philoſophos Gentiles virtutem moralem ſui totius gratiâ ambientes, non eo uſque excellentiam ejus ſuſtuliſſe, ac Heroica hominum verè Chiſtianorum facta, qui in ſummo virtutis exercitio religioſe collimarunt, ut Deo placerent ac fruerentur; ità non video, cur Naturalis

[a] *Amos* 6.5.

turalis Philoſophia a Phyſicis iis magis proſperè coleretur,qui in propria ſolum oblectamenta tendunt in ſcientiâ illa conſequendâ quàm a religioſis illis, qui in curam ac induſtriam extimulantur, non modò ex ſcientiæ ipſius jucunditate, ſed & altiore & magis devincienti incitamento, viz. ut ex Indiciis in Libro naturæ factis, cùm ipſi,tum alii ad Authorem ejus admirandum laudandumque habiliores fierent, & magis excitarentur, cujus bonitas adeò ſapientiæ, quam celebrant quadrat & apportionatur, ut in verbo ſuo declaraverit, *quòd Honorantes illum honorabit.*

Et ſicut, homo, qui in mulierem venuſtam non deperit, ſed moderatè ſolùm diligit, Faciei ſuæ Ideam tam veram & perfectam, etiamſi non tam inquietantem haurire poteſt, ac vel perditiſſimus *Amator*, ita non percipio, cur Religioſus & diligens naturæ contemplator notitiam ejus adipiſci poſſit, abſque quòd omnibus aliis ſtudii ſui objectis anteferat,ut Amicam ejus faciat & forſitan Idolum.

Pergam nunc ſecundo loco ad conſiderandum, res Theologicas,æque ac Phyſicas vel Philoſophicas, Gloriam illi conciliaturas, qui illas vel retegunt, vel illuſtrant, Quamlibet etenim, ut antea dixi, Fundamentales Chriſtianæ Religionis Articuli,paulò minùs evidentes ſunt quàm momentoſi, plurima tamen alia in rebus Theologicis commata, & nonnullæ etiam *in Scripturis* clauſulæ (propter rationes alibi a me dictas)ſunt perdifficiles intellectu, quæque non modò ingenia proletaria & Scholaſticorum vulgus, ſed & indolem elimatiorem ſatis exerceant, & vis ſuæ periculum faciant. Varia enim ex commatibus, de quibus loquor, majori nocte involvuntur, propter rerum, de quibus tractant, ſublimitatem, quales ſunt Dei Natura, Attributa,& decreta,quæ non poſſunt eſſe facilia caliganti noſtro hominum intellectui; nonnulla etiam particularia, naturâ ſuâ minimè abſtruſa, obſcura tamen nobis fiunt, propter ignorantiam(vel Imperfectam ſaltem notitiam) Linguarum deſuetarum, quibus tradebantur, additis etiam ſeculorum, diſtantiâ quando, & regionum, ubi, res recenſitæ vel dictæ vel factæ fuerint. Adeò ut haud raro accidere poteſt, homini tanto judicio opus eſſe, tantaque doctrina, ad tenebras diſpellendas, quas tempus rebus obduxit, ac quas natura ipſas involvit; aliquatenus enim videmus, D. Auguſtinum, D. Heronimum, Originem, alioſque Patrum, non minorem gloriam acquiſiviſſe, quàm Empedocles, Anaxagoras, vel Zeno; necnon, & Grotius, Salmaſius, Medus, Hamondus, alique quidam Critici difficilium Scripturæ Textuum Expoſitores, tantum inde Famam adepti ſunt, ac Fracaſſorius ex Libro ſuo de *Sympathiâ & Antipathiâ*,ac Levinus Lennius,ex ejus opere *de occultis rerum miraculis* aut Cardanus (& Antagoniſta ejus Scaliger) ex eo,quod de *ſubtilitate* ſcripſerint; vel denique ac Feraetius, ex Librò *de Abditis rerum Cauſis*.

b 1. Sam. 2. 30.

Quid quôd Famam etiam augebit,quam Iudicia Theologica & illuſtratio-nes Hominibus conciliare queant, quòd Argumentorum, gravitas,& fervor ille quem viri circa illa exerere ſolent;hi Pietatis Nomine,alii Exiſtimationis ergô; hi ad veritates diſcendas illi ad id defendendum, quod diu & publicè pro *vero* venditarunt, id apud homines agunt, ut major eorum numerus res tales penitiùs introſpiciant, & profundiore exquirant indagine, quàm ferè res alias quaſcunque, & præcipuè longè magis,quam res purè Philoſophicas, quarum pauci modò idoneos ſe ſe judices reputare ſolent, ideoque nec curant exquirere. Et congruenter aſpicimus,Socini, Calvini, Bellarmini, Patris Pauli, Arminii &c. ſcripta, magis celebrari & plurium manibus teri, quàm Teveſii, Campanellæ, Severini Dani, Magneni, aliorumque in naturali Philoſophiâ novatorum monumenta. Imò Eraſtus,licèt Medicus perdoctus tamen multò minùs celebris eſt propter elaboratas ejus adverſus Paracelſum diſputationes, quàm propter Tractatum illum quem adverſus particulares Regiminis Eccleſiaſtici Formulas conſcripſit. Tu etiam, fat mecum (credo) advertiſti, vix quinas dari in Phyſiologiæ totius ambitu controverſias de novo ortas tot hominibus notas, & de quibus tam acriter utrinque digladiatum eſt ac de Quinque Remonſtrantium Articulis.

III. Abſolutâ jam ſecundâ meâ conſideratione, ſupereſt, tertio loco Tibi renunciem, dato, ſed non conceſſo, nominis quærendi neglectum ſtudiis Theologicis neceſſariò ancillari, hoc tamen incommodum non debet ab officio noſtro hac in re nos abſterrere. In omnibus enim deliberationibus, ubi quidvis vel faciendum vel evitandum, quo Deo obſequeremur & placeremus, proponitur, meâ ſententiâ, illud Prophetæ Regi Iudaico effatum aptiſſimè uſurpari poteſt,qui monitus(ad ſtudium ejus in Dei gloriam exprimendum) ab Idolatrici Iſraelitarum exercitus ope ſibi temperare, & objectione factâ, ex Concilii ejus obtemperatione,ingentem pecuniæ vim uſque ad exercitus magni mercedem aſſurgentem, amiſſam iri, hanc habuit, falſam quidem,æquam tamen,[c] a Propheta reſponſionem, *Eſt Jehovæ dare Tibi amplius eo.*

Paulus Apoſtolus, tametſi ſummis, conſiliis exceptus,colaphis,virgis cæſus, carcere concluſus, naufragium paſſus, lapidibus obrutus, propter zelum, ad iſtarum veritatum ſtudia pro quibus ego milito, promovenda, cùm vel proſpectulum quendam immenſæ illus *Retributionis Præmii*, in Cœlis nobis reſervati, nactus eſſet, non verecundatur aſſerere, ſe, computo facto, inveniſſe, (utitur enim verbo Arithmetico λογίζομαι)[d] *Præſentis temporis perpeſſiones minimè pares eſſe gloriæ in nobis revelandæ.* Et ſi quodcunque Chriſtiani, ſui Temporis ſub Cruce perpeti poſſint, non eſſet par, vel dignum (ita enim τὸ ἄξιον alibi ſignificare memini) Gloriâ illâ, certè longè jam exuperabit, quidquid, ejus causâ, amittere aut declina-

b 2. Chron. 25.9. c Rom.2.18. d Luc. 23.15.

declinare poſſumus. Quæſtus enim cujuſpiam jactura, nedum mera ejuſdem deficientia, ferè afflictio eſt negativa præ actuali malorum perpeſſione; Chriſtus non modò diſcipulis ſuis dixit, ſe vel Poculum Frigidæ, ſequentibus eum ejus nomine propinatum, remuneratum, ſed & iiſdem ſciſcitantibus, Quid illis fieret, qui omnia reliquiſſent & ſecuti eſſent eum? ſtatim *Coronas* aſſignat, eatenus amiſſa omnia ſupergredientes, ac compenſatio ordinaria poculum Frigidæ excedat. Et revera tanta eſt Dei benignitas, & Theſauri ejus tam inexhauſti; ut ſicut paratus eſt vel miniſteria minima, ipſi præſtita remunerare, ita vel maxima, mercede æquali compenſare valet. Salomoni data fuit anſa, ſuprà quam ulli uſpiam (quod ſcimus) mortali, vel tunc temporis vel ſeculo quovis deincipiti unde votis ſuis ſatisfiat, aut quoad Famam, aut quidvis aliud in animo expetibile, [e] *Pete quid daturus ſum Tibi?* jure fuit gratuitò conceſſum, ab eo, qui omnia, recepta digna, largiri potuit: ſapientia tamen electionis vel Salomonicæ, a Deo ipſo approbatæ in hoc conſtitit, ut a rebus hujus vitæ vel maximè ambitioſis refugeret, propter eas quæ melius illum aptare poterant, in Dei ſervitium & obtemperationem, & ut exemplum tibi dem, in [f] *Salomone ipſo majore*, perpendendum eſt, eum, *qui quum eſſet in Formâ Dei non duxit rapinam, parem eſſe cum Deo*, quique derelicto Cœlo, ut Terram incoleret, plus amiſit, quàm Terrenus quiſpiam mala ad Cœlos, lucrandos potis eſt perdere, necnon & plus, abnegavit ut tentationis capax fieret cum quàm [g] *Omnia mundi regna, eorumque gloriam illi oſtenſa*, recuſaverit, hunc inquam, Servatorem (ut Scriptura de eo perhibet) [h] *pro ſibi propoſito gaudio ſuſtinuiſſe Crucem, ignominiâ contemptâ*, quaſi Cœli eſſent merx par & ſufficiens propter Honores renunciatos, & tormenta deoſculata.

Qui Famæ apud Homines aucupium devitat propter Divinarum veritatum contemplationem, non niſi ſibi temperat a fructu, dum innatum decerpendo quem, Dei tempus præſtolatus, magis opportunè, quàm maturam, ſalubrem, dulcemque, certiſſimè percipiet. Corona illa immarceſſibilis (ut Sanctus Petrus vocat) in Evangelio iis promiſſa, [i] *qui per Tolerantiam quærunt boni operis gloriam & honorem*, caducum ſuper terras ſertum, ejus causâ relictum, largiſſimè compenſabit, præcipuè cùm hic Fama tam immeritò acquiratur ac amittitur, at in Cœlis, ipſa Honorum Cœleſtium Poſſeſſio jus arguat poſſidentium. Cùmque ſit Servatoris noſtri ratiocinatio, Diſcipulos ejus exaltare debere, tam cùm nomen ſuum conviciis proſcindatur, quàm cùm vitâ perſecutionibus peteretur, [k] *quoniam merces ſua multa eſt in Cœlis*, ritè inferre poſſumus, tam illuſtris conditionis ſpem atque expectationem, bene fundatam, plus ſatisfactionis nobis allaturam, tametſi plauſu præſenti minimè eum ancillante, quàm

 plau-

e *Reg.* 35. f *Philip.* 2.6. g *Matth.* 4. h *Hebr.* 12.2. i *Rom.* 2.7. k *Matth.* 5.11.12.

plauſus ille ſumminiſtrare poteſt expectatione tam ſolatoriâ vacuis ac viduatis: Adeò ut re totâ benè perpensâ, non eſt quòd animos deſpondeamus, nec de Theologiæ ſtudio conqueramur, quia id agit, ut Famam inanem atque tranſitoriam pro Gloriâ ſolida & ſempiterna declinemus.

CONCLVSIO.

TAndem, Domine, dixi quantùm viſum eſt, (ideoque ſpero plus quàm tui ſolius gratiâ neceſſarium fuit) ad oſtendendum, Phyſeophilum juſtam cauſam non habuiſſe, cur ſtudia Theologica vilipenderet, nec Amicum noſtrum Doctorem ſugillaret, quod ſe illis addixerit ſpero illud, quod diſertim ad hujus Epiſtolæ exordium declaravi, non excidiſſe, viz. Te atque Amico Tuo ſcripturas admittentibus, ſat fiduciæ inde mihi accrevit, ad probationes ab earum Authoritate hauriendas. Et ſi hoc nil opus eſt in mentem Tibi recolere, forſan æquè inneceſſariam erit, Apologiæ nomine, repræſentare, me non ita rudem eſſe diſputandi legum, quin, ſi cum Atheis aut Scepticis res eſſet, argumentis quamplurimis, hic in uſum adhibitis ſuperſediſſem, tanquam petitis a Topicis inconceſſis; aliaque eorum, loco ſubſtituiſſem, quibus ad hæc legitimè me uti poſſe puto, cum viro, Amico ſcilicet Tuo, diſputantem, qui *Scripturarum ſtudium* ſolummodo *vilipendit*, ſed *earum Authoritatem non rejicit*. Et ſi prolixitas ea, cujus jam reus fui, eandem augere, Apologias non abſolutè neceſſarias nectendo, non prohiberet, fortè an obſtrictum me judicarem, diſſertationis hujus ſtylum impolitiorem excuſare, quæ cùm ratione Argumenti, cùm Tui habitum elegantiorem vendicare poſſit. Sed res ipſa eſt valde ſeria, & Tu Philoſophus audis, & quando res Tractatæ ſunt ſummè momentoſæ, exiſtimo veritates dilucidè probatas, perſuaſiſſimas oratoriæ artis partes explere. Porrò, probabilius eſt, hujus indolis diatriben Lectoribus gnaris efficacem fore, eò quòd rationes indidem contentæ perſpicuè proponantur, & excipiantur candidè, quàm ſi urgerentur patheticè, aut ornarentur curioſe. Quid quod eo magis a verbulis, ad *movendum* potiùs quàm *convincendum* adaptatis, temperavi, quia prævideo, anſam mihi brevi miniſtrari poſſe, quâ nonnulla prioris generis uſurpem, in Epiſtolâ altera ad Amicum Tuum meumque dandâ, qui nil dubito, legendi moleſtias tecum communicabit. Cùm vero hoc Tibi & Phyſeophilo ſcripſerim, magis ſollicitus, fui in argumentis, quibus utor, ut verboſa ſint validaque, quàm ut nitida & ſpecioſa. Nam cùm vel religioſos, in viris, modo prudentibus, affectus ciere velimus; efficaciſſimæ Rhetorices partes eæ ſunt, quæ inſtar ſpeculi uſtorii, nonniſi numeroſis & unitis

unitis Luminis radiis res accedunt. Si Epiſtola hæc ita fælix ſit ut vel aliquo uſque Tibi ſatisfaciat, inde ego maximè delector. Cùm enim tanti apud me ſis, non poſſum non optare, quin res eaſdem Te nunc æſtimare, videam, quas certiſſimè novi, cauſam uſque ſuppetere, cur perpetuò æſtimares, & tum maximè lumen Gloriæ id apud nos egerit, ut æquiores veri rerum valoris æſtimatores judiceſque fieremus. Summas mihi moleſtias crearet, ſi Te rerum divinarum contemptorem aſpexerim, quas quamdiu quiſpiam ſpernat, Cœli ipſius Poſſeſſio non redderet Fœlicem. Ideòque, ſi illius Benedictio in cujus Gloriam hic collimatum eſt, Chartæ hujus ſucceſſum votis meis reſpondentem fecerit, Argumenti pondus ac momentum, officium Tibi a me præſtitum par & congruum reddet deſideriis.

DOMINE,

Servi tui Fideliſſimi, Studioſiſſimi, ejuſdemque Humillimi.

FINIS.